Anne Nivat

ISLAMIÇTII

CUM NE VÄD EI PE NOI

ANNE NIVAT (n. 1969), reporter cunoscut, stabilită în Rusia, a scris articole despre conflictul cecen pentru *Ouest-France* şi *Libération*. În 2000, experienţa ei de război i-a adus premiul Albert-Londres pentru *Chienne de guerre* (Fayard). De la atentatele din 11 septembrie, parcurge, pe cont propriu, cele mai periculoase teatre de operaţiuni, în Asia centrală, în Afghanistan, în Irak. Este autoarea multor cărţi, printre care *Chienne de guerre* (2001, premiul Albert-Londres), *La Maison haute* (2004), *La guerre qui n aura pas eu lieu* (2004), *Lendemains de guerre en Afghanistan et en Irak* (2004), *Parles monts et les plaines d'Asie centrale* (2006), toate publicate la Fayard. Anne Nivat trăieşte în prezent atât la Paris, cât şi la Moscova şi colaborează în mod regulat cu săptămânalul *Le Point*.

Redactare: Marieva Cătălina Ionescu Tehnoredactare computerizata: Mihaela Ciufu Design coperta: Dan Mihalache Ilustraţie coperta: *Tinere din Sarajevo, Bosnia şi Herţegovina* e Kashfi Halford

Anne Nivat, *Islamistes. Comment ib nous voient*

ISBN 978 – 606 – 793 – 016-O

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României NIVAT, ANNE

Islamiştii: Cum ne văd ei pe noi / Anne Nivat; trad.: Luiza Gervescu.

— Bucureşti: Corint Books, 2016 ISBN 978 – 606 – 793 – 016-O I. Gervescu, Luiza (trad.)

32.019.5 (3 – 15) ” 19/20”: 008 (4 + 73)
Anne Nivat
ISLAMIŞTI1
CUM NE VĂD EI PE NOI
Traducere din limba franceză de Luiza Gervescu Prefaţă de Dominique Wolton
CORINT
ISTORIE
Complicelui meu mult-iubit.
Prefaţa

Lucrarea Annei Nivat este foarte utilă, pentru că, de data aceasta, inversează privirea. Nu occidentalii privesc şi critică, ci ceilalţi îi privesc şi reacţionează la privirea lor. Occidentul democratic stăpâneşte mijloacele de informare în masă şi este sigur că poartă lupta dreaptă împotriva fundamentalismului. Dar ceilalţi refuză această schemă şi reacţionează la fluxul de imagini şi informaţii. Până la urmă, privirea lor nu este mai blândă decât a noastră. Şi fiecare este convins că are dreptate.

Cum s-a ajuns la o asemenea prăpastie de comunicare? Cum se face că acum, când există mai multe mijloace de informare decât oricând, este atât de puţină înţelegere? De ce creşterea considerabilă a numărului de informaţii pe parcursul a patruzeci de ani, care ar fi trebuit să apropie punctele de vedere, le îndepărtează şi mai mult? Informaţia occidentală, care se dorea mondială, s-a întors la destinatar şi a fost

7»

Identificată cu imperialismul. Cum să ieşim din această confruntare? Nu e „războiul imaginilor”, ci al lipsei de comunicare, care a devenit vizibilă odată cu mondializarea informaţiei.

În mod naiv, occidentalii au dorit ca satul global, adică abundenta tehnicilor şi a informaţi*»

Ilor, să creeze un minimum de înţelegere reciprocă şi, mai ales, să favorizeze adeziunea la valorile lor. Descoperă Tumul Babei! De ce? Pentru că au crezut multă vreme că valorile lor vor fi împărtăşite de toată lumea. Au ignorat prea mult alte viziuni asupra lumii, iar acestea îşi arată astăzi ostilitatea fată de modelul democratic şi,

occidental, în ceea ce priveşte nu numai informaţia, ci şi organizarea societăţii. Înainte să criticăm modul în care ne privesc islamiştii, trebuie, mai întâi, să înţelegem în ce fel privirea noastră, dominantă la scară largă, a putut, pe termen lung, să fie percepută ca o agresiune şi să hrănească ostilitatea de azi. Refuzul justificat al lumii occidentale cu privire la fundamentalism nu trebuie să ne împiedice să formulăm următoarea întrebare: ceea ce a fost spus şi difuzat cu privire la lumea arabo-musulmană de patruzeci de ani încoace nu este oare la fel de caricatural ca toate lucrurile pe care le spune islamismul despre Occident?

Aici trebuie amintite trei aspecte. Finalul conflictului Orient-Occident a simplificat viziunea lumii în favoarea Occidentului. Înainte, era vorba de dualitate şi antagonism. Astăzi, orizontul democratic occidental pare, în acelaşi timp, singurul şi cel mai bun. Devine etalonul, uitând că sinonimul capitalismului nu este democraţia şi că există mai mult de o definiţie a democraţiei.

1 *

În mod paradoxal, finalul războiului rece nu a adus o mai mare deschidere către toleranţă.

Mişcarea a fost accentuată de mondializarea în

formaţiei, croită, din 1980 până în 2000, după tipar

occidental, mai ales nord-american. Acest proces l-a întărit pe cel provocat de mondializarea economiei: nevoia de a păstra rădăcinile culturale. De fapt, mondializarea economică destabilizează identităţile culturale, situaţie accentuată de mondializarea informaţiei. Cele două aspecte se completează reciproc şi explică faptul că, de douăzeci de ani încoace, revendicarea identităţilor culturale s-a intensificat. A-l vedea pe celălalt în permanenţă întăreşte nevoia de a fi tu însuţi. Fundamentalismul nu este decât culmea vizibilă şi cea mai detestabilă a unei mişcări mult mai complexe de reafirmare a identităţilor culturale.

Vestitul triunghi infernal al secolului XXI – *identitate-cultură-comunicare* – nu este decât la început în ceea ce priveşte sfidarea politică. După economie şi politică, va trebui ca mondializarea să înveţe să gestioneze diversitatea culturală, problemă, să ne reamintim, şi mai acutizată de mondializarea informaţiei. Recunoaşterea în cadrul UNESCO, pe 21 octombrie 2005, a principiului respectării diversităţii culturale de către 146 de state din 154 prezente, cu doar două voturi împotrivă, din partea Statelor Unite şi Israelului, se înscrie în aceeaşi direcţie a respectării identităţilor culturale. Cu alte cuvinte, excesele islamismului nu trebuie să ne facă să uităm că, dincolo de acest extremism, asistăm la naşterea unei revendicări pentru respectarea identităţilor culturale. Ceea ce este astăzi în joc în ce priveşte islamismul va fi în joc şi în legătură cu alte elemente culturale: limbi, patrimonii, teritorii, memorii, religii etc.

Recunoaşterea diversităţii culturale ne obligă să recunoaştem valoarea tuturor diversităţilor.

Nu este vorba numai de aceea a ţărilor bogate în

raport cu dominaţia economică a industriilor culturale americane. Este vorba despre diversităţile tuturor culturilor, în special ale celor din Sud, aflate într-o situaţie de dublă inegalitate: fată de Statele Unite şi fată de restul lumii occidentale. Dar lumea musulmană, în dimensiunea sa culturală (şi chiar dacă unele dintre statele care o compun sunt foarte bogate), se simte în majoritate legată de Sud, în orice caz insuficient apreciată pe planul culturii şi al civilizaţiei. Este clar că, de o jumătate de secol încoace, există un soi de inegalitate culturală între cele trei monoteisme, în detrimentul Islamului, devalorizare pe care nu o regăsim deloc, spre exemplu, în cazul culturilor şi civilizaţiilor asiatice. Cu alte cuvinte, musulmanii sunt cei care se simt, cel mai adesea, umiliţi de două ori: mai întâi prin faptul că sunt asimilaţi cu islamiştii; apoi, din pricina caricaturii occidentale asupra lumii arabo-musulmane, pentru care, până la urmă, islamismul ar fi în anumite privinţe adevărata oglindă... Ce ar spune creştinii şi evreii dacă restul lumii i-ar asimila pe extremişti cu esenţa acestor două religii?

Miza păcii politice viitoare constă în a suporta consecinţele emergenţei culturii ca nouă miză politică. Cum poate fi respectată această diversitate fără a o ierarhiza şi fără a o transforma într-o juxtapunere de domenii nobiliare comunitare? Putem face ca toate culturile să convieţuiască fără a le ierarhiza? Da, cu condiţia să fim modeşti. Să nu mai credem că Occidentul deţine

* adevărul ultim şi sensul democraţiei, când faptele, la scară mondială, relatate de mijloacele de informare în masă arată, într-o manieră flagrantă, decalajele între valori şi realităţi. Să recunoaştem că celelalte popoare şi culturi nu ne împărtăşesc punctul de vedere, să înţelegem

viziunea lor asupra lumii. Să nu facem ierarhii numai în funcţie de noi. Într-un cuvânt, să recunoaştem importanţa şi, în cele din urmă, egalitatea cu Celălalt. Acest Celălalt pe care toată istoria lumii între secolul al XVII-lea şi secolul XX l-a ierarhizat atât de puternic în raport cu Europa, apoi în raport cu Occidentul în ansamblu.

Celălalt vrea să se facă recunoscut prin demnitatea sa. Vor fi din ce în ce mai mulţi „pe baricade" pentru a-i obliga şi pe unii, şi pe ceilalţi, şi mai întâi Occidentul, să recunoască şi alte filosofii ale lumii decât cele proprii. Va fi mai uşor pentru Occident să nu renunţe la valorile occidentale – care, adesea, în ciuda greşelilor şi trădărilor, rămân totuşi mai universale decât altele – 7» odată ce, înainte, a dat dovadă de mai multă înţelegere faţă de Celălalt. Celălalt nu are întotdeauna dreptate; are pur şi simplu aceeaşi legitimitate ca şi noi. Învăţarea dialogului, descoperirea lipsei de comunicare, obligaţia de a ne respecta reciproc şi de a găsi un teren de convieţuire; mondializarea economică, finalul conflictului Orient-Occident, performanţele tehnice ale globalizării informaţiei sunt o invitaţie, neprevăzută, dar salutară, la recunoaşterea Celuilalt.

Pe acest plan, mijloacele de informare în masă au jucat un rol considerabil. Au accelerat cursa bumerangului, solicitarea de recunoaştere şi legitimitate. Această mondializare – al cărei simbol a fost CNN-ul, din 1980 până la începutul anilor 2000, când au apărut alte canale de informaţie mondiale, inclusiv arabe – fusese concepută ca mijloc de a difuza cu mai multă uşurinţă modelul democratic occidental. Exact aceleaşi mijloace de informare în masă au fost considerate prea mult timp ca nişte „ţevi" care au drept sarcină transmiterea mesajului celui „bun". Pur şi simplu subevaluaserăm inteligenţa

critică a receptorilor şi uitaserăm de efectul de bumerang al propriilor noastre caricaturi făcute Celuilalt.

În această privinţă, Occidentul plăteşte insuficienţa reflecţiei teoretice asupra statutului mass-media şi a comunicării în general, asupra inteligenţei receptorilor, asupra profunzimii şi fineţii culturilor non-occidentale. A reduce respingerea actuală a Occidentului la o manipulare orchestrată de islamisti ar însemna să dăm din nou dovadă de reducţionism, să nu înţelegem nimic din sentimentul de profundă nedreptate şi umilinţă resimţite în special de opinia publică arabo-musulmană, din nevoia lor de respect şi demnitate. Ajunge să privim violenţa cu care reacţionează Occidentul la caricaturile ce-i sunt uneori adresate pentru a vedea în ce măsură, de la finalul celui de-al Doilea Război Mondial, lumea arabo-musulmană a fost, în ansamblul său, considerată o civilizaţie „de mâna a doua”, incapabilă să se adapteze „modernităţii”. Şi rămânem uimiţi când mass-media occidentale ating o putere tehnică şi economică de neegalat, amplificând aceste reprezentări şi stârnind, în replică, o violenţă fără precedent împotriva Occidentului. O violentă care nu are mare lucru în comun cu islamismul, dar la care încercăm să îl reducem, din lipsa analizei şi a deschiderii.

Astăzi, comunicarea nu mai are sens unic. Nu mai înseamnă doar a transmite. Înseamnă a învăţa că schimbul necesită timp şi efort. Dar este cu atât mai complicat cu cât economia occidentală este, de asemenea, obligată din ce în ce mai mult să ţină cont de puterea concurenţială a ţărilor emergente. Şi mai dificil va fi pe plan cultural, căci aici nu există deloc ierarhii. De la Carta ONU din 1945 până la declaraţia asupra diversităţii culturale din 2005, orizontul nu s-a schimbat: dacă oamenii sunt inegali din punctul de vedere al economiei, al societăţii, al educaţiei,

sunt, totuşi, egali din punctul de vedere al culturilor, al religiilor şi al sistemelor simbolice. Astfel, mijloacele de informare în masă au devenit lupa inegalităţilor existente în aceste domenii.

Toate acestea ne obligă să regândim teoretic statutul şi rolul mass-media în orice proiect de comunicare interculturală. Să le valorizăm, în sfârşit, într-un moment în care mulţi au crezut, cu naivitate, că internetul le poate rezolva toate problemele. Să reflectăm la complexitatea secvenţei *comunicare – lipsă de comunicare – convieţuire*. Trebuie de asemenea să revalorizăm importanţa politică şi culturală a teoriilor comunicării, inseparabile de o filosofie a societăţii şi, până la urmă, a omului. În sfârşit, să recunoaştem inteligenţa critică a receptorilor şi necesitatea de a le asculta punctele de vedere.

Pe scurt, este vorba de a ieşi dintr-o filosofie a comunicării redusă fie la performanţa tehnicilor, fie la transmisie, fie la informaţie, fie la economie.

Într-o lume deschisă şi care a devenit la fel de transparentă ca şi a noastră, comunicarea este un proces neapărat mai complex decât informaţia. Informaţia înseamnă mesajul, oricare ar fi el, în timp ce comunicarea este relaţia, rareori complementară, dintre emiţător, mesaj şi receptor. Dincolo de mondializarea informaţiei regăsim aici rolul complex, subestimat la scară largă, al reprezentărilor, prejudecăţilor şi stereotipurilor prezente în orice proces de comunicare. Se credea că informaţia obiectivă sau cinstită avea să reducă rolul zvonurilor, reprezentărilor, stereotipurilor şi prejudecăţilor. De fapt, nu se întâmplă nimic din toate acestea!

De când oare o informaţie şi o comunicare respectuoase despre Celălalt pot reduce influenţa stereotipurilor? întrebarea devine din ce în ce mai

complexă. Cu atât mai mult cu cât răspunsul ne obligă să ţinem seama de istoria partenerilor, şi mai ales de existenţa sau absenţa regimurilor democratice. De fapt, este sigur că, mai ales în asemenea regimuri, graţie pluralismului şi recunoaşterii Celuilalt, putem ajunge cel mai uşor la o coabitare autentică. Altfel spus, pentru a trece de la informaţie la comunicare şi la coabitare, trebuie să îndeplinim două condiţii: regimurile democratice şi aportul cunoştinţelor. Într-adevăr, multitudinea de informaţii nu e suficientă pentru a crea o comunicare mai intensă, dacă nu există, în mod simultan, cunoştinţe, adică şcoli şi industrii culturale care să ofere cunoştinţele necesare pentru interpretarea informaţiilor. Toate acestea nu vor duce la dispariţia ideilor preconcepute, dar vor lărgi condiţiile unei înţelegeri reciproce mai bune. Astfel, informaţia şi comunicarea sunt mereu chestiuni politice. Astfel, începând să arate respect faţă de Celălalt, Occidentul dispune de atuuri reale în dificila organizare a comunităţii internaţionale.

Într-adevăr, trecând de la informaţie la comunicare, trecem de la o lume dominată de Occident la o lume unde va trebui să coabităm cu multiple sisteme de valori. Între cele două, există regatul zvonurilor, al reprezentărilor şi al stereotipurilor. Atât în anii ’60, în legătură cu tema satului global, cât şi în anii 2000, în privinţa societăţii informaţionale, am abordat această chestiune atât de complicată a relaţiei şi a negocierii cu Celălalt din cel mai uşor punct de vedere, cel al tehnicii. După revoluţia tehnică, istoria, cultura şi societăţile îşi reiau locul meritat. Chesti

— ti unea islamismului şi a islamiştilor nu este deci decât oglinda unei probleme mai complexe, care va fi abordată la nivel mondial: cea a organizării comunicării,

adică a obligaţiei de a-l recunoaşte pe Celălalt, de a gestiona lipsa de comunicare, de a învăţa negocierea şi construirea coabitării cu el.

Munca Annei Nivat este esenţială din acest punct de vedere. Interzicându-şi, graţie unei mari culturi profesionale, orice judecată *a priori*, şi oferindu-ne acces la acea viziune pe care o au islamiştii despre noi, ea ne obligă să reflectăm. Nu există pace, toleranţă, comunicare, fără a fi, mai întâi, capabil să îl asculţi şi să îl înţelegi pe Celălalt. Acesta este rezultatul neaşteptat şi salutar al mondializării: accelerarea procesului de învăţare a coabitării culturale.

E adevărat că toate acestea nu ar putea să fie clădite pe un relativism cultural absolut. Viaţa internaţională este, din fericire, reglementată de valori umaniste democratice care, chiar dacă nu sunt mereu respectate de toată lumea, constituie totuşi singurul nostru orizont normativ pentru a evita oroarea unui război al civilizaţiilor.

Cum să facem mai multe eforturi pentru a-l înţelege pe Celălalt şi, în mod reciproc, cum să facem pentru a nu ceda unor principii indispensabile atât unei tabere, cât şi celeilalte? Aici intervine calea comunicării normative: să împărtăşim mai puţin ceea ce avem în comun şi, mai degrabă, să învăţăm să coabităm în pace, în ciuda a ceea ce ne desparte.

Dominique Wolton

Introducere

Vreme de câteva săptămâni, începând cu 21 ianuarie 2006, o controversă uluitoare a pus pe jar câteva ţări europene şi musulmane după ce în Danemarca un cotidian conservator a publicat câteva caricaturi Jignitoare” pentru musulmani, una dintre ele reprezentându-l pe Profet, care purta pe cap un turban în formă de bombă cu fitilul aprins.

De la această publicaţie, o flacără colectivă primitivă, dar profundă, de natură să susţină teama Islamului şi respingerea sa de către occidentali, a traversat Afghanistanul, Indonezia, Siria, Azerbaidjanul, Pakistanul, Caşmirul şi Iordania, mobilizând mulţimile până în Nigeria.

La Teheran, s-a întâmplat de două ori ca nişte indivizi furioşi să intre în ambasada Danemar

cei; în Siria au fost arse de mai multe ori steaguri daneze, israeliene şi americane, în timp ce la Peshawar, nu departe de frontiera pakistanezo-afgană, mii de musulmani au manifestat la chemarea parlamentului local, dominat de islamişti. Pe una dintre pancartele lor se putea citi: „A-l insulta pe Profet înseamnă a insulta Islamul!” în Afghanistan incidentele au mers până într-acolo încât au provocat moartea a şapte persoane[1]. Chiar şi mica Cecenie iredentistă s-a alăturat concertului naţiunilor care strigau „Blasfemie!”: marţi, 7 februarie, Ramzan Kadyrov, prim-ministrul guvernului cecen prorus, a decis să expulzeze din Groznîi Consiliul danez al refugiaţilor[2] (DRE), una dintre rarele organizaţii nonguvernamentale prezente în această ţară şi în toate republicile vecine de la începutul celui de-al doilea conflict, şi printre cele mai eficace. Când mânia a început să se intensifice, produsele daneze şi norvegiene au fost boicotate (să remarcăm faptul că în Arabia Saudită

1 Miercuri, 8 februarie 2006, la Qalat, capitala provinciei Zabul, trei persoane au fost ucise şi şaptesprezece rănite în ciocnirile cu poliţia, care a deschis focul împotriva unei mulţimi de patru sute de manifestanţi. Aceştia asaltaseră cartierul general al poliţiei. Cu o zi înainte, atacarea unei tabere de trupe norvegiene NATO la Maimana făcuse patru morţi şi cincisprezece răniţi printre atacatori şi şase răniţi printre soldaţii norvegieni.

2 Acest Consiliu este compus din aproximativ treizeci de organizaţii, care lucrează din 1997 cu refugiaţii în această republică caucaziană mutilată de război.

unele firme franţuzeşti mari au afişat politicos la intrarea în magazine anunţul că nu vând produse daneze), reprezentanţii diplomatici au fost jefuiţi şi multe ţări, printre care Iranul şi Arabia Saudită, şi-au exprimat indignarea „oficială”, unele mergând până la a-şi chema în ţara de origine ambasadorul în funcţie la Copenhaga.

Dincolo de polemică, scandalul caricaturilor ilustrează cât de uşor devine, când vine vorba despre Islam, să sufoci moderaţia şi să anulezi orice dezbatere. Oare acest lucru se întâmplă deoarece „catalogul” islamismului terorist (atentatele din 11 septembrie 2001 de la New York, cele din martie 2004 de la Madrid şi cele din iulie

2005 de la Londra) a intensificat amalgamurile şi a estompat mai mult bariera dintre musulmani şi islamisti? Cu atât mai mult ar trebui să»

ştim ce presupune această ultimă noţiune. Conform definiţiei general acceptate, un „islamist” este un partizan al întoarcerii la izvoarele Islamului. Totuşi, în afara lumii musulmane, cuvântul desemnează un militant al Islamului politic perceput ca o derivă de la Islamul religios (să subliniem că, din punctul de vedere al mediilor care se reclamă a fi doar ale Islamului, această distincţie nu există: Islamul, deşi are două componente, politică şi religioasă, este unul singur).

Oricum, unii „islamisti” vehemenţi au acuzat presa europeană şi pe occidentali în general că batjocoresc permanent credinţa musulmană în numele libertăţii de expresie, că votează legi împotriva musulmanilor, pe care nu-i înţeleg, încercând numai să le impună viziunea lor asupra lumii. Cât despre sutele de mii de musulmani care trăiesc în Europa, aceştia s-ar simţi adeseori trataţi ca

cetăţeni de mâna a doua, sau ca potenţiali terorişti, în ţările care, spun ei, nu acordă importanţa cuvenită religiei lor. Pentru latura extremă, este chiar din ce în ce mai tentant să se prezinte ca victime ale „islamofobiei înconjurătoare” sau ale măsurilor „discriminatorii” care privesc cazarea şi locurile de muncă. Cât despre occidentali, unii dintre ei percep aceste minorităţi ca fiind „ameninţătoare”. În ambele tabere, resentimentele ies la suprafaţă şi discursul se radicalizează, aşa cum o dovedeşte un editorial recent al coti

dianului olandez *NRC Handelsblad*[3], care afirmă că „în ţările europene cu minorităţi musulmane puternice şi în creştere există o mare temere că în spatele solicitării lor de a fi respectate (în privinţa religiei) se ascund alte interese: şi anume ameninţarea că toată lumea trebuie să se adapteze la legile Islamului” în acelaşi timp, în Irak, în Pakistan şi în Afghanistan, populaţiile se tem de exact opusul acestei situaţii: să nu le impunem musulmanilor să trăiască în conformitate cu legea occidentală, aşa cum am auzit în repetate ocazii în timpul interviurilor care stau la baza acestei cărţi.

De ce atâta înflăcărare? De ce, în Occident, cei care apără libertatea de expresie, şi, în Orient, predicatorii Islamului par să se grăbească să dea viaţă scenariului unui „soc al civilizaţiilor”, această scurtătură simplistă susţinută de eseistul american Samuel Huntington[4]? Furia şi cacofonia au invadat atât de tare sfera mediatică, încât vocile moderate au ieşit la iveală cu întârziere. La începutul lunii februarie, Tariq Ramadan, intelectualul

---

3 Citat de Al an Cowell în New York Times din 8 februarie 2006, „West Beginning to See Wide Islamic Pro- tests as Sign of Deep Gulf”.

4 Cf Samuel Huntington, Şocul civilizaţiilor, Odile Jacob, 1997.

elveţian cunoscut pentru poziţiile sale extremiste (căruia, să ne amintim, îi este încă interzis să intre pe teritoriul american), încerca totuşi să calmeze jocul după ce deplânsese stadiul exagerat la care ajunsese: „Musulmanii vor scuze, ameninţă să atace interesele euro

7 J

pene, şi chiar persoanele; unele guverne şi unii ziarişti occidentali refuză să se supună ameninţărilor, iar anumite mijloace de informare în masă pun paie pe foc publicând, la rândul lor, caricaturile[5]. Majoritatea popoarelor lumii observă aceste excese cu nedumerire: ce nebunie a cuprins lumea?" se întreba el, înainte de a afirma: „Trebuie totuşi să găsim modalităţile de a ieşi din acest ciclu infernal şi să le cerem tuturor să nu mai arunce paie pe foc, pentru a începe, în cele din urmă, o dezbatere serioasă, profundă şi calmă. Nu, nu este vorba de un *clash* între civilizaţii; nu, ceea ce se întâmplă nu simbolizează confruntarea dintre principiile Luminii şi cele ale religiei. Nu, de trei ori nu. Ceea ce se află în joc în centrul acestui caz trist este compararea capacităţii membrilor ambelor tabere de a şti să fie liberi, raţionali (credincioşi sau atei) şi, în acelaşi timp, rezonabili."[6]

Chiar în lumea arabă, cei care se raliau de partea dreptăţii erau din ce în ce mai puţini. Jihad Momani, jurnalist iordanian şi redactor-şef al săptămânalului de scandal *Shihane*, a publicat trei dintre caricaturile controversate, o alegere justificată în editorialul său

5 Miercuri, 8 februarie, săptămânalul satiric francez Charlie Hebdo a publicat din nou desenele incriminate, triplându-şi tirajul obişnuit. După ce 160 000 de exemplare s-au vândut în câteva ore, au fost tipărite încă 320 000 de exemplare.

6 Publicat miercuri, 8 februarie 2006, pe site-ul www.oumma.com şi la rubrica „Paşi înapoi" a ziarului Libération.

intitulat „Musulmani din întreaga lume, fiţi rezonabili”. „Ce aduce mai multe prejudicii Islamului: caricaturile sau, mai degrabă, imaginea unui om care ia ostatici, care îi taie gâtul victimei sale în faţa camerelor de luat vederi, sau a unui kamikaze care se aruncă în aer la o nuntă în Amman?” se întreba el. Urmărit de statul iordanian pentru „lezarea sentimentului religios”, el a fost imediat arestat şi riscă să rămână în închisoare timp de trei ani[7]... în Egipt, un singur cotidian a făcut apel la moderaţie: după ce a amintit că presa şi autorităţile daneze s-au scuzat de două ori fată

— *i* de lumea musulmană, Mohammed Abdel Salam, editorialistul publicaţiei liberale *Nahdet Misr*, le cerea cititorilor săi să renunţe la chemările la

boicot şi la ameninţări. Ceea ce este important, înainte de toate, sublinia el, este să facem

Islamul mai bine cunoscut lumii, astfel încât să nu mai fie confundat cu terorismul.

Odată stinsă înflăcărarea, aceste caricaturi şi manipularea potenţială a mediatizării lor demonstrează politizarea extremă a tot ceea ce ţine de reprezentarea lumii musulmane în Occident. Acelaşi lucru este valabil pentru reprezentarea Occidentului în lumea musulmană, aşa cum reiese din cartea de faţă. De la începutul secolului XX, occidentalofilia şi occidentalofobia se radicali

zează în ţările Islamice. Apariţia noilor mijloace de comunicare, cum ar fi internetul şi televiziunea prin satelit, cu ajutorul cărora „Celălalt poate fi văzut” *din* ce *în* ce *mai mult şi în timp real*, a amplificat antagonismul. Filmul despre dinamitarea de către talibani a statuetelor Buda din

7 Pentru mai multe informaţii, a se citi Claude Gui- bal, „Lumea arabă pierde puncte în afacerea Mahomet”, în Libération, 8 februarie 2006.

Bamiyan sau imaginile distrugerii turnurilor din New York demonstrează cu putere că „războiul imaginilor” face astăzi parte integrantă din strategia teroriştilor anti-occidentali.

Astăzi, orice război trece, *de asemenea*, printr-un război al reprezentărilor, cum s-a întâmplat deja în cazul punerii în scenă a decapitării ostaticilor, sau în cel al emisiunilor occidentale de „realitate televizată” copiate şi adaptate pe plan local. Pentru autorii atentatelor din 11 septembrie sau ai luării de ostatici de la Beslan[8], faptul de „a se vedea pe sticlă”, adică de a ţine cu sufletul la gură mass-media din lumea întreagă printr-un eveniment nemaiauzit, chiar dacă sângeros (şi chiar dacă implică moartea actorilor), răspunde aceleiaşi nevoi de nestăpânit ca aceea a cântăreţilor în căutare de consacrare de la Academia vedetelor sau a participanţilor la emisiunea „Loft story”. E vorba de nevoia unora de a se face cunoscuţi, de a exista, măcar pentru o secundă, în ochii celorlalţi. Odată cu înflorirea curentului globalizării şi a internaţionalizării islamismului, domeniul vizual, deci imaginea, a devenit unul dintre principalele moduri de comunicare şi de prozelitism religios şi politic al societăţilor musulmane, care sunt importante consumatoare de imagini. Pretutindeni, în souk-urile din Bagdad, din Bassorah sau în locuinţele sărăcăcioase din

*

Quetta sau Kandahar, reprezentările în culori ale lui Ossama Bin Laden, ale molahului Omar, ale lui Ayman al-Zawahiri sau ale lui d’Abou Moussab al-Zarqaoui stau alături, pe pământ şiit, de cele ale lui Ali, ginerele lui

8 Pe 1 septembrie 2004, un comando de combatanţi ceceni lua ostatice mai mult de o mie cinci sute de persoane, în majoritate copii, într-o şcoală din Beslan, în Osetia de Nord (Rusia).

Mahomet, şi ale celor doi fii ai săi, Hussein şi Hassan.

În detrimentul Occidentului, în ultimele luni mişcările „islamiste” care aleseseră, majoritatea, violenţa ca mijloc de expresie au câştigat teren, ieşind victorioase în alegerile „democratice” din Orientul mijlociu. În toamna trecută, gruparea „Fraţii musulmani” a obţinut 88 de locuri în Adunarea poporului egiptean, care numără 144 de membri, şi s-a impus ca unică forţă de opoziţie parlamentară. În Iran, 190 din 290 de locuri sunt ocupate de deputaţi conservatori. În Palestina, pe 21 ianuarie 2006 militanţii Hamas au învins vechea mişcare naţionalistă, Fatah, şi au câştigat cele mai multe voturi în alegerile legislative. În Siria, unde apartenenţa la Frăţie este mereu pasibilă de pedeapsa cu moartea, „Fraţii musulmani” au semnat un text comun cu opoziţia laică şi democratică. În sfârşit, în Irak, cu ocazia alegerilor de pe 15 decembrie 2005, islamiştii şiiţi au ocupat 128 din cele 275 de locuri din noul parlament. În afară de aceste partide politice recunoscute ca „islamiste”, milioane de indivizi calificaţi ca atare de mijloacele noastre de informare în masă – şi anume ca „fundamentalişti”, „integrişti”, chiar „terorişti” – exprimă în viaţa cotidiană, aşa cum pot, legăturile lor cu

Occidentul, adeseori amare, uneori pline de ură, niciodată simple.

Tocmai pentru a încerca să înţeleg viziunea lor cu privire la Occident şi la occidentali, am început să fiu interesată de aceşti „islamişti” în sens larg. I-am întâlnit pe toţi, fie că fac parte din mişcarea „ouléma” din Pakistan, fie că sunt talibani afghani sau combatanţi irakieni ai jihadului, sau simpli musulmani. Cu riscul de a fi catalogată în mod abuziv drept „simpatizantă”, mi s-a părut important să îmi aloc timpul de a-i asculta pe toţi – fără să-i judec – pentru a-i face auziţi. Lăsând deoparte

pentru un timp propria mea viziune asupra lumii, am încercat s-o înţeleg pe a lor. Punându-mă pur şi simplu în locul lor, nu mi-a trebuit mult ca să-mi dau seama că ceea ce văd la televizor (noi şi obiceiurile noastre, dar, de multe ori, şi felul în care îi privim noi pe ei) îi îngrozeşte, la fel cum pe noi ne sperie imaginile de violenţă care ne sunt difuzate. Nu mi-a trebuit prea mult timp să-mi dau seama că viziunea pe care o au ei despre noi este la fel de alimentată de stereotipuri ca şi aceea pe care o avem noi despre ei.

Episodul „caricaturilor" a arătat probabil că prăpastia poate părea fără fund. Atentatele sângeroase accentuează închiderea membrilor din ambele tabere. Cu toate acestea, sunt în continuare convinsă că singura soluţie este dialogul, care începe tocmai prin ascultare reciprocă. O provocare într-o lume în care toate convingerile circulă şi se ciocnesc imediat, schematizate excesiv, şi în care emoţia este adesea mai importantă decât analiza.

ÎN PAKISTAN

Încă de la sosirea pe aeroportul din Islamabad, e imposibil să te sustragi măsurilor de securitate ale administraţiei pakistaneze: înainte chiar de controlul paşapoartelor, trebuie să fii fotografiat cu minicamere de către Agenţia Federală de Investigaţii, ale cărei logo şi metode seamănă în mod ciudat cu cele ale autorităţilor americane însărcinate cu securitatea teritoriului. După 11 septembrie, pentru a se simţi confortabil, administraţiile din întreaga lume, mai ales cele ale aeroporturilor, ţin să copieze tot ce e mai bun în materie de securitate în Statele Unite. Aşteptând la coadă, un american şi un pakistanez din Londra, fără îndoială enervaţi de noaptea proastă petrecută în avionul supraaglomerat, dar şi de decalajul

orar foarte neplăcut, se ceartă pe un ton ridicat care să fie fotografiat primul. Americanul susţine că el a fost primul la coadă şi caută martori. Însă nimeni dintre cei care stau la rând nu se amestecă.

Deşi această zi de 11 septembrie 2005 abia începe, atmosfera este încinsă şi umedă. Pe drumul care duce către centrul oraşului, în engleză şi cu litere aurite, cuvintele „Credinţă. Unitate. Disciplină”, unul lângă altul, aşezate pe pământ la poalele unui deal, amintesc că ţara este supusă pumnului de fier al generalului Pervez Musharraf, care o conduce din 1999. Albe şi Luminoase în tonurile gri ale zorilor, distingem clar, de departe, minaretele înalte ale moscheei Faycal, denumită astfel în onoarea monarhului saudit care i-a finanţat construcţia. Autobuze şi,

camioane decorate vesel se înghesuie pe şosele, depăşindu-i pe bicicliştii în *dishdasha* (tunici lungi tradiţionale din bumbac). Depăşim, de asemenea, multe autobuze japoneze, oferite, desigur, de Imperiul Soarelui-Răsare (dacă este să credem ceea ce scrie pe părţile laterale) oraşului Islamabad, un adevărat Washington DC *à la pakistanaise*, cu cartierele sale ordonate precum o tablă de sah, cu bulevardele trasate la linie şi cu numeroasele sale spaţii verzi.

La sfârşitul după-amiezii, chemarea muezinului zguduie toropeala cartierului L-ai Majed (Moscheea roşie), unde oficiază Abdoul Rashid Ghazi. Cu paşi hotărâţi, bărbaţii se grăbesc spre zidurile pestriţe, vopsite în roz şi alb, ale complexului religios. Câteva femei în întregime acoperite de văluri (peste care poartă un *tehador* negru în stil iranian) îi urmează îndeaproape. Pentru a se feri de ploaia care cade deja cu picături mari şi rare, un vânzător angro de pantofi îşi adăposteşte marfa sub un copac, între

două bălţi; crezând că are încă timp, o trecătoare întinde piciorul pentru a încerca o sanda. Ridicând puţin pantalonul de sub tunică, ea lasă să se vadă o piele lăptoasă. Alarme de maşină declanşate brusc urlă la unison şi ritmic. Peste şase minute, mulţimea iese, târându-şi papucii.

Acum este rândul meu să intru în complexul religios, pentru a-l întâlni pe Abdoul Rashid Ghazi. Director adjunct al *medressah*-ei Jamia Faridia (2.500 de băieţi) şi Jamia Hafssa (3.000 de fete), una dintre cele mai mari din ţară, Abdoul Rashid Ghazi este arestat la domiciliu după ce, în august 2004, a fost acuzat de guvern că a favorizat, împreună cu Al-Qaida, atacurile sinucigaşe contra reşedinţei oficiale a lui Musharraf, a Parlamentului, a ambasadei americane şi a cartierului general al armatei. În vârstă de 45 de ani, bărbatul, îmbrăcat în alb, cu barbă şi cu ochelari fini cu rame de aur, stă cu picioarele încrucişate într-o cameră goală, cu faţa la un calculator cu monitor cu ecran plat, conectat la internet[9]. Întrebarea despre Occident îl enervează imediat pe Ghazi:

„Occidentul vostru, care reuneşte, de fapt, înainte de toate, interesele a două ţări, Statele Unite şi Marea Britanie, ne acuză în permanenţă de toate relele. Auzim spunându-se că aici, în Pakistan, noi vrem ca lumea să se întoarcă la epoca de piatră, că dorinţa noastră cea mai scumpă este ca lumii să-i meargă din ce în ce mai rău, nu mai bine. Cu Occidentul nu se poate vorbi. Nu ne înţelegem. Toate stereotipurile occidentalilor cu privire la noi, partizanii Islamului, au reapărut după 11 septembrie, şi îi sfătuiesc să înceteze să mai facă tot felul de calcule şi

9 în timpul discuţiei noastre, se va folosi de calculator de trei ori pentru a printa articole despre el şi despre arestarea lui de către autorităţi, în 2005.

presupuneri, aşa cum au făcut după atentatele de la Londra[10]. Dacă ar exploda o bombă la Islamabad şi am descoperi că unul dintre terorişti a stat într-un hotel din Oxford, am acuza imediat Marea Britanie?", se întreabă el, sprijinindu-şi cotul într-o pernă aurie şi păstrându-şi telefonul mobil la îndemână. „De fapt, acest Occident nu urmăreşte decât un singur scop: să-şi extindă dominaţia alegând ţinte foarte precise – aşa au procedat cu Afghanistanul, apoi cu Irakul, deşi este clar acum pentru toată lumea că acest din urmă stat nu poseda vestitele «arme de distrugere în masă». Pentru a-şi atinge scopurile, Occidentul ucide fără dovezi, fără motiv, mii de oameni nevinovaţi, care sunt, în mare majoritate, musulmani".

Maulawi-ul începe apoi să denigreze mass-media internaţionale, care, în opinia lui, sunt complet părtinitoare, pentru că prezintă evenimentele complet necinstit. Aruncă o privire la ecran, unde se vedea un site în arabă, şi spune:

„Războiul împotriva terorii inventate de Statele Unite produce, de fapt, o teroare şi mai mare. Majoritatea elevilor mei care ştiu limba arabă au plecat deja în Irak pentru jihad. Cum să-i opreşti? Nu putem spăla petele de sânge cu sânge – ei bine, asta fac Statele Unite".

Cât despre reforma *medressah-tlor*, readusă în discuţie după atentatele de la Londra[11], pe reprezentanţii Bisericii îi amuză, ei râd de un aşa subiect: „Noi nu ne facem decât meseria, adică producem *oulémas*, specialişti

10 Aceste atentate au avut loc la metrou, pe 7 iulie 2005.

11d e medressah din Pakistan să se reînregistreze şi să trimită elevii străini în ţările lor de origine. Majoritatea dintre cei o mie opt sute de elevi străini provin din Afganistan, Asia Centrală, Asia de Sud-Est şi Africa. Se pare că o mie dintre ei s-au supus şi au plecat.

în Islam. Dar din cauza acestui faimos jihad lansat împotriva forţelor americane în urma reacţiei lor la»

evenimentele din 11 septembrie, ni se cere să scoatem din programă chiar şi conceptul de jihad. Pur şi simplu imposibil, pentru că jihadul este o componentă primordială a Islamului! Majoritatea occidentalilor îl interpretează greşit şi confundă jihadul cu terorismul. E fals! Dacă satul tău este atacat de forţe exterioare, eşti obligat să te aperi: iată ce numim noi «jihad». Este, în principiu, o metodă de apărare, dar ofensiva defensivă este de asemenea permisă. Bineînţeles că la fel ne apărăm şi oaspeţii, dacă sunt atacaţi”, subliniază el (aluzia la Ossama Bin Laden este doar voalată).

„Pentru a combate duşmanul, am primit instrucţiuni: să nu ucidem civili, nici femei, nici copii. Cei care încalcă această regulă comit un act anti-islamic pe care îl dezaprobăm (ceea ce nu înseamnă că autorii săi nu sunt musulmani). Noi, ceilalţi *oulémas*, nu vom da nimănui dreptul de a ucide nişte nevinovaţi, dar acei oameni nu cer nicio permisiune! Noi credem că au fost constrânşi să acţioneze astfel. Şi dacă america – *

nii continuă să ucidă nevinovaţi, numărul lor va creşte”.

După trei sferturi de oră, când interlocutorul meu începe să aibă din ce în ce mai multă încredere în mine, pentru că a văzut că îl ascult cu atenţie, face un semn discret cu capul unuia dintre ajutoarele sale care asistă la discuţie, să ne aducă ceai şi fructe. Peste câteva minute, aşază în faţa mea două farfurii de fructe proaspăt curăţate şi tăiate. *Maulawi*-ul nu se va atinge de ele şi continuă să vorbească fără să se oprească; doar sunetul telefoanelor sale mobile ne întrerupe (are şi un al doilea telefon, pe care-l scoate din buzunarul *dishdasha-ului*; acesta este

legat pe un breloc cu foarte multe chei). Abdoul Rashid Ghazi îmi mărturiseşte pesimismul său privind viitorul relaţiilor dintre Occident şi Orient. După atentatul de la Londra, *medressah*-a de fete pe care o conduce a fost obiectul unui raid al poliţiei pakistaneze, raid foarte violent, de vreme ce au fost rănite mai multe tinere, dar şi o femeie gravidă din administraţia şcolii. (După acel raid, se pare că poliţia chiar s-a „scuzat" pentru comportamentul său brutal[12].)

În opinia lui Ghazi, ura faţă de Occident are diverse stadii: „Deocamdată, nu s-a ajuns până într-acolo încât occidentalii să nu mai poată merge în siguranţă pe străzile noastre, dar s-ar putea ajunge şi acolo", ne previne el, „căci în ciuda a ceea ce repetăm noi în predici, şi anume că guvernele sunt responsabile, populaţia noastră crede că un cetăţean britanic sau american îşi va susţine întotdeauna propriul guvern. Asta ar putea conduce la plasarea de bombe sau la acte de kamikaze în apropierea ambasadelor ţărilor în chestiune... Adesea, după rugăciune, unii tineri care ar vrea ca jihadul să se extindă mă întreabă de ce americanii l-au reales pe Bush. Nu ştiu ce să le răspund. Mă întreabă dacă trebuie să se alăture jihadului din Irak. Cei care vorbesc arabă au plecat deja de mult; cât despre ceilalţi, eu nu le impun să rămână aici. Aşa că cei care vor să plece pleacă".

Oare „islamiştilor" le este frică de Occident?

„Absolut deloc, răspunde preotul zâmbind; nici pe departe! Chiar înţelegem perfect strategiile politice occidentale. Bush ştie clar că *medressah-dt* noastre nu produc terorişti, şi acelaşi lucru îl ştie şi Musharraf, dar au

---

12 Cf. „Pakistan's Islamic Girl Schools", de Jannat Jalil, BBC News, Islamabad, 9 septembrie 2005. După acel raid, trei poliţişti au fost chiar suspendaţi.

fost etichetate astfel din comoditate. Toţi atacatorii kamikaze din 11 septembrie au studiat în colegii şi în licee. Nici Bin Laden însuşi nu este preot, ci inginer de formaţie! De fapt, Occidentului îi este frică de conceptul însuşi de jihad, fără să mărturisească asta în mod deschis. Cu riscul de a pierde şi de a se pierde, Statele Unite ar trebui să-şi schimbe politica, pentru că sistemul nostru de apărare chiar în sânul Islamului este atât de bogat, încât este invincibil. Priviţi ce s-a întâmplat după invadarea Afghanistanului de către sovietici. Imperiul sovietic s-a dizolvat, şi exact acesta este riscul la care se supune imperiul american! Astăzi, îşi pierd soldaţi în Irak zilnic; au pierdut războiul, deşi nu vor să recunoască”.

Care a fost reacţia lui Abdoul Rashid Ghazi după atentatele infame din 11 septembrie? L-au surprins? „Deloc, poate doar prin amploare”, răspunde el. „Mai ales, nu mă aşteptam ca Statele Unite să fie atât de zdruncinate. La început am condamnat ferm acest act, dar mi-am schimbat puţin discursul când guvernul american i-a atacat pe musulmani, acuzându-i de toate relele. Este întotdeauna trist să asistăm la moartea celor nevinovaţi, dar, trebuie să recunosc, mi-am spus în acel moment că, într-un fel, americanii o meritau. Şi nu sunt singurul care crede asta pe pământul Islamului! America este, în mod foarte clar, duşmanul Islamului, cel puţin după aceste atentate”.

Oare intervenţia din Irak nu are şi un alt scop decât acela de a instaura democraţia? Abdoul Rashid Ghazi începe să râdă: „Povestea asta cu democraţia e praf în ochi! Să luăm Pakistanul, este aliatul oficial al Statelor Unite în acest război; înseamnă că ar trebui să trăim în democraţie aici, dar trăim în dictatură! Preşedintele nostru a ajuns la putere printr-o lovitură de stat militară, nu

ascultă de nimeni şi ia toate hotărârile de unul singur[13]. Sunt sub incidenţa a cincisprezece capete de acuzare şi, dacă ies de aici, o să fiu arestat imediat. Puterea judecătorească pakistaneză ascultă de comenzi, evident!", subliniază el. Desigur, i-ar plăcea ca Pakistanul să devină o democraţie autentică, dar nu „după model occidental". Oare Statele Unite sunt democratice? Susţin un dictator din Pakistan! De fapt, nu vor să instaureze nicăieri această democraţie, nici în Afghanistan, nici în Irak, unde vedem bine că strategia cea mai simplă constă în a pune în fruntea ţării o marionetă proamericană".

„Bineînţeles că îl detest pe Musharraf", îmi mărturiseşte Hafizullah, în vârstă de 32 de ani, un afghan care a crescut într-o tabără de refugiaţi la Peshawar şi care îmi este şofer la Islamabad. Pe bancheta din spate a maşinii, ultimul exemplar al revistei pro-talibane *Srak* (*Flacăra din zori*), având pe copertă imaginea unui bombardament american în regiunea afghană Kunar, unde se înregistrează cea mai puternică rezistenţă anti-americană începând din septembrie 2001. „Musharraf este la fel de necinstit faţă de poporul său ca şi faţă de poporul american; poziţia lui e insuportabilă, şi de aceea va fi asasinat în curând", susţine el cu siguranţă.

Aerul este umed şi aproape arzător pe străzile din acest oraş nou, plăcut, pentru că este verde şi curat, un adevărat model de capitală pentru Asia de Sud-Est. În intersecţii sunt numeroase gherete de poliţie pustii; prezenţa militară pare minimă – „dar nu e decât o aparenţă", confirmă Hafizullah, care, în 2004, a fost arestat şi aruncat în închisoare în douăzeci şi patru de ore, pentru că a mers fără autorizaţie în zonele tribale

13 Până în prezent, au avut loc opt tentative de asasinat împotriva lui Musharraf, de la venirea lui la putere, în 1999.

pakistaneze împreună cu un jurnalist occidental. „Eu aş fi vrut mult să studiez într-o *medressah*, pentru că mi se pare că toţi cei de acolo au un aer radios. Invidiez bucuria permanentă care li se citeşte pe chip”, mărturiseşte el, care n-a petrecut acolo decât şase luni, când era mai tânăr. „Elevii de acolo par să aibă o legătură directă cu Allah, care mie îmi lipseşte”, regretă tânărul, deşi a ales un stil de viaţă complet diferit şi lucrează în blugi şi tricou pentru jurnaliştii în tranzit (în majoritate americani).

Hafizullah mă conduce la un profesor specializat în studiul comparat al religiilor, director adjunct al Institutului de studii politice din Islamabad, o universitate particulară ultramodernă din centrul oraşului. Anis Ahmed, în vârstă de 50 de ani, se arată şi mai categoric decât Rashid Ghazi. Ca şi cum, în Pakistan, cu cât mai instruit era cineva şi cu cât ştia mai multe lucruri, cu atât mai neplăcut i se părea Occidentul: „Toată lumea vorbeşte despre «rădăcinile» terorismului fără să încerce cu adevărat să identifice problema: dacă închid o pisică într-o cameră fără să-i dau să mănânce vreme de săptămâni întregi, când voi deschide uşa se va arunca asupra mea”, spune cu severitate bărbatul grizonant, care poartă pe deget un impresionant inel din argint. „Occidentul însuşi a contribuit la crearea acestei situaţii, susţinând regimurile dictatoriale din Asia de Sud şi din Orientul Mijlociu. Societăţile noastre musulmane sunt oprimate şi nu se recunosc în cei trei stâlpi ai ideologiei occidentale: individualism, pozitivism şi empirism”. În biroul său mare şi ordonat, cu creioane ascuţite cu grijă, şi fără computer, bărbatul evocă diferenţele enorme de civilizaţie între Orient şi,

Occident, de exemplu viziunea despre familie, diferită în Pakistan şi în Europa-Statele Unite, unde

susţinerea rudelor şi respectul faţă de strămoşi sunt mai puţin importante, sau chiar complet absente. „În Occident, cineva vorbeşte despre maşina «lui», frigiderul «lui», în timp ce în ţările musulmane noţiunea de proprietate privată a acestui gen de obiecte aparţinând societăţii de consum nu există. Pe de o parte, este vorba de o societate empirică, pe de altă parte, de tradiţia islamică. Şi rămâne ca fiecare să analizeze realitatea în mod diferit, după propria sa grilă de lectură”.

Profesorul încearcă să explice cum văd apropiaţii săi şi musulmanii din regiune Occidentul: „Ne simţim victime ale multor nedreptăţi: mai întâi, la nivel politic ni se impun sisteme care nu ni se potrivesc; la nivel economic, în numele vestitei «globalizări», ni se impun viziunile Uniunii Europene, ale Băncii Mondiale sau ale Fondului Monetar Internaţional, care seamănă, de fapt, cu o nouă colonizare. Totul, până la mărimea merelor pe care le mâncăm, este hotărât în Occident; în sfârşit, la nivel social şi cultural ni se impun comportamente vestimentare (blugi, costum-cravată, fuste mini), obiceiuri muzicale (top 50, muzica pop etc.) şi culinare (cultura fast-food). Dacă eu nu le cunosc, nu exist. Organizaţiile nonguvernamentale (ONG-uri) occidentale se împământenesc la noi şi ne cer să folosim prezervative ca să avem relaţii sexuale *sigurei* Dar cum îşi arogă ei dreptul de a ne cunoaşte obiceiurile în materie de sexualitate?

Toate astea dau naştere setei de revanşă şi răso punsurilor necugetate”.

Cât despre reforma sistemului şcolilor religioase (*medressah*), dorită de guvernul pakistanez după atentatele de la Londra, Anis Ahmed nu o ia în niciun caz în considerare, ca şi majoritatea interlocutorilor mei pe acest subiect: „Sub influenta colonială, a fost întemeiat un

sistem de educaţie laic, dar, în paralel, şcolile Coranului, care garantează păstrarea moştenirii musulmane a tării noastre, au funcţionat întotdeauna. Şi aşa se întâmplă şi acum. Dacă şcolile laice au început să producă funcţionari perfecţi capabili să conducă marile administraţii ale sistemului, *medressah-ele* au continuat să producă indivizi cunoscători ai Islamului şi capabili să îl interpreteze. Occidentul a fost sufocat cu imaginile acelea înfăţişând un tânăr musulman aplecat peste cărticica lui galbenă (Coranul), pe care o memorează fără s-o poată pune sub semnul întrebării. Nimic mai fals! Sistemul lăsat de colonizator nu oferea, de fapt, decât puţin loc creativităţii, această calitate fiind considerată inutilă în cadrul sistemului politic al epocii. La *medressah*, în principiu, elevul avea acces la educaţie fără să plătească vreo taxă de înscriere. Şi acest lucru nu s-a schimbat decât atunci când am fost colonizaţi”.

Pentru Anis Ahmed, spiritul critic, deci curios şi capabil de observaţie, se consolidează perfect în *medressah*, „specificul Coranului fiind chiar spiritul critic. A apărut o imagine greşită a Cărţii noastre sfinte: cu cât te vei apropia mai mult de Coran, cu atât vei fi mai dogmatic. Este fals, deoarece Coranul ne cere să explorăm mereu. Din contră, devin dogmatic când nu mă educ, când, tocmai, nu am posibilitatea de a înţelege”.

Şi el subliniază teama pe care cuvântul, jihad” o trezeşte în Occident: „Occidentalii sunt îngroziţi de acest termen. Dar şi în Noul Testament găsim pasaje violente şi brutale, pe care putem clădi conceptul cruciadelor!”

Occidentalii sunt ignoranţi în materie de Islam, cred musulmanii. Astfel, pentru ei, cel care învaţă într-o *medressah* este neapărat un fanatic. Ca replică, subliniază

profesorul, „pentru islamiştii din lumea întreagă, Occidentul devine diavolul. Mai ales America este satanizată, demonizată. Oare evenimentele de azi din Irak pot să schimbe această tendinţă? Bine-nţeles că nu!”

Anis Ahmed face bilanţul lucrurilor specifice Occidentului care ar putea plăcea multor oameni de aici: „Fără nicio îndoială progresul tehnic, beneficiile materiale ale unei vieţi uşoare, uneori luxoase, aşa cum o vedem în filmele americane. Dar să pui mâna pe telefon şi să comanzi o pizza care ajunge acasă fierbinte, peste doar câteva minute, e posibil şi la Islamabad! (De puţin timp, de acord, pentru că «occidentalizarea» este un fenomen recent...) Deci, pentru toţi, da modernizării, dar fără occidentalizare obligatorie. Lumea este, desigur, interdependenţă (vă invidiem tehnologia, însă noi venim cu mâna de lucru locală de care aveţi nevoie, căci este mai ieftină!), dar vrem să ne păstrăm identitatea: iată crezul nostru, iar elevilor mei încerc să le insuflu tocmai această abordare critică!”

Abou Bakar Siddique, în jur de patruzeci de ani, grăsuţ sub *dishdasha*-ul său bej, primeşte vizite la sediul redacţiei ziarului său, un cotidian naţional publicat în urdu. Redactor-şef, el este şi doctor în ştiinţe religioase, licenţiat al vestitei universităţi Al-Azhar din Cairo. Uşa biroului său se deschide şi se închide încontinuu în timp ce ziarul este în plin proces de editare. Mi-aş fi dorit să-l întâlnesc în alt moment, mai propice, dar el a refuzat şi am înţeles că trebuie să mă simt mai degrabă onorată de întâlnirea pe care o obţinusem. Islamist remarcabil, Abou Bakar nu-şi pierde timpul acordând interviuri ziariştilor americani „închistaţi în idei preconcepute despre Islam, cu întrebări idioate care denotă ignoranţa şi prea puţin interes faţă de ţările în care au fost trimişi să facă

reportajul”. Cel puţin, mesajul este clar. „Nu mai dau interviuri pentru CNN sau BBC, pentru că mă cenzurează!”, adaugă el. De fapt, ceea ce-l preocupă cel mai mult pe Abou Bakar este tocmai „panta mediatică” pe care alunecă ţările musulmane în ţările occidentale: „În loc să încerce să înţeleagă ceea ce se întâmplă într-adevăr la noi, mass-media occidentale orchestrează prezentări schematice, legitimate de «specialişti» care nu cunosc bazele realităţii Islamului în ţările despre care vorbesc”, acuză el. Dar mijloacele de informare în masă arabe îşi primesc şi ele mustrările: „Mass-media de la noi nu sunt la fel de profesioniste”, recunoaşte el. „Standardul lor nu este prea ridicat. Chiar dacă unele organizaţii au devenit importante, sau chiar esenţiale, ele pot, pe de-o parte, să fie instrumentalizate, iar pe de altă parte nici ele nu explică Islamul cum ar trebui, adică în manieră pozitivă. Spre exemplu, casetele video ale lui Ossama Bin Laden care sosesc periodic la sediul Al-Jazira pot fi obiectul unei manipulări *a posteriori*: una dintre ele a fost în mod voluntar difuzată de mediile americane chiar înaintea alegerilor din Statele Unite. Deci Bin Laden poate spune ce vrea, dar momentul în care aceste înregistrări ajung la public este întotdeauna abil ales. Şi cum putem şti că Al-Jazira difuzează toate casetele pe care le primeşte? Şi ce conţin cele pe care nu le difuzează?”

Pentru ziarist, această „propagandă” şi această „demonizare” pe socoteala societăţilor islamice, adeseori prezentate de mijloacele de informare drept „islamiste”, ar fi pur şi simplu o repetare a ceea ce inventaseră americanii cu privire la „marele lor duşman din timpul Războiului Rece, flacăra Uniunii Sovietice”. Această concepţie greşită despre Islam nu este nouă, ci datează din anii ’60, din momentul în care s-a declanşat procesul decolonizării.

Astfel, insistă el, „există o prăpastie de comunicare între voi şi noi, căci nici Europa, nici Statele Unite nu au încercat să se confrunte în mod direct cu Islamul; nu fac acest lucru decât urmând propriile lor scheme şi grile de lectură. Rezultatul: fiecare îşi păstrează percepţia şi nimeni nu încearcă să iniţieze un dialog direct”.

Abou Bakar este, de asemenea, foarte dezamăgit de lipsa de autonomie a Europei faţă de Statele Unite în materie de politică: „America este, cu siguranţă, responsabilă de acest haos, dar Europa, la unison, îi calcă pe urme”, subliniază el, neluând în seamă poziţia mai nuanţată a Franţei, pe care nici măcar nu o menţionează. „Americanii nu ne cunosc; europenii ne cunosc. Deci, ar fi trebuit să acţioneze diferit”.

„Ce-i mai rău”, adaugă el, „este tocmai atracţia noastră pentru acest Occident atât de detestat. Când un pakistanez îşi trimite fiica să studieze în Europa, nu face asta cu bucurie în suflet: ştie că acolo ea îşi va pierde probabil valorile morale şi tradiţiile. Atunci, de ce îşi asumă un asemenea risc? Pentru că ştie că nu va dispune niciodată de asemenea posibilităţi pentru educaţia ei aici! Noi suntem primii responsabili pentru această stare de lucruri!”

Ieşind din clădirea din centrul oraşului, remarc, scris în engleză, pe un perete: „*Down with the USA*!”

Acest sentiment de a fi sub dominaţie ame

ricană mondială, împotriva căreia trebuie să se revolte, este împărtăşit şi de Intran Khan, fost căpitan al echipei pakistaneze de crichet, adevărat erou naţional după victoria obţinută la Cupa mondială de la Sidney în

1992[14], azi membru al Parlamentului pakistanez şi lider al partidului de opoziţie Tehrik-I-Insaaf (Mişcarea pentru Dreptate), creat în 1996. „Chiar dacă, după 11 septembrie, puteam simţi o anumită simpatie pentru Statele Unite, totul a dispărut complet după bombardarea Afghanistanului; sentimentul de nedreptate este imens şi domină totul”, povesteşte acesta, după ce a petrecut mai mult de zece ani în Occident, căsătorit cu Jemima Goldsmith, fiica magnatului presei britanice Jimmy Goldsmith, a divorţat de curând şi s-a reinstalat în ţară. În octombrie 1997, după primul război din Cecenia (1994 – 1996), Intran Khan se duce la Groznîi pentru a evalua singur situaţia.

„Imamul Chamil[15] era eroul meu”, comentează el astăzi, dezgustat de indiferenţa lumii occidentale cu privire la ceea ce el numeşte „genocidul” cecen: „Eram curios să înţeleg ce poate să însemne Islamul radical într-o tară. Astăzi, nu Islamul radical produce teamă, ci pur şi simplu Islamul”, comentează el. „Când talibanii au cerut Statelor Unite dovezi ale implicării lui Ossama Bin Laden în vestitele atentate, nu le-au primit. Talibanii făceau, poate, de ruşine Islamul, dar nu puteam să-i calificăm drept «terorişti» pentru că instauraseră ordinea şi securitatea în ţara lor!” Ca mulţi alţii, Intran Khan nutreşte o oarecare aversiune faţă de şeful statului pakistanez, după ce, totuşi, l-a susţinut politic la început. îl numeşte, ironic, «Busharraf», ca într-o glumă la modă la Islamabad, după 11 septembrie. Vechiul jucător de crichet n-are nicio îndoială: lupta pentru independenţă din Caşmir, Cecenia şi

14 După aceea a încetat să mai joace crichet.

15o ccidentală şi între 1854 şi 1860 îi vor fi consacrate mai mult de treizeci de lucrări sau spectacole. în cele din urmă, în 1859, s-a predat, iar Cecenia a fost anexată Rusiei imperiale.

Palestina este absolut legitimă, cu atât mai mult cu cât conducătorii lumii îşi acoperă faţa şi declară că „luptă împotriva terorismului”, când, de fapt, ei înşişi au creat islamismul radical”! „Ne aflăm în faţa unei veritabile «manipulări a fricii», aşa cum a analizat-o Noam

Chomsky[16]! Astăzi, aceşti fundamentalişti se tem ca Occidentul să nu-i distrugă, aşa că acţionează. Pentru mine, ceea ce se petrece în Palestina este ultima nedreptate a omenirii. Nimic nu o justifică, e mai rău decât apartheidul. Dacă aş locui astăzi în teritoriile ocupate, aş mai vrea oare să trăiesc? Nu, nu cred. Aş vrea să-mi iau viaţa, tocmai pentru că aş considera-o umilitoare. În momentul acela, as deveni cu-adevărat un pericol”, afirmă bărbatul, îmbrăcat într-un *patou* de caşmir alb, pe terasa casei sale noi, construită pe înălţimile Islamabadului.

Rawalpindi, oraş lipit de capitală, este o localitate autentic asiatică, prăfuită, haotică şi înţesată de lume. La doar cinci minute distantă»

de aleile umbroase ale capitalei, iată-ne plonjând, din nou, în inima Pakistanului. Pe marginile drumului, în ajunul Ramadanului, băieţi tineri, dansatori şi muzicieni cu turbane de un portocaliu viu şi cu tunici asortate aşteaptă să fie recrutaţi pentru petreceri de nuntă. Contrastează în mod plăcut cu griul peisajului.

Atiq-Ur-Rehman, 35 de ani, directorul *medressah-ei* Jamia Islamia şi membru al partidului de opoziţie islamic LUI, Jamiatulama Islam (tatăl lui a fost vicepreşedinte al Parlamentului sub conducerea lui Mohamed Zia ul-Hak), e încă şocat după ce autorităţile americane i-au arestat, în acelaşi timp, pe nepotul său, Hamid Hayart, 24 de ani, născut în Statele Unite, şi pe tatăl acestuia, 47 de ani,

16 Cf. lucrării lingvistului Dominer le monde ou sauver la planète? L’Amérique en quête d’hégémonie mondiale, Fayard, 2004.

naturalizat american. Cu o voce calmă, el povesteşte: „Unchiul şi nepotul meu sunt acuzaţi de legături cu Al-Qaida doar pentru că mergeau des în satul lor natal, la vreo treizeci de kilometri de aici. Acest loc a fost etichetat ca «fundamentalist» de către birocraţii administraţiei americane, care cu siguranţă că nu au călcat niciodată pe pământ pakistanez! Nepotului meu i se reproşează o conversaţie telefonică cu un prieten, când amândoi au criticat violent Statele Unite. Tatăl lui este bănuit că îl «sponsorizează». Nepotul meu a păstrat întotdeauna relaţiile cu ţara sa de origine. Venea aici în fiecare vară şi, de fapt, s-a şi căsătorit cu o fată din sat. În aprilie 2005, aflându-se cu mama şi cele două surori la bordul unei curse de întoarcere spre San Francisco, avionul este deturnat spre Japonia. Toţi patru sunt evacuaţi de urgenţă din aparatul de zbor de către ofiţerii FBI şi sunt supuşi unui interogatoriu. Primind autorizaţie să ia din nou avionul peste douăzeci şi patru de ore, nepotul meu se întoarce acasă. Peste două zile, e arestat la domiciliul său american, la fel ca şi tatăl lui. De atunci, amândoi sunt în închisoare”. Vocea încearcă să rămână calmă: „Autorităţile americane, care au tendinţa să reacţioneze exagerat, i-au distrus viaţa nepotului meu; noi suntem siguri că sunt nevinovaţi. Aici, în Pakistan, se fac arestări la tot pasul sub pretextul unei legături cu Al-Qaida care nu a fost niciodată dovedită... înainte de 11 septembrie, atraşi de oportunităţile de muncă, de valorile democratice, de drepturile omului, de independenţa tribunalelor, sau de sistemul de securitate socială, numeroşi musulmani au dorit să meargă în Occident ca să trăiască acolo. Dar de când unele guverne au luat măsuri nejustificate împotriva noastră, s-a creat o prăpastie pe care unii o numesc «socul

civilizaţiilor[17]» şi care nu va putea fi rezolvată decât dacă se schimbă politica externă americană. Şi dacă, acum douăzeci de ani, chiar Statele Unite au fost cele care au ridicat în slăvi URSS-ul şi apoi au practicat un jihad împotriva lui, astăzi se prefac că nici măcar nu mai înţeleg conceptul!”

Părerea sa despre lumea occidentală este totuşi mai degrabă moderată: „Suntem obligaţi să luăm în considerare această lume pe care nu o cunoaştem decât virtual, graţie internetului sau mijloacelor de informare în masă televizuale şi pentru că trăim în acest vestit «sat planetar» la care suntem cu toţii conectaţi. Occidentul este civilizat şi atrăgător… dar numai la suprafaţă! Ceea ce mă interesează când vine vorba despre democraţie sunt instituţiile sale foarte stricte.

Aici, din contră: avem personalităţi politice puternice, dar instituţii imprecise!”, regretă el. „Lumea occidentală este convinsă că actul din 11 septembrie 2001 a fost comis de musulmani şi, de atunci, toţi ne urăsc. Dar să nu uităm că americanii n-au adus dovezi concrete pentru acest fapt! De altfel, susţinerea militară americană faţă de Israel împotriva Palestinei nu face decât să adâncească hăul dintre Occident şi Orient. Cu siguranţă, Profetul nostru nu ne-a învăţat despre opresiune, iar religia noastră doreşte pacea mondială, dar când un stat obligă un alt stat să-şi abandoneze valorile ca să şi le

*

Impună pe ale sale, imposibil să nu apară reacţii!”, susţine el.

O dovadă în plus că 11 septembrie 2001 n-a fost într-

17 Aluzie la celebra carte a lui Samuel Huntington, bestseller mondial, The Clash of Civilizations and the Reivaking of World Order?, publicată în limba engleză în 1996. A se vedea nota 1, p. 25.

adevăr perceput la fel în lumea occidentală (şi în alte părţi) este faptul că patru ani mai târziu, pe 11 septembrie 2005, aici, în Pakistan, niciun predicator nu menţionează atentatele în predica sa, în timp ce televiziunile occidentale difuzează tot mai multe emisiuni speciale în care se repetă fără încetare aceleaşi imagini.

Mai întâi mărginită de eucalipţi, autostrada (cumpărăm chiar un bilet! între Islamabad şi Peshawar), capitala zonelor tribale, situată la mai puţin de o sută de kilometri de Afghanistan, lasă rapid loc unei şosele cu mai mult pietriş. Pe trei benzi largi, apoi pe una singură se înghesuie camioane colorate şi zornăitoare, pline de decoraţiuni agăţate, precum şi microbuze supraîncărcate şi câteva maşini particulare. Peisajul format din dealuri line, verzi şi împădurite odihneşte ochiul şi sufletul. În opinia lui Hafizullah, majoritatea vecinilor Afghanistanului nu ar câştiga nimic dacă situaţia ţării s-ar stabiliza, mai ales datorită bunelor relaţii cu Statele Unite. Aşa că îi stimulează pe ascuns pe talibani, întotdeauna prezenţi în număr mare în ţară, ca să meargă să se lupte cu americanii în Irak sau oriunde s-ar afla ei. Cât despre posibilitatea ridicării unui zid între Pakistan şi Afghanistan la fosta graniţă Durând, aceasta provoacă o puternică agitaţie în comunitatea paştună, de o parte şi de alta a frontierei. Nimeni nu crede în asta.

Pe drum, tânărul ascultă una după alta casete ale cântăreţilor talibani interzise în Pakistan şi în Afghanistan, ceea ce nu-l prea îngrijorează. îmi spune că la Quetta, o Meca a rezistenţei talibane, cincizeci de mii de astfel de casete s-au vândut în mai puţin de o săptămână, atât de populare sunt aceste cântece naţionaliste. Pe o melopee cu accente de muzică religioasă, care se aseamănă destul de mult cu rap-ul, în versiune musulmană, un bărbat cu voce

gravă înfruntă, *a capella*, poziţia proamericană a guvernului lui Hamid Karzai, preşedintele afghan, subliniind, fără pic de discreţie, că „multe capete de ipocriţi vor cădea şi cuştile americane vor exploda". Cântecul se numeşte *să ne rupem cătuşele*!: „*Vor să distrugă spiritul jihadului şi să ne abrutizeze cu noile lor valori/ Vor să ne fure demnitatea şi onoarea/ Să ne confişte cultura şi să ne-o impună pe a lor/ Să ne ucidă aspiraţiile la independenţă...*" „*E genial*", *comentează tânărul, cântând refrenul cu frenezie*. „*Vor ca tinerele noastre să renunţe la văl, iar băieţii, la tunică, şi să se îmbrace cu Juste scurte şi cu costume cu cravată/ Vor să-mi ia puştile mele vechi/ Care m-au ajutat să înving Armata Roşie/ Şi să-mi ia cuţitul lung tradiţional/ Dar e ca şi cum ne-ar lua spiritul strămoşilor noştri/ Şi nimeni nu ne poate lua acest spirit*!", *repetă, ritmat, Pakir Muhammed Derwish, un vestit cântăreţ taliban, a cărui popularitate crescândă de la sfârşitul anului 2001 arată că mii de afghanistani sau pakistanezi paştuni şi talibani n-au acceptat încă, în sinea lor, că au fost deposedaţi de putere*.

Ca mulţi tineri de vârsta lui, fără să împărtăşească ideologia talibană, Hafizullah a cedat farmecului unor cântece patriotice care, în aceste vremuri tulburi, îi amintesc de identitatea sa şi îi redau curajul. Pentru că această uniune împotriva duşmanului, mai ales când duşmanul este cea mai puternică armată din lume, este înălţătoare.

Ne oprim la intrarea în Peshawar, oraş a cărui populaţie a crescut de zece ori în ultimii cincisprezece ani, din cauza unui aflux permanent de refugiaţi. Tabăra Azakhil are un aer trist: familiile sunt adesea compuse din minimum zece membri, iar casele sunt mici şi fragile; siluete în *burqa* se plimbă pe furiş pe străzile cu pământ

bătătorit. Ahmed, în vârstă de 22 de ani, instructor la Institutul Abou Hanifa, care formează institutori pentru *medressah*, mă invită la o cină simplă (orez, pui şi *nan*, pe care cu toţii le mănâncă cu mâna, aşezaţi turceşte în jurul unui singur platou din fier vopsit în alb). Deschidem sticlele de Mecca-Cola, versiunea islamică a băuturii Coca-Cola (Ahmed este convins că această băutură „prin excelenţă americană” le aparţine evreilor[18]). îmbrăcat în alb şi cu o tichie albă pe cap, ţinută caracteristică studentului la religie (sau taleb), el poartă o barbă lungă şi stufoasă care îi dă un aer de înţelept, în ciuda trăsăturilor tinereşti. Tânărul este mândru că a memorat Coranul înainte să fi împlinit treizeci de ani, după douăzeci şi patru de luni de efort. Fiind cel mai mic într-o familie cu şapte băieţi şi două fete, el spune că este singurul care s-a îndreptat „în direcţia cea bună”, cea a Islamului, datorită tatălui său, care a insistat să studieze.

Ahmed merge periodic la Kabul ca să evalueze situaţia şi să vadă dacă familia lui ar putea să se întoarcă acolo. „Deocamdată, este imposibil”, declară el categoric. „Regimul de ocupaţie ne-ar împiedica să trăim respectându-ne obiceiurile. Suntem fiii lui Allah, am primit în dar Coranul, în care găsim preceptele democraţiei adevărate. Iată de ce Coranul este constituţia noastră, şi exact asta nu place Occidentului”, continuă el. „Unele elemente ale Coranului pot fi considerate anti-democratice în Occident, dar noi suntem mândri de democraţia care există în

*

Coran!”, insistă studentul, repetând incriminări deja auzite la Islamabad.

18 Această credinţă este foarte răspândită în ţările musulmane, mai ales în Orientul Apropiat.

Tânărul taleb, care aparţine tribului extrem ortodox Yousoufzai, nu pare prea preocupat de noua legislaţie cu privire la funcţionarea *medressah*-elor din Pakistan, după ce una dintre ele, la Lahore, a fost acuzată de guvern de legături cu Al-Qaida: „Dintotdeauna, fiecare colonizator, fiecare guvern a încercat să-şi pună amprenta asupra *medressah-elor*, limitându-le expansiunea – în zadar. O persoană care a absolvit o şcoală coranică este exemplară, un posibil lider pentru ceilalţi", explică el răbdător. „Trebuie să încetăm să învinovăţim tot Islamul pentru greşeli comise de talibani sau de islamişti. În Franţa, guvernul a împiedicat unele tinere să se înscrie la şcoală pentru că purtau văl: dacă asta nu e fundamentalism, atunci ce e? în Egipt, spre exemplu, bărbaţii nu au dreptul să poarte barbă lungă: oare nu e la fel de ridicol ca şi faptul că, în Afghanistan, talibanii îi pedepseau pe cei care nu purtau barbă? Şi ce să mai spunem despre relaţiile excelente pe care ţările occidentale, mai ales Statele Unite, le cultivă cu Arabia Saudită, unde încă se taie mâini?"

Ahmed, care n-a cunoscut niciodată altceva decât medressa/i-ele pakistaneze, nutreşte un resentiment puternic faţă de „americani", pe care îi acuză de toate relele din lume: „Mă întorc de la Kabul, unde am văzut lucruri îngrozitoare; invadatorii încearcă să introducă acolo comportamente sexuale care n-au nimic de-a face cu tradiţiile noastre şi care sunt, să spunem... nepotrivite". (Refuză să dea exemple, dar pare foarte şocat.) „De ce preferă Occidentul să ignore faptul că aceste comportamente ne rănesc? De asemenea, de ce americanii nu dezvoltă economia Afghanistanului, în loc să ocupe ţara şi să pună obstacole în calea evoluţiei ei? Nici măcar nu au împărţit seminţe ţăranilor, şi numai şoselele dintre

aeroportul din Bagram şi Kabul sau cea dintre Kabul şi Kandahar au fost refăcute, pentru nevoile patrulelor lor! Dacă ocupanţii continuă să nu facă nimic altceva decât să-i «combată» pe aşa-zişii talibani, acest război va mai dura multă vreme! Corupţia va prolifera şi, odată cu ea, va creşte nivelul de trai al unei minorităţi, ceea ce va declanşa resentimentul tinerilor faţă de aceste condiţii nedrepte de viaţă! înainte de 2001, trăiam sub un regim islamic autentic, de care nu se plângea nimeni, cu excepţia celor de la oraş, unde, recunosc, am asistat la câteva abuzuri. Desigur, regimul taliban a făcut greşeli, arătate şi subliniate adesea de mass-media internaţionale, dar statul lor funcţiona. Oamenii nu au uitat asta, mai ales astăzi, când trăiesc în nesiguranţa şi haosul aşa-zis «democratice»! în plus, pe paştuni îi deranjează şi faptul că nu sunt suficient de bine reprezentaţi în guvern, deşi sunt majoritari în ţară. Sub masca «nonimplicării», ocupanţii divizează, de fapt, şi mai mult comunităţile etnice din Afghanistan, aţâţându-le una împotriva alteia”.

Tânărul subliniază, de asemenea, amalgamul inevitabil pe care îl constituie populaţia locală faţă de naţionalităţile ocupanţilor: „Aici, toată lumea crede că necredincioşii s-au unit pentru nefericirea noastră, nefericirea musulmanilor.

Nimeni nu cunoaşte diferenţele dintre forţele» –

din fiecare ţară. Închipuiţi-vă cât se degradează imaginea Occidentului, zi de zi, din cauza acestei ocupaţii!”

Ascultându-l pe Ahmed, mă întreb ce educaţie a primit în *medressah*: acolo s-a născut ura lui împotriva Occidentului? Ahmed spune că nu, dar recunoaşte: „Coranul este ghidul nostru universal, şi tot ce stă scris în carte poate fi interpretat împotriva Occidentului, mai ales

în ce priveşte comportamentele. Aici, dacă o tânără poartă haine foarte moderne, va fi imediat acuzată că imită modul de viaţă occidental şi, deci, într-un fel, că îl reneagă pe al nostru. Acceptând cultura occidentală, îţi renegi legătura cu Islamul!"

În opinia tânărului taleb, înainte de atentatele din 11 septembrie, „nu puteam într-adevăr să spunem că Occidentul este anti-musulman. Acum, da. Şi astăzi, în replică, noi, ceilalţi, avem mult mai multe motive să fim anti-occidentali! Totuşi, nu ne opunem decât lucrurilor care sunt împotriva Islamului".

„Ca musulman", insistă el, „n-aş vrea, într-adevăr, ca propriii mei copii să crească în Occident sau să plece acolo cândva. Întâi, pentru că nu s-ar mai întoarce; pe de altă parte, ar adopta maniere urâte, şi-ar uita limba, cultura, respectul datorat femeilor şi bătrânilor şi, mai ales, ar distruge imaginea tatălui[19]. Toate valorile insuflate de strămoşii noştri ar dispărea. Într-o societate musulmană, sentimentul de apartenenţă la comunitate este cel mai important, pe când în Occident primează principiul fiecare-pecont-propriu. Acolo nu se mizează decât pe individualism şi egocentrism. La noi, apartenenţa la familie este primordială: dacă eu nu pot să fac ceva, vărul meu sau fratele meu se va ocupa de ce e de făcut în locul meu, şi asta va fi ceva complet normal. În Occident, casele sunt, poate, frumoase pe dinafară, dar locatarii lor trăiesc prost: asta o ştim foarte bine aici. Toate filmele occidentale la care ne putem uita acum datorită televiziunii prin satelit arată acelaşi lucru: familii care se dezbină, cruzimea relaţiilor interumane, viciul..." Face o grimasă de dezgust: „Chiar la Peshawar, într-o tabără, se trăieşte mai bine,

19 Figura tatălui este capitală în societatea paştună.

pentru că eşti împăcat cu tine însuţi!” Ahmed îmi va mărturisi apoi că nu are televizor acasă, dar că s-a uitat la posturi recepţionate prin satelit acasă la prieteni. „N-o să acceptăm pentru nimic în lume televiziunea asta satanistă! Chiar şi canalele pakistaneze au fost contaminate! Prea multă publicitate, prea multe seriale idioate şi emisiuni care trezesc ce e mai»

rău într-un om!”

Ca majoritatea celor ca el, din civilizaţia occidentală lui Ahmed îi place domeniul IT (*Information and Technology*). Foloseşte acronimul englez pentru că discuţia noastră se desfăşoară în această limbă, pe care a învăţat-o singur. Unii dintre colegii săi talibani nu îl plac, tocmai pentru că ştie să vorbească „limba necredincioşilor”. Asta îl face să zâmbească. „Aş vrea totuşi să subliniez că dezaprobăm total politica pe care o fac occidentalii la noi, dar că nu avem nimic împotriva occidentalilor înşişi! Sistemele lor de educaţie şi de sănătate sunt foarte bune, şi exact asta ar fi trebuit să exporte, nu doar muzica şi vestimentaţia!” Ahmed detestă muzică occidentală, chiar atunci când este mixată cu muzică orientală, amestec la modă astăzi în capitalele ţărilor musulmane. „În rest”, spune el, „prefer să nu prea ascult muzică, pentru că e o pierdere de vreme. Prefer să-mi petrec timpul ascultându-L pe Dumnezeu”.

ÎN AFGHANISTAN

De la Islamabad, iau avionul spre Kabul. O primă impresie, când cobor din avion: capitala este invadată de mii de panouri publicitare care laudă avantajele câte unei companii de telefonie mobilă. Mă întâlnesc cu Sardar, prieten vechi, care se plânge imediat de prezenţa crescândă a talibanilor: „Au început din nou lupta şi ne deranjează din ce în ce mai mult ucigând şi jefuind, chiar

în regiunile din nord, cât de cât apărate înainte”, afirmă el cu mânie.

În acest septembrie foarte însorit, Afghanistanul este foarte ocupat cu pregătirea alegerilor legislative[20]. Dacă afghanii nu cred cu adevărat că acest scrutin ar putea să le modifice viaţa cotidiană pe termen scurt, speră ca noul parlament să-i reprezinte „mai cinstit” decât anturajul extrem de corupt al preşedintelui proamerican Hamid Karzai. Sardar nu-şi face nicio iluzie: „Alegerile astea sunt falsificate, se ştie clar, şi nimeni nu ştie nimic exact despre acest scrutin. De fapt, de ce să votăm pentru cutare sau cutare persoană? Candidaţii sunt toţi o apă şi-un pământ!”, îmi spune el nervos, într-o cafenea plină de fum şi foarte gălăgioasă din capitală, unde clienţii, exclusiv bărbaţi, se prefac că nu mă observă. „Cheltuielile candidaţilor sunt şocante, când noi trăim într-o sărăcie lucie”.

După ceai, Sardar insistă să mă ducă să vizitez *business cent*erul Kabulului, un centru comercial gigantic cu zece etaje din sticlă de culoarea smaraldului, care tocmai s-a deschis în cartierul Shar-e-Naw. De jur-împrejurul celor patru scări rulante nou-nouţe, magazinele cu telefoane mobile şi articole de electronică se învecinează cu vitrine unde stau aliniate pe mai multe rânduri cosmetice, pantofi sau ceasuri. Multe spaţii sunt goale, n-au fost încă vândute, în primul rând împinşi de curiozitate, locuitorii Kabulului (care, în majoritate, nu au nici electricitate, nici apă curentă acasă) se îngrămădesc, în număr mare, în acest nou templu al consumului. În aceeaşi clădire, găsim un hotel de lux cu sală de sport, mai multe centre de conferinţă şi conexiune la reţeaua de televiziune prin satelit.

20 Primele alegeri legislative după căderea regimului taliban au fost organizate pe 18 septembrie 2005.

„Centrul ăsta comercial este dovada că lumea din Kabul începe să aibă din nou bani, dar nesiguranţa nu a dispărut...”, comentează Sardar arătând cu degetul spre agenţii de securitate, înarmaţi din plin.

Afară, regăsim dezordinea obişnuită: prea multe maşini, insuficient spaţiu pe şosea; în aceste zile, numeroasele convoaie ale candidaţilor în campanie încurcă şi mai mult circulaţia. Maşinile lor flancate de microbuze şi acoperite cu afişe scuipă o propagandă electorală pe care nu o ascultă nimeni. „Sunt prea mulţi candidaţi[21]; majoritatea sunt nou-veniţi în politică. Oamenii s-au săturat de acest amatorism!”, bombăne Sardar. „Ni se promisese că talibanii şi alţi comandanţi[22] nu se vor amesteca în politică, dar treizeci şi doi de candidaţi au fost descalificaţi din cauza

— *j*»

legăturilor cu grupările armate!”, spune el vehement. „Unii dintre ei, precum Abdoul Rasul Sayyaf, au fost chiar păstraţi; totuşi, acest Rasul este un fundamentalist periculos care a fost implicat de mai multe ori în acte de încălcare a drepturilor omului, în timpul războiului civil...”

Părăsesc, în cele din urmă, capitala, îndreptându-mă spre provincia Farah, la graniţa cu Iranul, în sud-vestul extrem al ţării. Cu siguranţă aş fi putut să întâlnesc talibani islamişti şi fundamentalişti la Kabul (chiar „păzită” fiind), dar prefer să merg în sudul ţării, unde numeroasele lor grupuri sunt încă la putere. Trebuie să plec cu maşina

21 în mod oficial, s-au prezentat două mii opt sute de candidaţi, dintre care aproape patru sute de femei...

22 „Comandanţii” sunt foşti conducători de război care au ridicat armele în anii ’80 împotriva armatei sovietice. Au fost în centrul războiului civil declanşat în 1992 după retragerea trupelor sovietice, până la sosirea la putere a regimului taliban începând cu anul 1996.

înainte de ziua alegerilor; în ziua aceea, ca măsură de siguranţă, toate drumurile vor fi închise. Inaugurată la sfârşitul anului

2003, după ce a fost complet refăcută, şoseaua Kabul-Kandahar, una dintre principalele axe de comunicare ale ţării, are reputaţia de rută periculoasă, pentru că traversează provinciile în care talibanii fac legea[23]. Pe tot parcursul celor patru sute optzeci de kilometri, convoaiele cu blindate americane rulează cu viteză maximă pe mijlocul şoselei, fără să le pese de şoferii locali. În satele pe care le traversăm, ne întâlnim cu alaiuri nupţiale pestriţe. Nu au mai rămas decât douăzeci de zile până la începutul Ramadanului şi sunt din ce în ce mai multe ceremonii. Pe înălţimile pe care se ridică Ghazni1, bucăţile de cărămidă nouă care se văd de-o parte şi de alta a drumului dovedesc faptul că reconstrucţia oraşului aduce mult profit unora!

La Kandahar, e prevăzut să schimb şoferul. Aşa cum am convenit, îl găsesc, în faţa primăriei oraşului, pe Youssouf, de 17 ani, pe care mi l-a trimis Sami, un prieten din provincia Farah. Pentru următorii şase sute de kilometri, soarta mea stă în mâinile acestui adolescent firav îmbrăcat într-o *dishdasha* imaculată care, din când în când, îşi potriveşte o pereche de ochelari cu ramele atât de contorsionate, încât până la urmă va rupe o ramă şi se va servi de ce rămâne ca de un monoclu. împreună, trebuie să traversăm de la est la vest deşertul arzător al provinciei Helmand, regiune care are reputaţia de a duce o rezistentă foarte activă. Pe această porţiune de drum care se

---

23' Oraş situat la aproximativ o sută de kilometri sud de Kabul, unde, la sfârşitul anului 2003, o tânără franţuzoaică lucrând pentru o organizaţie internaţională a Naţiunilor Unite a fost asasinată în plină zi, în piaţă.

îndreaptă spre Herat, „capitala occidentală” a ţării, la graniţa cu Iranul, şoseaua nu a fost refăcută. Foarte priceput.

Youssouf înaintează cu viteză maximă pe dalele neregulate de beton – când acestea există – sau frânează brusc în faţa unuia din acele cuiburi de pui de care pista, devenită astfel oarecum impracticabilă, este plină. Uneori, cotim brusc, ameţitor, pe fondul muzical al cântecelor religioase paştune pe care le-am învăţat aproape pe de rost, de atâtea ori am ascultat caseta!

După ce am mers câteva ore fără întrerupere, de la prânz, întâlnim din ce în ce mai puţine vehicule. Peisajele din sud nu sunt deloc variate, dar îmi plac la fel de mult ca cele din nord: în lumina orbitoare, satele din lut abia dacă se disting de sol; casele, multe dintre ele cu acoperiş în formă de dom, nu au niciun orificiu în exterior pentru a păstra aerul curat şi, în special, pentru a proteja intimitatea femeilor. Adesea, câte un măgar stă nemişcat lângă perete, ca şi cum ar încerca să profite la maximum de o fâşie de umbră. Magazinele singurei străzi centrale le propun şoferilor în tranzit produse alimentare din Iran: suc de cireşe sau de măr, miniprăjituri ambalate sub vid, batoane de ciocolată. Aici, *nan* au luat o formă mai alungită.

Odată cu apusul care ne eliberează, în cele din urmă, din cuptor, ajungem la o dilemă: fie trebuie să continuăm pe acelaşi „drum” şi să riscăm să dăm, poate, nas în nas cu tâlharii sau cu talibanii (nu e o diferenţă clară între ei), fie să ne lansăm în asaltul asupra deşertului, soluţie care, după părerea însoţitorului meu, va reduce oarecum riscurile întâlnirilor neplăcute, dar ne va încetini. Tânărul Youssouf s-a oprit, de altfel, cu două ore mai devreme, la un bazar de pe marginea drumului, unde l-am văzut

certându-se pe o armă, în glumă, cu un alt puşti. Întors la maşină, a sprijinit-o de scaun. E pistolul lui Sami, pe care trebuie să i-l ducă înapoi, mi-a spus el aşezându-se din nou la volan. Nu mă simt deloc liniştită de această prezenţă, şi cu siguranţă că nici Youssouf, pentru că optează pentru a doua soluţie: deşertul.

Pe la ora 10, când se fac douăsprezece ore de când călătorim împreună (pentru mine, şaptesprezece, căci plecasem din Kabul cu şase ore înainte, de dimineaţă), o lumină tremurătoare, de departe, pare să vină înspre noi. Mai întâi neliniştit, Youssouf, despre care mă întreb de unde mai are atâta energie, zâmbeşte, fericit şi uşurat, când recunoaşte farurile maşinii lui Sami. Îngrijorat şi el de ora târzie (nu se ştie niciodată), Sami s-a suit la volan şi, peste patruzeci de minute, cele două vehicule ale noastre se întâlnesc. Zâmbind vesel şi cu braţele larg deschise, un uriaş cu barbă şi turban iese din Land Cruiser. În lumina farurilor, regăsirea are ceva suprarealist (nu l-am mai văzut pe Sami de mai mult de un an). Cei trei paznici înarmaţi ai săi trec pe nesimţite de la maşina lui la cea a lui Youssouf, iar eu schimb maşina pentru ultima dată şi termin drumul alături de el, legănată de refrenele unei casete de şlagăre americane de la mijlocul anilor ’80.

La Farah, oraş cu 250.000 de locuitori, fără apă curentă şi electricitate, talibanii sunt o legiune, dar îşi păstrează discreţia, şi nu degeaba: de câteva luni, provincia a devenit locul de tranzit cel mai folosit de combatanţii care îşi doresc să se alăture, în Irak, grupărilor Al-Qaida pentru a face jihad împotriva americanilor. Spre deosebire de colegii lor din regiunile de graniţă cu Pakistanul (în provinciile Khost şi Kunar, spre exemplu), talibanii de aici se străduiesc să nu provoace niciun atac direct împotriva ocupanţilor, ca să evite

desfăşurarea de forţe armate americane în provincia lor. În această provincie nu se află deocamdată decât o PRT[24] (echipă de reconstrucţie teritorială), instalată la Farah de doi ani. „Toţi militarii vorbesc persana aici şi nu se ocupă decât de contactele cu Iranul”, precizează Sami. „Se presupune că aceşti americani ajută administraţia locală şi, în calitate de primar al Farahului, păstrez contactul cu ei”, continuă el, „dar toată lumea ştie că, de fapt, îşi petrec timpul supraveghind activităţile de la graniţă!”

Filiera talibană trece prin oraşele pakistaneze Karachi şi Quetta, apoi prin Kandahar, din Afghanistan. Cei pe care îi numim „arabii” zonei – pentru că populaţia locală consideră că sunt legaţi de Bin Laden, de la sosirea sa în Afghanistan, la începutul anilor ’90 – nu sunt atât combatanţi, cât specialişti în logistică şi în chestiuni administrative menite să uşureze trecerea combatanţilor. De la Farah, candidaţii la jihad pătrund mergând pe jos în estul Iranului, care nu este decât la două ore de mers, adesea însoţiţi de contrabandişti deghizaţi în trecători. Uneori le ia câteva luni să traverseze Iranul şi să ajungă în Irak.

Daoud, în vârstă de 32 de ani, fost mecanic şi taliban popular, plănuieşte să meargă în curând în Irak „să înveţe cele mai ucigaşe tehnici şi să revină ca să le folosească aici*”, afirmă el.

„N-am uitat că arabii au venit ca să ne ajute aici împotriva americanilor, în toamna lui 2001; acum e rândul nostru să mergem să-i ajutăm!” în trecere prin oraş înainte să se întoarcă la Porchaman, satul său din Oruzgan (bază a

24 0 „Provincial Reconstruction Team” este un organism civilo-militar hibrid între o garnizoană militară şi o organizaţie nonguvemamentală. în Afganistan se află aproximativ cincisprezece astfel de PRT, majoritatea conduse de armata americană.

talibanilor din regiune, situată la aproximativ douăzeci de ore de drum de Farah, atât de proaste sunt căile de comunicaţie), combatantul cu nas acvilin şi barbă lungă a acceptat să mă primească în casa unui prieten, cu garanţia lui Sami. Pereţii şi podeaua camerei tradiţionale de oaspeţi sunt acoperite de covoare în culori ţipătoare. Un băieţel aduce un ventilator branşat la generator; ni se oferă pepene.

„În ciuda a ceea ce au hotărât majoritatea fraţilor mei de arme, eu am venit să votez", explică Daoud, al cărui turban lung este asortat cu tunica sa albastru-deschis. „Pentru că nu avem reprezentanţi în Parlament... şi unii candidaţi sunt talibani, asta se ştie clar!", afirmă el izbucnind în râs (de la începutul operaţiunii militare americane în Afghanistan, în 2001, oficial, toţi talibanii au renunţat la putere). „La Kabul poate că sunt chiar mai puţini...!", rânjeşte Daoud. „Dar în provincie numai casa guvernatorului răspunde ordinelor din capitală; pe stradă, lucrurile stau cu totul altfel: astăzi, suntem cu toţii uniţi împotriva americanilor", insistă el.

Pentru a-şi ilustra spusele, talebul spune următoarea poveste, care pare să-l fi impresionat: „În regiunea Zabul, un nomad kouchi, înarmat cu o carabină veche din vremea englezilor, a vrut să meargă să-i împuşte pe americani. Bietul om s-a aşezat pe marginea drumului şi a aşteptat sosirea unui convoi ca să-l atace. A fost ucis de îndată, fără ca măcar să fi avut timp să tragă, deşi arma lui era încă bună! Iată o poveste care ilustrează perfect cât de tare s-au săturat oamenii! Se pare că trupul lui a rămas treisprezece zile în soare până când l-a recuperat familia. Toţi cei care s-au apropiat de cadavru au spus că avea un miros plăcut, dovadă că era vorba de un *shahidl* Acest om era un analfabet, dar familia lui e mândră de el, pentru că

i-a înfruntat pe ocupanţi, chiar dacă doar pentru un minut!”

Daoud continuă, mai serios: „Cine rezolvă problemele oamenilor în aceste zone? Cine are grijă, cu-adevărat, să domnească ordinea? Ei bine, pe noi ne respinge Occidentul, bazându-se, fireşte, pe *sharia*, în vreme ce aici populaţia acceptă legea islamică. Au dreptate, este cheia fericirii lor. Dar dacă Karzai continuă să ia hotărâri care nu respectă *sharia*, vor izbucni revolte, prevede Daoud, sigur pe el, fiindcă răbdarea populaţiei are o limită. Pe de altă parte, ştim că guvernul afghan negociază cu talibanii aşa-zis moderaţi şi pacifişti, cu binecuvântarea americanilor. Dar mai ştim şi că grupurile active din punct de vedere militar sunt, în continuare, susţinute de serviciile secrete pakistaneze (ÎŞI[25]) şi finanţate de liderii religioşi pakistanezi. Desigur, americanii fac diferenţa între talibanii «buni» şi cei «răi» conform propriilor lor interese”.

Dacă Daoud recunoaşte că apreciază maşinile şi telefoanele mobile importate din Occident, nu îşi ascunde criticile cu privire la mulţimea de organizaţii nonguvernamentale instalate în Afghanistan, pe care le bănuieşte nu doar de spionaj, ci, mai ales, că au un singur scop: să schimbe valorile locale şi să-şi apere propriile interese, sub pretextul că lucrează pentru binele tuturor.

În realitate, ca majoritatea talibanilor, Daoud se deplasează incognito în maşini 4 x4 cu sigla falsă a ONU sau a vreunei ONG locale: „Sunt de acord cu asasinarea străinilor care lucrează pentru aceste organizaţii”, încheie el imperturbabil. „E singura modalitate de a constrânge aceste organisme să plece din ţara noastră şi să nu ne mai

25' Numit, la Kabul, în 2005, ministru al Energiei, Apelor şi Electricităţii.

polueze”. Căci pentru acest mecanic taliban regimul de ocupaţie din Irak, sistemele democratice în general şi politica occidentală cu privire la femei sunt tot atâtea manifestări ale răului împotriva cărora trebuie să lupte astfel încât „să nu ne impună nimeni, aici, o religie, nici să ne «elibereze» femeile”.

În această regiune a Marelui Vest afghan, doar provincia Farah este condusă de un paştun, etnia dominantă în zonă (de la plecarea lui Ismail Khan1, provincia Herat, la nord-vest, este condusă de un şiit, iar Nimruz, la sud-vest, de un baloutche), ceea ce explică, după cum spun localnicii, faptul că această provincie nu trezeşte niciun interes deosebit (mai ales din punctul de vedere al subvenţiilor) din partea guvernului central, americanii fiind în continuare convinşi că are legături cu talibanii (toţi paştuni) şi cu Al-Qaida. Sami, paştun şi el, a fost numit la primărie acum câteva luni de noul guvernator al provinciei (cel din urmă fiind de asemenea desemnat de Hamid Karzai). Fiindcă viaţa de familie i s-a schimbat complet de când soţia lui i-a dăruit un fiu, astăzi în vârstă de cincisprezece luni (după patru fiice[26]), el se mulţumeşte cu imaginea de

„Consilier din umbră” al guvernatorului. Fost militant al unui partid monarhist din Kandahar, ştie că guvernatorul îi împărtăşeşte părerile în acest domeniu, de vreme ce aşa s-au cunoscut, dar a hotărât să lase politica deoparte pentru a se dedica misiunii sale: administrarea oraşului.

*

Acum, cu o zi înainte de scrutin (mai mult de 200 de

26 Cf., prin comparaţie, situaţiei din Besmellah, în Anne Nivat, „Un ex-taleb”, Lendemain de guerre en Irak et en Afghanistan, op. cit., pp. 133-168.

candidaţi în provincia Farah pentru 11 locuri în Parlament), primăria este în fierbere. Pentru seara aceasta, Sami şi guvernatorul s-au gândit să organizeze o conferinţă de presă transmisă la televiziunea locală, pentru a asigura populaţia că scrutinul se va desfăşura în bune condiţii. Sami îmi repetă că ţine mult să fie primul care merge la vot, pentru a da un exemplu, în timp ce ne bem ceaiul liniştiţi, aşezaţi pe un covor imens întins chiar pe beton, în curtea primăriei, unul dintre prietenii lui îl tachinează: „Întâlnesc talibani care mă asigură că eşti de-al lor, dar «comuniştii» spun acelaşi lucru, şi «democraţii» la fel! Pe cine să cred?” Nimic nu-i poate face mai multă plăcere lui Sami, maestru incontestabil, întotdeauna, al jocului dublu. Odinioară mă asigurase că nimeni nu ştia de legăturile lui cu talibanii.

În timp ce vorbim, asistenţii îi aduc mereu hârtii la semnat. De data aceasta, îi înmânează o haină de costum în stil occidental, în husă de plastic. De ce oare? „Doar un cadou”, comentează el râzând. „Pentru că sunt primarul acestui orăşel şi vor să se asigure că se au bine cu mine, primesc toată ziua cadouri!” Se grăbeşte să pună pe un umeraş haina made in *Iran*.

Sună unul dintre mobilele pe care primarul le pune mereu pe jos în faţa sa de îndată ce se aşază: la telefon este unul dintre candidaţii de a doua zi, un om de afaceri care s-a întors din Germania, unde şi-a petrecut ultimii cincisprezece ani, ca să-şi încerce norocul în arena politică afghană. Omul se teme pentru viaţa lui şi îl roagă pe Sami să intervină pe lângă guvernator în favoarea sa, ca să-i fie garantată securitatea. „E şi asta o metodă de-a te da important”, îmi şopteşte el, care aplică tactica de a le spune tuturor „da”.

Mândru să-mi arate oraşul lui, Sami mă conduce.

Constat, într-adevăr, că, graţie camioanelor-cisternă care patrulează mereu, e mai puţin praf decât în alte oraşe; în fiecare intersecţie stau poliţişti în uniforme noi şi strălucitoare (care îşi salută primarul cu respect); iar magazinele (unele dintre ele ţinute de femei – iranience) nu dau faliment. În afară de eterna camionetă Toyota, mijlocul de locomoţie cel mai folosit pare motoreta zgomotoasă şi poluantă. Femeile în *burqa* trec rar; adesea, sunt îmbrăcate cu *tehador*-ul tradiţional iranian, negru, care le acoperă tot corpul şi părul, dar le lasă chipul la vedere. Singura umbră din tablou: toate operaţiunile comerciale din oraş (şi din toată regiunea) sunt făcute în bancnote iraniene pe care toată lumea le ascunde în pachete înghesuite în buzunare. De vreme ce toate mărfurile la vânzare provin din Iranul învecinat, nimeni nu vrea să piardă la schimb. E, desigur, ilegal (pe teritoriul afghan, moneda curentă este afghani), dar, până acum, nicio administraţie n-a reuşit să schimbe acest obicei.

De dimineaţă, Sami şi-a schimbat turbanul şi *shalvar kameez*-ul tradiţional cu un costum cu veston gri în stil occidental, împreună cu o cămaşă albă şi chiar cu o cravată. Cu barba stuy y foasă bine îngrijită şi cu ochelarii de soare foarte laţi, însoţitorul meu aproape că se confundă cu unul dintre ucigaşii din *Matrixl* „Sau mai degrabă cu un răpitor!”, corectează chiar el, amuzat. La Farah, o oază într-un deşert de pietre unde straiele occidentale nu sunt încă majoritare, *look*-ul noului primar atrage toate privirile... Sami merge la o întâlnire cu guvernatorul, care i-a convocat şi pe responsabilul PRT, responsabilul cu serviciile de securitate din zonă şi şeful poliţiei. Este vorba de a reacţiona la zvonurile conform cărora, cu puţine zile înainte, treizeci şi cinci de „arabi” s-ar fi infiltrat nu departe, în zona Khasapad. Bine informat,

Sami ia de îndată cuvântul pentru a spune că nu e vorba în niciun caz de militanţi Al-Qaida, ci de indivizi non-violenţi aparţinând mişcării Tabligh1. Directorul serviciilor de securitate îi dă dreptate; incidentul este închis, dar ilustrează bine contextul angoasei latente în legătură cu prezenţa islamiştilor în regiune.

Sami şi cu mine avem întâlnire cu un reprezentant al talibanilor pentru regiunea Farah.

Mişcarea Tabligh este o grupare de propovăduire care se prezintă ca fiind strict apolitică, non-violentă, de tradiţie mistică. Graţie numeroşilor săi misionari, această mişcare s-a răspândit în lume în valuri succesive: în anii ’40 în ţările musulmane (Arabia, Turcia etc.), apoi în anii ’50—60 în ţările industrializate (Statele Unite, Marea Britanie, Japonia, Canada etc.), ca şi în Franţa. Astăzi este prezentă peste tot în lumea musulmană.

Când ajungem la locul de întâlnire, bărbatul (pare un bătrânel, dar nu are decât şaizeci de ani) vorbea cu un vecin, sub un copac. Mai întâi neîncrezător, în ciuda prezenţei lui Sami, care, pe deasupra, m-a prezentat ca bosniacă (deci musulmană[27]), *maulawi*-ul refuză să discute politică şi încearcă să se limiteze la un discurs despre Islam în general. Începe printr-o lungă rememorare istorică a situaţiei musulmanilor în lume, secol după secol. Este convins că, începând cu secolul XX, practicanţii Islamului sunt văzuţi ca duşmani de către celelalte religii. „De-asta a declanşat preşedintele Bush războiul împotriva musulmanilor. Acolo, în Occident, se crede că Islamul a fost inventat de oameni, şi nu de Allah însuşi”, comentează bărbatul cu ochi albaştri şi cu ceas extraplat Seiko, a cărui

27 Alteori, ca măsură de siguranţă, Sami mă prezintă ca refugiată din Kosovo în Franţa. Evită astfel orice întrebare neplăcută şi orice atitudine agresivă la adresa mea.

modernitate contrastează cu haina lui sărăcăcioasă şi cu turbanul. „Occidentul nu se gândeşte decât la un singur lucru: să ne distrugă religia şi să conducă lumea după bunul său plac, obligându-ne să ne adaptăm. Dar musulmanii nu vor accepta asta, nici măcar cei mai mercantili, adică cei care fac afaceri cu occidentalii”, avertizează el, imperturbabil. „Nimeni nu doreşte această ocupaţie americană şi nimeni nu o va accepta vreodată”, încheie, dezvăluindu-şi puţin câte puţin, pe măsură ce afirmaţiile lui devin mai categorice, violentul antioccidentalism. „Nu voi merge la vot, pentru că nu mi-e frică de nimeni şi de nimic”, continuă el citând apoi din Coran, „în care ni se porunceşte să luptăm împotriva evreilor şi creştinilor! Occidentul este atât de departe de religie, nu se gândeşte decât la supremaţia sa tehnologică, care se presupune că-i permite să ne învingă. Dar nu este adevărat! Acolo, în Occident, trăiesc ca animalele sălbatice! Sunt nişte porci, iar noi îi vom îngropa!”, spune el nemaistăpânindu-şi atitudinea pro-talibană.

Parcursul preotului este clasic: după studiile primare şi gimnaziale într-o *medressah* din Ghazni, apoi în alta în Kandahar, este imam de la vârsta de 30 de ani, iar discursul său este bine format: „Occidentului îi este teamă de Islam în general. Noi, ceilalţi, talibanii, suntem în minoritate în ţara asta, dar, până la urmă, Europa are dreptate să se teamă de noi, căci, în curând, va fi toată musulmană!”, mă asigură el, cu convingere.

„Musulmanii se vor uni şi vom învinge, căci suntem singura superputere a planetei!”, plusează el, din ce în ce mai războinic. „Luptele şi zonele de conflict se vor înmulţi şi vom continua jihadul până în ziua Judecăţii de apoi, pentru că nu vom avea nicio altă alternativă. Dacă musulmanii nu-şi dau sângele, nu vor fi liberi niciodată...”

Maulaivi-ul cere o pauză pentru rugăciunea de la mijlocul zilei. Răspunsese, până la urmă, la toate întrebările mele, cu excepţia celei despre Al-Qaida (îl întrebasem dacă este mândru de existenţa grupului armat), de care se fereşte, jenat. Apoi pleacă, pe jos, după ce a refuzat să fie dus înapoi în satul său, nu departe de reşedinţa de judeţ, cu maşina de serviciu a lui Sami, „din cauza plăcuţelor de înmatriculare guvernamentale”.

La apusul soarelui, când, în cele din urmă, astrul arzător s-a domolit şi magazinele şi-au închis uşile, nu mai rămân decât vânzătorii de îngheţată şi de băuturi răcoritoare. Unii comercianţi, aşezaţi pe covorul întins direct pe jos, iau o masă frugală în faţa unui televizor improvizat conectat la un generator. Majoritatea se culcă chiar acolo, pentru a evita furturile. Cu o seară înainte de primul scrutin parlamentar post-taliban, în timp ce autorităţile centrale afghane nu au încetat să împărtăşească mijloacelor de informare în masă internaţionale temerile lor referitoare la atentatele teroriste, totul pare liniştit la Farah.

Sami mă duce la guvernator, care profită, pe terasa sa, de aerul curat al serii, aşezat în faţa unui ecran mare conectat la televiziunea prin satelit, cu un pahar de vin roşu californian în mână (cadou de la un american, fost şef al PRT locale, transferat apoi la Kabul). „Am telefonat personal tuturor şefilor de poliţie, din fiecare district, şi le-am spus că dacă mâine se petrece şi cel mai mic incident în zona lor îi omor cu mâna mea... sau fac în aşa fel încât să-i trimit la Guantánamo!”, declară el pe cel mai serios ton posibil.

După ce a trăit douăzeci şi patru de ani în California, bărbatul, originar din Kandahar, s-a întors în ţară „pentru că am fost chemat”, insistă el. Nu prea pare să se simtă în

largul lui la Farah, izolat şi departe de tot, mai ales de familia sa, care a rămas în Statele Unite. „Jihadul a fost inventat pentru a-i învinge pe comuniştii atei veniţi din Uniunea Sovietică, iar aceşti vestiţi talibani cu care s-au luptat au fost foarte mult timp susţinuţi de serviciile occidentale… atunci, cum ar putea să fie anti-occidentali?”, subliniază guvernatorul, recunoscând apoi inutilitatea totală a PRT – fără să-şi dorească totuşi să plece: „Dacă aceşti militari americani părăsesc ţara, talibanii preiau imediat puterea. Afghanistanul seamănă cu un convalescent slăbănog şi ţintuit la pat care este încă dependent de infirmieră. Încă avem nevoie de PRT”, adaugă el, precizând că a preferat să le ignore activităţile pe teritoriul pe care a fost repartizat să-l guverneze.

Am venit aici să ne uităm la reluarea transmisiunii televizate a conferinţei de presă organizate astăzi de gazda noastră cu privire la alegeri pe canalul de televiziune local, dar televizorul de ultimă generaţie al guvernatorului, legat la o antenă prin satelit, nu-l captează. Doi servitori aduc un al doilea aparat şi îl conectează la canalele herţiene. În timpul reluării emisiunii, guvernatorul mi se pare mai preocupat de imaginea lui televizată decât de conţinutul discursului său, care, luat ca atare, nu e, la drept vorbind, prea original. Imediat ce se termină emisiunea, trecem din nou la televiziunea prin satelit. Ascultând titlurile ştirilor de pe BBC World şi de pe CNN International, guvernatorul şi Sami sunt dezamăgiţi să constate că jurnaliştii acestor două canale nici n-au menţionat scrutinul din Afghanistan, fără îndoială prea ocupaţi să redea alegerile din Germania şi din… Noua Zeelandă! Când – abia la sfârşitul jurnalului – e difuzată rapid o ştire despre Afghanistan, se insistă doar asupra măsurilor de securitate pentru scrutin. Astfel, sunt reluate stereotipurile obişnuite: doar Kabulul este

securizat, iar restul ţării e cufundat în violenţă şi haos, în timp ce realitatea e mult mai nuanţată.

În dimineaţa scrutinului, Sami s-a trezit în zori pentru a se aşeza el însuşi la maneta dragelor lui sonde de apă. Iată cadoul pe care voia să-l facă celor din provincia lui în ziua alegerilor: să arate populaţiei că şi primarul se udă pe cămaşă, şi nu este „doar un tip aşezat în spatele unui birou, cu o ceaşcă de ceai în mână!” A reuşit să facă şase ture, înainte să meargă să-şi exercite datoria civică la biroul de vot situat în şcoala Abou Nassar. În această zi de vot, e un spectacol destul de curios pentru locuitorii din Farah să-şi vadă primarul în costum occidental, la maneta sondelor, apoi vizitând pe jos birourile de vot... în timp ce convoiul de 4 x4 al guvernatorului şi al gărzilor sale de corp a blocat complet circulaţia în oraş pentru a putea trece! Ei bine, Sami s-a diferenţiat astfel de superiorul său, arătându-se mult mai apropiat de populaţie...

Întreaga zi, procesul de votare se derulează fără incidente notabile, şi multe femei în *burqa* sau în *tehador* vin în grupuri la birourile care le sunt destinate, păzite de bărbaţi înarmaţi.

Profităm de această după-amiază lungă pentru a merge la vreo douăzeci de kilometri sud-vest de oraş, în plin deşert pietros şi arzător. Sami ţine, de fapt, să-mi arate *Kafir kalash* (Castelul păgânilor1), un deal abrupt care veghează asupra unei adevărate fortăreţe de piatră despre care ştim doar că datează de dinainte de Islam. Temători şi superstiţioşi, localnicii nu prea vor să-şi aducă turmele la păscut, vârful malefic fiind cunoscut pentru şerpii lui care le devorează oile! Sami este foarte impresionat (totuşi, nu vine prima dată aici); îmi arată un puţ în care pietricelele pe care le aruncăm se pierd într-o linişte

Reiau aici expresia franţuzească utilizată de Nicolas Bouvier, care, în *Usage du monde*, Payot, 1992, col. Petite Bibliothèque Payot, et Droz, 1999, p. 360, vizitează şi el una dintre aceste numeroase fortăreţe.

mormântală; arată cu degetul spre un adevărat turn de pază, cioplit în piatră, la care pare să nu se poată ajunge cu piciorul. „Nu se poate ca acest turn să fi fost construit de oameni!”, repetă el. „E imposibil. Cum să urci pietrele la o asemenea înălţime şi să construieşti un turn?” E la fel de uluit la fiecare vizită. În vârful muntelui, unde ajungem pe o potecă ce urmează linia de calcar şi iese din sufocanta întindere stâncoasă, descoperim vreo douăzeci de orificii săpate în perete – desigur, celule ale prizonierilor? Ca şi majoritatea edificiilor istorice preislamice din ţară, acest „Castel al păgânilor” a fost parţial distrus de talibani în a doua jumătate a anilor ’90. De jos, unde ne-am lăsat maşina, distingem perfect găurile obuzelor lor, care au distrus ceea ce trebuia să fie un impunător zid de împrejmuire de mai mult de zece metri înălţime.

Niciodată în pană de idei, Sami s-a hotărât să creeze, la poalele sitului, un spaţiu pentru picnic destinat locuitorilor din Farah. Visează că familiile vor veni aici să ia prânzul şi să se odihnească, vinerea după-amiaza şi sâmbăta. Ar trebui amenajate şi restaurante şi tonete de răcoritoare pentru a dezvolta comerţul restrâns şi a face locul mai plăcut. Am începe prin refacerea drumului care duce la citadelă şi, mai ales, ar trebui să plantăm nişte copaci şi să construim un sistem de irigaţii. „Din nefericire, nu vor veni fonduri nici din conturile regiunii, nici din ale oraşului, care sunt, fără nicio speranţă, goale. Va trebui să găsesc «sponsori» care au legături cu organizaţiile internaţionale”, suspină primarul, gata să ia

în calcul orice soluţie.

Chiar în seara aceea, ne strângem încă o dată acasă la guvernator, extrem de mulţumit de faptul că niciun eveniment dramatic nu a stricat ziua, fericit că tara lui a demonstrat astfel că e capabilă să organizeze un scrutin democratic la care au putut să ia parte şi femeile. În ciuda unei prezenţe relativ slabe la vot[28], aceste alegeri legislative reprezintă o reuşită, incontestabilă din punct de vedere mediatic: în seara scrutinului, televiziunile occidentale, toate, fură excepţie, au difuzat imagini ale siluetelor albastre mergând la urne.

La plecare, am impresia că părăsesc o ţară mai puţin crispată şi tensionată decât în 2003 (la doar doi ani după invazia americană), dar încă foarte nesigură în privinţa propriului viitor. Slabul interes real al afghanilor pentru aceste prime alegeri legislative, aparenta lor lehamite cu privire la politică, la doar un an după ce şi-au ales preşedintele, mă fac să mă îndoiesc de deplina „democratizare" afghană. Nu, afghanii n-au avut impresia că, mergând la vot, vor schimba ceva din situaţia din ţară. Ei ştiu perfect că talibanii şi alte grupări fundamentaliste continuă să facă să domnească teroarea, oriunde se poate, ca semn de profund dezacord faţă de ocupaţia americană.

Ca şi în Cecenia şi în Irak, populaţia afghană se împarte în cei care colaborează cu ocupanţii (fie din interes personal, fie pentru că au încredere în ei) şi în marea majoritate tăcută, care nu şi-a dorit încă să-şi apropieze beneficiile democraţiei. De fapt, peste tot în ţară, viaţa cotidiană rămâne grea, corupţia, omniprezentă, iar diferenţele socioeconomice între cei mai săraci şi o minoritate care se îmbogăţeşte văzând cu ochii cresc.

28 în final va fi de 54°/o (dintre care 40,6% femei şi 59,4% bărbaţi), din cele 12,4 milioane de persoane cu drept de vot înregistrate.

Daoud, luptătorul taleb din Farah, a mers la vot, nu pentru că ar crede în democraţie – regim politic importat din Occidentul hulit –, ci din calcul strategic: vrea ca un deputat care-i împărtăşeşte viziunile fundamentaliste să intre în parlamentul afghan. Putem, de asemenea, să spunem că, în felul său, acest taleb acceptă regula democratică conform căreia membrii opoziţiei îşi au şi ei locul lor în sânul unei adunări * *1 1*

alese...

ÎN IRAK

Ariana Afghan Airlines, compania naţională afghană, subînchiriază linia Kabul-Istanbul unei companii franceze căreia îi închiriază şi aparatul (un imens Boeing A310), şi personalul navigant, inclusiv piloţii. Pentru a pătrunde în Irak, am hotărât să trec încă o dată prin estul Turciei şi prin Kurdistanul irakian[29], ca să ajung apoi la Bagdad pe şosea. De la Istanbul, iau avionul spre Diyarbakir, capitala Kurdistanului turc, de unde o maşină mă va duce până la frontiera irakiană.

Cu vreo douăzeci de kilometri înainte de postul de control, mai multe sute de camioane-cisternă sunt aliniate pe marginea drumului. De la bombardamentele americane din primăvara lui 2003, capacitatea irakiană de rafinare a petrolului s-a redus considerabil. Actori ai unui balet neîncetat între Irak şi Turcia, şoferii turci sunt obiectul atenţiei tuturor: dacă, din motive de securitate, se hotărăsc să circule mai puţin în Irak[30], preţul benzinei creşte imediat; în general, camioanele-cisternă trec prima dată frontiera fără încărcătură, pentru a se încărca cu

29 Cf. „Avant-scène”, Lendemains de guerre en Afghanistan et en Irak, op. cit., p. 219.

30 Din primăvara lui 2003, câţiva dintre ei au murit pe şoselele irakiene.

marfă brută, apoi a doua oară pentru a rafina petrolul brut în Turcia, şi o a treia oară pentru a revinde încărcătura în Irak. În principiu, la pompele din Irak, dar mai ales pe piaţa neagră, care a explodat într-un singur an. La preţul de 1, 5 dolari pe 40 de litri la benzinării şi de 7 dolari pe piaţa neagră, benzina a devenit, într-adevăr, prea scumpă[31]. Este prima nemulţumire pe care o voi auzi pe tot parcursul acestei călătorii, şi în ţara kurzilor, şi la Bagdad, şi în „triunghiul sunit”. Restricţiile de electricitate (la Erbil, ca şi la Bagdad, încă nu e lumină decât patru ore pe zi) vor fi pe locul doi.

La Dohouk, pe pământ kurd, mă întâlnesc cu Bilal, în vârstă de 27 de ani[32]; trăsăturile lui marcate de o mare tristeţe îmi frâng inima: tatăl lui, un bătrân *pech-merga* cu care discutasem foarte mult cu doi ani în urmă, a murit de cancer de pancreas. Rămas din acel moment cap de familie, Bilal se descurcă greu, pentru că nu vrea să lucreze cu americanii, care l-au dezamăgit. A fost traducător pentru armată vreme de câteva săptămâni, dar nu i s-a reînnoit contractul. Acum, nu mai ştie cum să-şi câştige pâinea. Singura portiţă de scăpare la care se poate gândi: să ia examenul TOEFL1 pentru a fi admis la o universitate din străinătate – dar „nu în Statele Unite, sub nicio formă”, declară tânărul cu ranchiună. „Mai degrabă în Australia sau în Canada, unde guvernele practică o politică favorabilă unui anumit profil de imigranţi, mai ales

---

31 în februarie 2006, preţul a crescut şi mai mult: 7 dolari pe 40 de litri de benzină categoria întâi la benzinării şi aproape 14 dolari pentru aceeaşi cantitate pe piaţa neagră.

32’ Examen de limba engleză pentru străini (Test of English as a Foreign Language) care le permite să-şi pregătească dosarele de înscriere pentru a fi admişi la colegiile şi universităţile de limbă engleză din Europa şi din Statele Unite.

cei mai educaţi", de unde obsesia lui de a-şi îmbunătăţi nivelul de limba engleză.

De la atentatele survenite la metroul londonez pe 7 iulie 2005, Oumet, fratele mai mic al lui Bilal, continuă să muncească într-un restaurant din capitala britanică, dar a pierdut orice speranţă de a-şi primi actele de refugiat. Bilal vorbeşte mereu despre situaţia ţării lui, care, după cum spune el, s-a înrăutăţit foarte mult de un an şi jumătate: chiar dacă vorbeşte foarte bine arabă, tânărului îi este teamă să se ducă la Mossul, la mai puţin de o sută de kilometri de Arbil, pentru că lumea ar putea să-şi dea seama că e kurd şi „să-l ucidă pe loc". Dacă Bilal înnegreşte voit tabloul, alţi interlocutori îmi vor confirma temerile lui.

De la ultima noastră întâlnire, tânărul vesel a devenit trist şi pesimist: acum visează să-şi părăsească ţara şi a renunţat complet la proiectele de căsătorie: „Faptul că preşedintele irakian e kurd[33] nu înseamnă nimic", insistă el. „E o glumă neagră. Realitatea este că arabii sunniţi nu vor accepta niciodată federalismul pe care noi, kurzii, îl proslăvim".

Hussein a venit să mă ia cu maşina de la Bagdad, împreună cu un prieten kurd: astfel vom putea să trecem mai uşor (şi mai discret) de barajele poliţiei din nordul ţării. Drumul spre capitală este străjuit de panouri publicitare imense care anunţă referendumul[34]: „*Vote for Irak, onlyfor Irak*", recomandă unul dintre ele, unde se vede o mână ţinând harta Irakului. Pe alt panou se poate

---

33 Din aprilie 2005, preşedintele irakian este Jalal Talabani.

34 Referendumul asupra proiectului Constituţiei irakiene a fost organizat pe 15 octombrie 2005. S-a înregistrat un procent de participare de 63%. Răspunsurile afirmative au fost majoritare, iar Constituţia federalistă a fost adoptată.

citi în arabă şi în kurdă: „Constituţia este sursa unităţii şi a speranţei!”

Pe drum, facem o oprire la Kirkouk, al patrulea oraş al ţării (cu mai mult de un milion de locuitori), ale cărui câmpuri petrolifere bogate sunt obiectul lăcomiei arabilor, kurzilor şi turkmenilor, cele trei grupuri etnice principale din Irak. Situaţia este explozivă, deoarece kurzii revendică acest oraş, cerinţă considerată, desigur, ca inacceptabilă de celelalte două grupuri etnice. Cât despre americani, au intenţia fermă de a nu modifica *statu-quo ante*, aflat în vigoare sub regimul lui Saddam Hussein. Oraşul se găseşte în centrul problematicii federalismului, pe care noua Constituţie supusă referendumului pretinde să o rezolve.

Aici ne întâlnim cu Nidret, o turkmenă, profesoară de engleză la facultate[35], care ne primeşte acoperită complet cu un văl prins la gât cu o agrafă. „Întreruperile de curent electric contează puţin faţă de teama să nu fim ucişi, pe care o simţim de fiecare dată când ieşim din casă”, spune ea. „Nu facem decât să aşteptăm următoarea explozie şi să ne rugăm să fim cruţaţi. Ieri, fiul meu a trebuit să meargă să-şi facă nişte analize la spitalul unde a explodat o bombă acum câteva săptămâni. Mi-am făcut sângerău în absenţa lui!” în timp ce vorbim, exact la 9 şi un sfert dimineaţa, lumina şi ventilatorul pornesc; familia pare să renască, pentru că putem, în fine, să dăm drumul la televizor (care va merge toată ziua) şi să punem mâncarea în frigider. Temperatura în cameră scade rapid. Nidret declară că este sigură că va vota „nu” la referendum, pentru că e de părere că textul, distribuit târziu, nu a făcut obiectul niciunei dezbateri publice şi, mai ales, nu este favorabil turkmenilor. „Elevii mei suferă atât de mult din cauza

35 Cf „Une famille turkmène”, Lendemains de guerre en Afghanistan et en Irak, op. cit., p. 279.

ocupaţiei, încât vin să mă întrebe de ce ar trebui să înveţe limba duşmanului!”, se plânge ea. „Nu ştiu cum să reacţionez, nici ce să le spun... Se presupune că la şcoală nu trebuie să facem politică... Dar, din nefericire, TOTUL a devenit politică!... Şi dacă un turkmen moare din cauza unui arab sau a unui kurd, e foarte greu să nu spui nimic”, recunoaşte profesoara, o musulmană practicantă căreia îi este din ce în ce mai greu să suporte prezenţa americană, şi merge până la a afirma că majoritatea bombelor care explodează în Irak sunt plasate... chiar de americani, pentru a-şi justifica prezenţa şi regimul!

În opinia lui Nidret, trebuie să facem diferenţa clară între „adevăraţii terorişti, indiferent de naţionalitate, care ucid oameni nevinovaţi, ceea ce este abominabil, şi islamistii care omoară americani, făcând un bine!” Spre exemplu, la aeroportul Kirkouk au avut loc recent nişte atentate cu bombă împotriva militarilor americani, dar „foarte puţine mijloace de informare în masă au vorbit despre asta, pentru că toate au o abordare proamericană şi preferă să nu arate ceea ce pune în lumină eşecul ocupaţiei şi perseverenţa rezistenţei”, subliniază ea.

Când abordez tema relaţiei bărbaţi-femei în y y

Irak şi a statutului femeii în ţările musulmane în general, cei doi bărbaţi care mă însoţesc se ridică amândoi deodată şi pleacă să dea o raită „între timp”. Am făcut o greşeală, uitând că tânăra nu poate să-şi permită să răspundă liber la întrebările mele în prezenţa unui bărbat din familia sa, şi cu atât mai puţin în prezenţa a doi străini! Ea râde de stângăcia mea şi ne continuăm în linişte discuţia: „După părerea mea, Occidentul nu respectă femeile, şi pentru mine asta e o adevărată problemă”, afirmă ea sincer. „În Occident, femeia nu are onoare, pe când aici demnitatea noastră este recunoscută, şi suntem

respectate. Totul e spus în Coran: dacă niciun bărbat în afară de soţ nu trebuie să-mi vadă corpul, asta se întâmplă întâi de toate din respect pentru propria mea persoană”.

Tace un moment, aşteptând s-o aprob, apoi reia: „La voi, orice bărbat poate să-şi petreacă o noapte cu orice femeie care i-a plăcut... dar ce facem cu copiii?”, exclamă Nidret, care pare să fi uitat complet de existenţa contracepţiei (o practică foarte rară în Irak, de altfel). „Şi nu vorbesc aici de prostituţie, ci de ceea ce vedem în toate filmele voastre... E simplu la noi, când ne uităm la vreun program de televiziune occidentală în familie, le cer uneori copiilor să părăsească încăperea şi, de altfel, fiul meu pleacă singur imediat ce apar scene de săruturi sau de nuditate”. Se gândeşte şi continuă cu o altă nedumerire: „E ca feminismul excesiv, iată încă un fenomen pe care nu-l înţeleg: Allah ne-a creat diferiţi, ei bine, bărbatul şi femeia ar trebui să respecte această diferenţă! Pe scurt, la voi e un adevărat haos!” Ce şi-ar dori ea să vadă la televiziunea occidentală? „Filme documentare bune despre Islam, informaţii care ţin cont de o altă părere, a noastră, cea a musulmanilor care trăiesc sub ocupaţie, şi emisiuni şi dezbateri care să arate bogăţia Islamului: ar fi mult mai bine faţă de repetarea aceloraşi amalgamuri obişnuite cu privire la Islam, islamişti şi terorişti!”

Ieri, soţul lui Nidret s-a întors dintr-o călătorie de afaceri la Istanbul. La graniţa turco-irakiană, a fost hărţuit de grănicerii (kurzi) care descoperiseră printre lucrurile lui o carte de istorie despre poporul său, turkmen. Din cauza asta, a pierdut autobuzul şi n-a putut ajunge la Kirkouk decât noaptea târziu. Nidret suspină şi se uită în pământ: „Atât aici, cât şi la Bagdad şi în sud, poporul nostru a trăit întotdeauna foarte greu. La nord, kurzii s-au descurcat mereu... Vor Kirkoukul, dar nu-l vor avea

niciodată. Ne vom lupta, dacă trebuie, şi va fi un adevărat război civil”, spune ea, cu o nedisimulată ură şi aversiune fată de kurzi.

În vârstă de 18 ani, fiul cel mare al lui Nidret s-a confruntat cu o dilemă: să plece să-şi facă studiile cel puţin patru ani la universitatea din Bagdad, sau să se mute în Turcia (a cărei limbă o vorbeşte). Mamei lui nu-i place nicio variantă, nici cealaltă: „La Bagdad, aş tremura pentru el în fiecare secundă; dacă pleacă în Turcia, mă îndoiesc că se va mai întoarce vreodată, ca toţi băieţii de vârsta lui; mai ştiu că un kurd îi va lua imediat locul! Asta-i exact ce aşteaptă kurzii! Toată lumea ştie asta, şi dacă toţi tinerii de vârsta fiului meu îşi părăsesc ţara, Kirkouk va deveni, fireşte, kurd. Nu trebuie să-i lăsăm!”, încheie ea, fermă.

Chipul încleştat al lui Nidret nu va fi luminat de un surâs decât atunci când va vorbi despre universitatea pentru turkmeni pe care un exilat din acest grup etnic, întors din Statele Unite, vrea să o înfiinţeze la Kirkouk. Clădirile ar t trebui să fie ridicate în trei ani, iar cursurile ar începe imediat. „Poate că fiica mea cea mică, acum în vârstă de şapte ani, va avea şansa să studieze acolo?...”

Plecăm din nou. Înălţate în curţile caselor sau în faţa clădirilor oficiale, primele steaguri irakiene se văd doar la sud de Kirkouk, ca şi cum împrejurimile acestui oraş disputat ar marca o frontieră imaginară. Însoţitorii mei caută benzină mai ieftină. În cele din urmă, găsim la 7 dolari pentru 30 de litri, preţ chiar rezonabil. Vânzătorii sunt şoferi de taxi opriţi pe marginea drumului, care se prefac că ascund canistrele în portbagaj. Încercăm să evităm posturile de poliţie, unde ar sta şi americani, şi irakieni. În general, se văd de departe, la capătul cozii. Dacă nu le putem evita, ca multe alte maşini care nu au

chef să piardă timpul, întoarcem şi mergem pe altă rută. De multe ori, trebuie să ne oprim şi să stropim tare radiatorul maşinii, intens solicitat de căldura de afară şi de aerul condiţionat pe care-l lăsăm să funcţioneze din plin.

La vreo sută de kilometri de Bagdad, Hussein se întunecă la faţă. După 16 ore, puţină lume se aventurează pe acest drum pe care merg doar locuitorii din satele vecine, americanii şi poliţia irakiană. Suntem în centrul zonei sunite, o Meca a rezistenţei anti-americane, iar această porţiune de drum este extrem de periculoasă. După cum stau mărturie carcasele carbonizate ale camioanelor care transportă dale de beton pentru împrejmuirile clădirilor americane sau ale administraţiilor irakiene, atacurile nu sunt rare şi, adeseori, şoferii sunt deturnaţi de rezistenţă. Ciudata absenţă a posturilor de control în această zonă (în condiţiile în care în alte părţi sunt prea multe) dă şi mai mult impresia de nesiguranţă. Continuăm să mergem cu viteză constantă (140 km/h), pe un fundal sonor suav, cu şlagărele ultraromantice ale lui Julio Iglesias, cântăreţul preferat al lui Hussein.

Ajungem, în sfârşit, la Bagdad, cu grămezile sale de gunoaie şi de miasme groaznice, cu giganticele sale noduri autorutiere şi cu impunătoarele turme de oi murdare, pe care nici măcar maşinile nu le mai sperie. Deasupra unui refugiu de autobuz pe jumătate vandalizat, un panou publicitar pentru ţigările Gauloises proclamă în franceză: „*Liberté toujours*!” Mă întreb dacă era deja acolo sub conducerea lui Saddam sau dacă acest mesaj curajos a apărut mai târziu. În orice caz, sloganul este de mare actualitate...

Vizibil mai destins odată ce şi-a îndeplinit misiunea şi am ajuns în oraş, Hussein comentează situaţia politică a momentului: pentru el, nu există nicio îndoială,

federalismul, care a arătat deja de ce e în stare în Kurdistan, e singura soluţie. Ar vrea, de asemenea, ca următoarele alegeri[36] să ofere ţării un guvern nou, ca americanii să promită în sfârşit că vor părăsi ţara şi ca guvernul irakian să nu se preocupe doar de „securitate”, ci şi de electricitate şi de apa potabilă, deci de reconstrucţia ţării. „Toată lumea e obsedată de Constituţie şi de securitate, dar irakienii sunt cei care plătesc preţul acestei situaţii! în cele din urmă, asta îi va costa scump pe americani”, spune el.

Pe străzi, tensiunea creşte întotdeauna când se apropie o patrulă americană. Dacă în urmă cu un an maşinile Humvee se amestecau de-a dreptul în circulaţia infernală, astăzi pe ultimul blindat din convoi e afişată o pancartă pe care scrie: „Rămâi la 100 de metri, sau trag”. Rezultatul: circulaţia este şi mai haotică, şi teama se simte de ambele părţi. Americanii se apără trăgând[37]; cât despre locuitorii Bagdadului, la apropierea unui convoi, cotesc la dreapta, la stânga, provocând ambuteiaje groaznice. Într-o dimineaţă, drumul care merge spre centru e blocat: tocmai s-a produs un atentat (am auzit clar explozia). Două microbuze carbonizate blochează drumul. Într-unul dintre ele era un kamikaze. Ambulantele nu au sosit încă, iar şoseaua este roşie de sânge. Au murit şapte oameni, ne spune un poliţist irakian, cu un aer plictisit, devorând o banană, dar simt planând în aer o oarecare indiferenţă; mulţimea compactă îşi vede în continuare de treabă ca şi

36 Hussein se referă aici la alegerile legislative care au avut loc pe 15 decembrie 2005.

37 După mărturiile locuitorilor din Bagdad, soldaţii din convoaie au ucis deja mulţi oameni nevinovaţi, pentru că şoferii irakieni nu respectaseră respectivul ordin, sau pur şi simplu pentru că nu îl înţeleseseră.

cum nu s-ar fi întâmplat nimic. „Înmulţirea acestor atentate care ucid civili e dovada eşecului american!”, comentează totuşi un cizmar din cartier. Hussein mă sfătuieşte să nu mă apropii prea tare, pentru că uneori are loc şi o a doua explozie.

Cu o zi înainte, întâlnind-o pe Leila, simţisem deja aceeaşi indiferenţă ciudată, asemănătoare cu lehamitea. Leila are treizeci şi şase de ani, trei copii şi a fost şi ea victima unui atentat.

Cazul său a fost ales de un nou canal de televiziune privată, Al-Sharqiya[38] (Orientul), care a inventat un nou gen de realitate televizată, sugerată direct de regimul de ocupaţie. Emisiunea reconstruieşte, pe cheltuiala postului TV, o casă sau un apartament distruse de un atentat; poate, de asemenea, să urmărească pas cu pas spitalizarea (sau moartea în direct) a copiilor răniţi, spre exemplu, cu prilejul unui atac american. Scopul Al-Sharqiya, al cărei director general, Saad Al-Bazzaz, este un fost responsabil de agenţie de presă oficială care a condus şi postul de radio naţional înainte să fugă la Londra, în 1992[39], pare să detroneze Al-Jazira, marea sa concurentă, printr-o grilă de programe şi mai percutantă, de altfel votată de telespectatorii irakieni. O altă emisiune, „Sănătate şi bogăţie”, copiază „Newlyweds” de pe postul american MTV, dar în loc să monitorizeze un cuplu cunoscut vreme

---

38 Cf. „Copying West, Iraqi TV Station Creates Hit”, de Yochi J. Dreazen, The Wall Street Journal, 22 august 2005.

39 Saad Al-Bazzaz s-a întors în Irak după căderea regimului şi a fondat mai multe ziare. Canalul lui de televiziune, Al-Sharqiya, emite începând din 11 iunie 2004. Intenţionează de asemenea să înfiinţeze un post prin satelit internaţional, în engleză, şi un altul pentru copii, imitând din nou strategia Al-Jazira, al cărei post anglofon va începe să emită în mai 2006.

de câteva săptămâni înainte de căsătorie, emisiunea filmează un cuplu de anonimi de la logodnă până în primele săptămâni de căsnicie, detaliind costul ceremoniei (adesea mii de dolari), plătit în totalitate de postul TV în schimbul dreptului de a filma integral atât petrecerea, cât şi pe însurăţei, douăzeci şi patru de ore din douăzeci şi patru.

Emisiunea lunară „Muncă şi materiale”, la care participă Leila, cheltuieşte, la fiecare episod, aproape treizeci de mii de dolari pentru reconstruirea locurilor distruse de război. În loc să renoveze apartamente al căror design nu mai este la modă, repară şi reconstruieşte în întregime case şi clădiri distruse de bombardamentele americane sau de atentate, subliniind, de asemenea, în permanenţă, ceea ce Leila şi alte victime ale acestui tip de distrugere nu încetează să repete: „Americanii n-au făcut nimic pentru noi! Uitaţi-vă ce dezastru!” Deocamdată, în absenţa unei pieţe de publicitate viabile în Irak, emisiunea este sponsorizată de cei doi principali furnizori de telefonie mobilă din ţară, dar Saad Al-Bazzaz e încrezător în viitor.

Leila ţine minte cele mai mici detalii ale acelei zile de august 2004, când teroristul, care nu reuşise să-şi parcheze maşina-capcană cât mai aproape de biserica creştină vizată, a lăsat-o în paralel cu o altă maşină, la doi paşi de fereastra de la bucătăria ei. A avut timp să închidă cu cheia uşile vehiculului şi să se îndepărteze, înainte ca maşina să explodeze. „Eram acasă cu cei trei copii şi mă uitam la televizor”, spune Leila. „Tavanul şi un perete întreg al casei au fost spulberate. Ne-au dus la spital, unde, peste două luni, am primit vizita producătorilor de la postul Al-Sharqiya. Căutau un caz «interesant»

şi bine-nţeles că au fost interesaţi de rana de la»

ochi a fiicei mele, de faptul că suntem o familie şiită

instalată într-un cartier creştin din Bagdad, în condiţiile în care majoritatea vecinilor mei sunt sunniţi. Nu auzisem niciodată nimic despre această emisiune, dar mi s-a părut o şansă pe care nu o puteam neglija, pentru familia noastră, de a scăpa de probleme... Soţul meu şi cu mine nu aveam bani să renovăm apartamentul şi să plătim tratamentele medicale şi spitalizarea; Al-Sharqiya a sosit deci la momentul potrivit!”

Ne întoarcem în cartierul Al-Mansour, acasă la Hussein, unde m-am instalat. Sub nicio formă nu vreau să fiu reperată în vreunul dintre numeroasele hoteluri din capitală. După o cină frugală pregătită de Leila, soţia lui, mă duc la culcare foarte devreme. Sunt legănată de zgomotul televizorului instalat în camera tânărului cuplu, care va funcţiona până când se va opri generatorul, spre ora unsprezece. La miezul nopţii, cu o pauză de un sfert de oră între ele, două explozii puternice mă trezesc brusc. Urmează împuşcături rapide, iar elicopterele survolează mult timp cartierul. „Zgomote nocturne obişnuite”, va comenta Hussein a doua zi dimineaţă, adăugând că, cu două zile înainte de sosirea mea, un comando de militari americani a făcut o operaţiune de descindere la patru grupuri de case distanţă de a noastră, într-un imobil privat închiriat de două luni unui cuplu de irakieni. Militarii s-au luptat cinci ore să-i doboare pe cei opt combatanţi, toţi de naţionalitate somaleză. A fost descoperită o cantitate impresionantă de arme; Hussein îmi va arăta casă, care nu mai e decât un morman de ruine.

Hussein nu e, la drept vorbind, un islamist, dar are o imagine despre Occident din ce în ce mai părtinitoare, negativă, mai ales de când, pe 30 octombrie 2004, soţia lui a fost rănită la fată într-un atentat sinucigaş împotriva postului de televiziune Al-Arabiya, unde lucrează ca

inginer. Atentatul a provocat moartea a cinci persoane şi a rănit alte şapte. Hussein demarează în trombă din parcare. „Islamiştii din rezistenţă nu ne plac, pentru că Al-Arabiya îi ignoră”, explică Hussein. „Consideră, în mod greşit, că suntem prea proguvemamentali, şi sunt nemulţumiţi că am refuzat să le difuzăm clipurile de propagandă!” După atentat, soţia lui Hussein a plecat să se îngrijească în Arabia Saudită, toate cheltuielile fiind plătite de proprietarul postului, seicul saudit Walid Al-Ibrahim, a cărui soră este soţia regelui Abdullah ibn Abdel Aziz, noul suveran de la Ryad. Dar Leila are nevoie de îngrijiri suplimentare pentru chipul său încă afectat şi trebuie să se întoarcă des în Iordania, unde Hussein chiar voia să se instaleze. „Chiar dacă aş câştiga o mie de dolari pe lună, tot nu aş rămâne aici, în Irak, pentru că aş putea pierde banii ăştia într-un minut! Nu vreau să stau t toată viaţa cu frica-n sân”, suspină el. „Sub regimul lui Saddam, puteam cel puţin să emigrăm şi aveam şanse să obţinem azil politic în altă parte. Astăzi, şiiţii şi kurzii (Hussein este şiit) nu mai au nicio şansă, de vreme ce se presupune că am fost eliberaţi, în timp ce sunniţii, care au fost cu toţii pro Saddam, pretextând ameninţări la propria persoană şi faptul că nu pot să trăiască liniştiţi în Irak, reuşesc să obţină azil politic! Lumea s-a întors cu susul în jos!”

Fratele mai mare al lui Hussein trăieşte de

treizeci de ani în Marea Britanie, dar cei doi au rupt complet legăturile: „De când şi-a însuşit mentalitatea occidentală, fratele meu a devenit egoist. Şi-a uitat complet familia şi valorile tradiţionale islamice”, îi reproşează Hussein, nevrând să mai audă de această rudă care s-a făcut de ruşine. După părerea lui Hussein, mulţi irakieni au suferit o metamorfoză asemănătoare după ce

au plecat în Occident. De ce? „Trebuie să vă întrebaţi, voi cei care trăiţi în Occident. Ce le faceţi, ca să se schimbe într-atât?”, spune el râzând.

În aceste zile de septembrie 2005, cartierul Al-Sadr din Bagdad (două milioane de locuitori, printre care cei mai săraci din oraş şi cei mai violenţi anti-americani) e în centrul atenţiei: cu o zi înainte, au fost ucise aici zece persoane. Scenariul rămâne confuz: o patrulă americană distribuia bomboane copiilor, când „cineva” a tras. Militarii au ripostat; apoi împuşcăturile au durat aproape trei ore. Hussein se îndoieşte că evenimentele n-o vor lua razna din nou, ca în toamna lui 2004, cu atacul american de la Najaf, un oraş din sud. Liderul religios şiit Moqtada Al-Sadr[40] a afirmat atunci că oraşul este sub protecţia lui. Acest scenariu s-ar putea reedita în pulberea cartierului Al-Sadr din capitală.

Numeroasele patrule ne obligă să ne modificăm încă o dată traseul pentru a ajunge la mănăstirea dominicană unde mă aşteaptă fratele Youssouf Mirkis[41]. „În loc să se preocupe de lipsa dialogului, Occidentul arde etapele. Societatea noastră îşi strigă durerea, dar Occidentul nu o întreabă unde o doare. Cauza dezbinării ţărilor arabe este colonizarea europeană. Iată rolul Europei, şi iată roadele dispreţului pe care l-a semănat!” Rana, veche de cincizeci de ani, a fost agravată de umilinţele succesive (în 1948, în 1967 şi în 1973) şi, de atunci, supurează mereu... Ni se spune lumea a treia: de fapt, suntem mai degrabă lumea a douăzeci şi cincea! Aşa că islamistii noştri plătesc cu vârf

---

40 Tatăl lui Moqtada, Mohammed Sadeq Al-Sadr, fusese asasinat de zbirii lui Saddam, în 1999. Pentru a-i onora memoria, cel mai mare cartier şiit din Bagdad a fost numit Al-Sadr.

41 Cf. „Un père dominicain”, Lendemains de guerre en Afghanistan et en Irak, op. cit, p. 331.

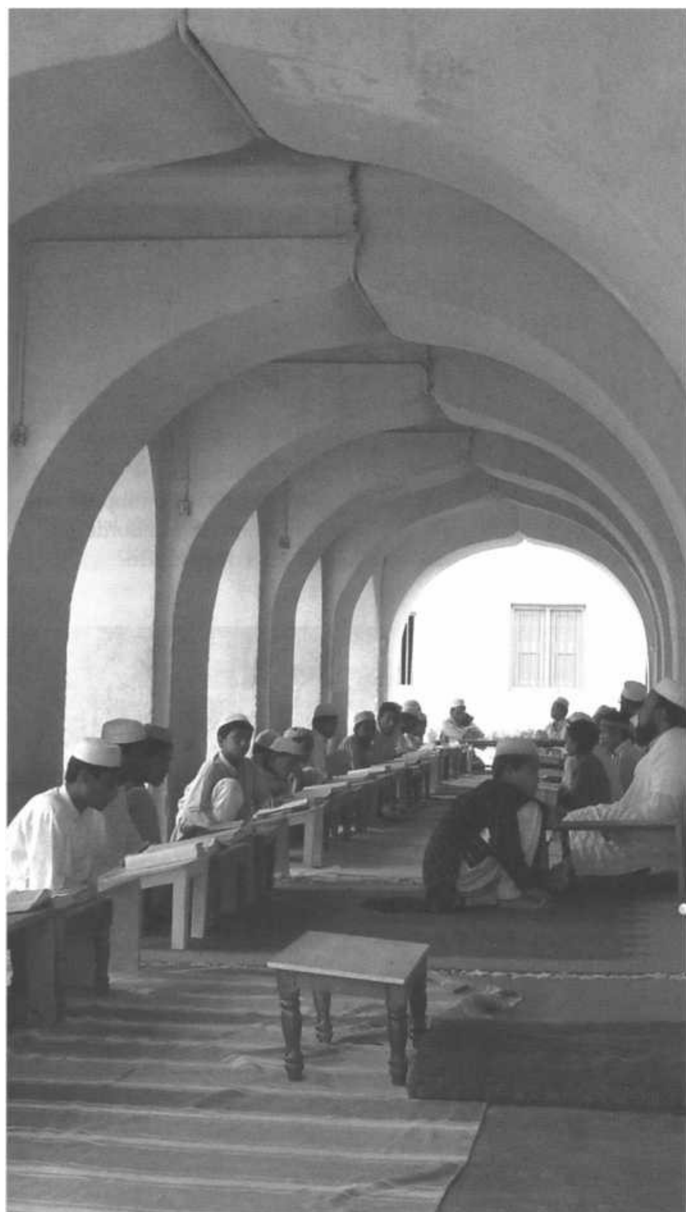
şi îndesat, diabolizând Occidentul”, explică calm preotul creştin, într-o franceză perfectă, încercând să expună viziunea islamiştilor despre occidentali. „Aici, mass-media arabe ce ştiu despre lumea voastră de când cerul este deschis pentru sateliţi? Practic, violenţa şi pornografia! Pentru voi, de la atentatele din septembrie 2001, un islamist a devenit un terorist. Islamistii din lumea întreagă simt că sunt cumplit de nedreptăţiţi. Şi unde putem încă vorbi liber despre această nedreptate, cu propriile noastre cuvinte, chiar stângace, chiar jignitoare? Moscheile, desigur, ele sunt refugiul prin excelenţă al liderilor apolitici şi al limbajului apropiat de oameni!” Preotul creştin, care nu şi-a abandonat niciodată ţara, îşi petrece timpul reflectând la originile acestui islamism din ce în ce mai agresiv: „Societatea noastră a fost încremenită vreme de paisprezece secole, fiind incapabilă să se reformeze din interior. De altfel, e întotdeauna mai uşor să-ţi găseşti un duşman exterior pe care să-l ataci... Aşa s-a întâmplat în ziua în care atentatorii kamikaze au atacat simbolul centrului economic mondial, cele două turnuri de la World Trade Center, din New York. Au pus maşinăria în funcţiune şi, de atunci, ea a rămas pornită. Uitaţi-vă, de exemplu, în Gaza, o societate neurastenică, cu cerul şi frontierele închise. Oamenii trăiesc acolo ca în cu *uşile închise* a lui Jean-Paul Sartre. Ei bine, când casa vecinului arde, reacţia normală este să alergi în ajutorul lui, de teamă să nu se extindă focul. Cred că neurastenia palestiniană s-a răspândit peste tot în lumea musulmană. Adevărul este că vă iubim şi vă detestăm în acelaşi timp. Nimeni n-a emigrat vreodată spre ţări sărace, aşa că ne îngrămădim spre Occident, dar nu vă iubim. «Voi sunteţi sursa nefericirilor noastre»: iată ce spune Orientul Occidentului!”

Părintele Youssouf Mirkis crede că sunt numeroase asemănări între Statele Unite şi lumea arabă, ceea ce ar explica, în parte, ura lor reciprocă. Începe să le detalieze: „Mai întâi, America este un continent care vorbeşte aceeaşi limbă; aici, o comunitate de ţări pe o suprafaţă de douăsprezece mii de kilometri vorbeşte, de asemenea, aceeaşi limbă, arabă. În al doilea rând: America este un continent tânăr; societatea arabă comportă, de asemenea, mai mult de 60% tineri (din contră, în Europa, se pare că populaţia îmbătrâneşte). În al treilea rând: lumea arabă este mereu în mişcare, ca şi societatea americană. De la căderea imperiului otoman, în lumea arabă migraţiile sunt constante, ca şi cele ale americanilor în ţara lor-continent. În sfârşit, mi se pare că cele două lumi ale noastre care se ciocnesc dau dovadă de acelaşi patriotism al identităţii, în timp ce, în Europa, individualismul a limitat orice ataşament de

acest fel. Toate acestea nu pot să nască decât un amestec deosebit de exploziv, nu?”

Youssouf Mirkis povesteşte că, asemenea oricărui irakian, el a fost crescut în dispreţ şi ură faţă de evrei, sentiment dificil de reprimat până în acea zi a anului 1995 când, în trecere prin Franţa, a avut curajul să deschidă uşa unei sinagogi şi să stea la rugăciune. Acest lucru i-a schimbat viziunea asupra iudaismului.

Apoi, îşi reia firul gândurilor: „În Occident, sunt mulţi intelectuali şi conducători politici care se bucură de un anumit prestigiu şi se exprimă complet liber; aici, în Orient, nu sunt. De-asta rămân multe lucruri nespuse în societate, în spaţiul public nu pătrunde nimic, şi pe măsură ce se acumulează tot mai multe lucruri

Musulmani indieni studiind Coranul în Jamia Masjid,

Tariq Ramadan,
filosof și scriitor elvețian,
apreciat pentru îndemnul
la dialog între religiile
contemporane.
Imagine din timpul unei
conferințe la Bordeaux,
26 martie 2016.

Miting electoral în favoarea mișcării Hamas,

Anis Ahmad, profesor de islam de origine pakistaneză, adversar înfocat al civilizației europene occidentale.

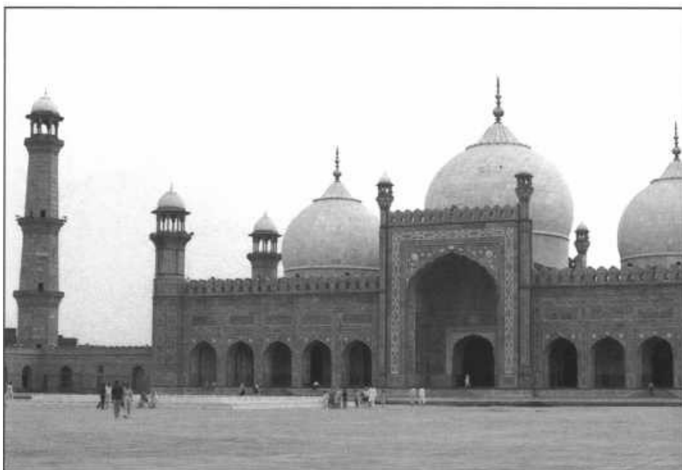
Imran Khan, politician pakistanez. În 1996, a înființat Mişcarea pentru Dreptate, care promovează democrația islamică.

Youssouf Mirkis, cleric dominican, arhiepiscop caldeean al orașului

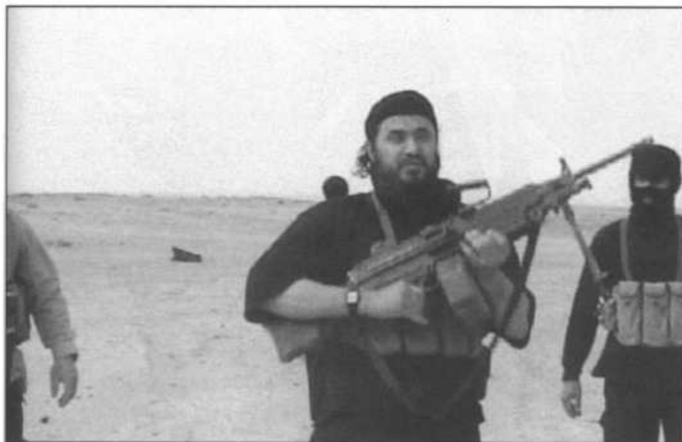
Pervez Musharaff,
preşedintele Pakistanului
în perioada 2001-2008.
S-a numărat printre aliaţii
Statelor Unite împotriva
mujahedinilor afgani.

Moscheea Badshahi, sediul unei cunoscute

© Getty Images

Ossama bin Laden,
lider al-Qaida,
la o conferință de presă
din 26 mai 1998.

© Getty Images

În această imagine preluată dintr-un film difuzat de Departamentul de Apărare al SUA pe 4 mai 2006, al-Zarkawi apare ținând o mitralieră

Taliban aflat de pază
la granița dintre
Afganistan și Pakistan.
la Turkham.

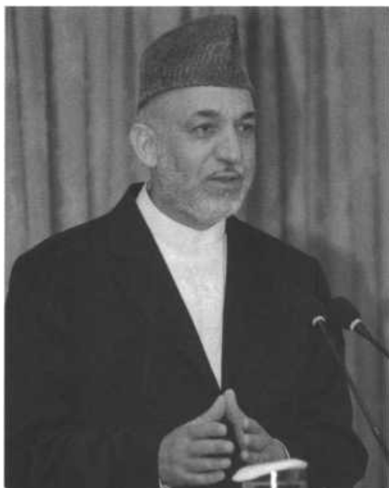

Fotografie realizată în 2001, cu o cameră ascunsă, la Kabul.
În imagine se văd doi talibani din poliția religioasă care bat în public

Patrulă talibană
pe străzile orașului
Herat, 2001.

Hamid Karzai,
președinte proamerican
al Afganistanului,
în perioada 2004-2014.

Tariq al-Hashimy, vicepreședinte al Irakului (în stânga), întâmpinat la Pentagon de Robert Gates, Secretarul Apărării Statelor Unite, 3 februarie 2010. La momentul convorbirii cu Anne Nivat, ca membru de conducere în Partidul Islamic Irakian, de opoziție,

nespuse, se naşte ura. Această ură nu e îndreptată împotriva conducătorilor politici sau a intelectualilor, ea afectează masele. Din nefericire, nimeni nu poate împiedica un preot să exploateze această pornire! Sunt convins că ţările musulmane suferă astăzi de o neurastenie socială la scară mare, sau de o depresie comunitară care ar fi interesant de analizat. Şi ura e provocată tocmai de imposibilitatea de a-şi face vocea auzită. Imperceptibil, societatea noastră alunecă spre un elogiu al sinuciderii, sau, în orice caz, al rezistenţei. Trebuie să privim terorismul ca pe o supralicitare, în sensul inflaţiei unui limbaj care a luat-o razna: un terorist dispune de puţine cuvinte, el acţionează violent cu singurul scop de a se face auzit, ceea ce înseamnă, pentru el, a supravieţui! Teroristul începe prin a refuza; apoi strigă, strigă, strigă... şi, în cele din urmă, obosit că nu se face auzit, ucide sau se sinucide, sau ambele în acelaşi timp. Această coborâre în infern este de ordin pur psihologic, pentru că nu e normal ca tinerii să dorească să se sinucidă. Adeseori când călătoresc în Occident, interlocutorii mei mă întreabă cum poate populaţia noastră, care trăieşte în condiţii atât de periculoase, să facă atâţia copii. Le răspund că este normal: cu cât o ţară îşi apără mai mult familia ca atare, cu atât mai puţini copii se nasc, din cauza Securităţii sociale şi a altor avantaje sociale. Din contră, societăţile mai puţin protejate sunt cele mai prolifice, copiii apărând ca singură «garanţie» a unui viitor nesigur!”

Nu departe de biserica fraţilor dominicani, aşezat pe un taburet în mijlocul şantierului frumoasei sale galerii, închisă din cauza lucrărilor şi a nesiguranţei, pictorul Qasim Al-Sabti este disperat. Adversar fervent al regimului lui Saddam, el îndrăzneşte în prezent să declare că „am avea nevoie de un om ca fostul raâs, sau de o autoritate

absolută cu un astfel de temperament, care să le vină de hac bandiţilor şi ucigaşilor. Pentru că trebuie să reinstaurăm ordinea!" Şi el afirmă că detestă „stilul american" şi tipul de democraţie pe care vor să-l impună militarii. „După treizeci şi cinci de ani de dictatură, cum să obţii o democraţie ca prin farmec? Avem nevoie de timp. Astăzi, partidul Dawa (şiit) este influenţat de Iran; americanii, care abia se menţin la suprafaţă, mor pe capete în fiecare zi!" Qasim identifică trei tipuri de terorişti: cei care vin din ţările islamice învecinate, „invitaţi" de americani; fostele forţe de poliţie Baas sau „orfanii lui Saddam"; în sfârşit, simplii irakieni care „au hotărât să alunge ocupantul".

Pentru acest proprietar de galerie care s-a învârtit pe lângă mulţi occidentali (cei mai buni clienţi ai săi) înainte ca aceştia să părăsească Bagdadul, imaginea proiectată de societatea occidentală în ţările musulmane este dezastruoasă:

J

„De curând, am văzut la televizor un reportaj despre un american judecat pentru că îşi omorâse soţia şi copiii. După părerea mea, omul ăsta ar trebui să fie ucis, simplu. De ce să tergiversăm? Detest mentalitatea asta americană ipocrită, şi cultura lor joasă, bazată pe derizoriu, *cheap* şi pornografică! Dacă asta înseamnă democraţie, nimeni nu o vrea aici...", comentează el, asigurându-mă că, în faţa acestor orori, fiica lui de unsprezece ani renunţă din proprie iniţiativă să se mai uite la televizor.

Cum ne aflăm în ajunul a două evenimente politice majore (referendumul asupra Constituţiei şi alegerile legislative), mă hotărăsc să vizitez principala formaţiune

sunită a ţării, Partidul Islamic Irakian[42] (născut din grupul islamist al

Fraţilor musulmani), care a acceptat în cele din urmă acordul asupra proiectului Constituţiei şi şi-a invitat partizanii să voteze „da” la referendumul de pe 15 octombrie, în timp ce Comitetul oulémas, principala asociaţie religioasă sunită a ţării, condamna poziţia Partidului Islamic, acuzându-l că „a rupt consensul fără a consulta celelalte grupuri” sunite.

Proiectul Constituţiei, document inspirat în mare parte de americani, prevede crearea unui stat federal divizat în două, între, în sud, o zonă formată din nouă regiuni supervizate de şiiţi şi, în nord, provinciile autonome kurde aşa cum erau ele sub regimul lui Saddam.

A fost prevăzut, de asemenea, ca populaţia kurdă să-şi păstreze miliţia de şaizeci de mii de bărbaţi, acei vestiţi *pechmergas* care continuă să le provoace frică altor minorităţi, turkmene şi sunite.

Când sosim în incinta clădirii care găzduieşte astăzi conducerea Partidului Islamic Irakian, după ce mult timp a fost cartierul general al partidului Baas, maşina ne este percheziţionată foarte atent: în apropierea alegerilor, neîncrederea e de două ori mai mare. În imensa sală de aşteptare, zidurile sunt tapisate cu afişe care prezic că „Allah ne va uni”; ici-colo, fotografii ale bătăliei de la Falloudja arată copii răniţi sau pe moarte. Pe un alt perete tronează un orologiu impunător, alături de un poster

---

42c landestin, şi a intrat în guvernul irakian pro-ameri- can după invazia ţării de către forţele militare americane. S-a retras din guvern pe 9 noiembrie 2004, după atacul de la Falloudja, şi a boicotat alegerile generale irakiene de pe 30 ianuarie 2005. După un acord de ultim moment, a acceptat să participe la alegeri cu condiţia ca proiectul Constituţiei să poată apoi fi amendat de Parlament.

reprezentând Piatra neagră de la Meca. Răsfoiesc un ziar de partid, *Dar Al-Salam*, ediţia zilei proclamând faptul că „politicienii americani vor oferi Irakul Iranului”. Brusc, cele cinci ventilatoare se opresc şi, în timp ce palele lor îşi încetinesc lent mişcarea, căldura ne asaltează deja. După câteva minute care par interminabile, repornesc.

Tariq Al-Hashimy, bărbatul cu alură foarte occidentală care ne întâmpină în cămaşă şi pantaloni de bumbac, este „directorul general adjunct” al partidului. Primele lui cuvinte denunţă fără ocolişuri situaţia din Irak din primăvara lui 2003: „Americanii şi coaliţia pe care o conduc sunt nişte barbari, iar noi trăim sub un regim monstruos de ocupaţie. Sunt nişte sălbatici care nu respectă sub nicio formă drepturile omului!”, acuză el, citând ca exemplu percheziţiile la care sunt supuşi zilnic irakienii, mai ales sunniţii: „Poliţia irakiană, pe care americanii au «format-o», cum spun ei, nu-şi mai încape în piele de bucurie: distruge interioarele şi fură de la locuitori. Cum nu reuşesc să-i scoată pe membrii rezistenţei din bârlog, forţele de ordine se iau de civilii nevinovaţi. Când arestează pe cineva, îl duc nu se ştie unde şi îl aruncă în

? t închisoare fără să facă nici cea mai mică anchetă!”, se revoltă el. Bărbatul, care va respecta, prin urmare, ordinul partidului său (să voteze „da” la referendum) este totuşi convins că proiectul Constituţiei este în mod fundamental rău, „pentru că acest tip de text trebuie să fie redactat pe timp de pace, când toată populaţia este în consens. Constituţia este scrisă pentru popor, nu pentru cei care îl guvernează, fie ei kurzi sau şiiţi”, crede el că e potrivit să reamintească.

În opinia lui Tariq Al-Hashimy, vechea Constituţie din 1925 ar trebui să fie încă în vigoare, în rest, spune el,

multe ţări trăiesc fără Constituţie: „Înainte de a se preocupa să dea Irakului o nouă Constituţie, ar trebui să fie îndeplinite cel puţin două condiţii”, subliniază el. „Ca americanii să părăsească ţara, şi să fi fost în stare să organizăm alegeri normale”. Odată ce trupele americane ar pleca, ţara n-ar plonja oare într-un război civil? Al-Hashimy are deja răspunsul pregătit: implicarea forţelor de pace ale Naţiunilor Unite este singurul mod de a opri rezistenţa, condiţie preliminară organizării oricărui scrutin. „O altă soluţie ar fi ca americanii să anunţe un calendar al retragerii, care ar avea ca efect şi anularea rezistenţei în proporţie de 80%”, asigură el. „Doar Al-Zarqaoui, poate, ar rămâne indiferent la această nouă situaţie, pentru că e vorba de un personaj care nu crede nici în democraţie, nici în eficacitatea vreunui guvern nou. Viziunea sa despre Islam, extrem de rigoristă, include şi faptul că doar Allah este capabil să-i judece pe oameni şi să le organizeze vieţile”.

Cât despre legăturile cu Occidentul, Tariq Al-Hashimy deplânge faptul că, în ţările bogate, economia şi regulile sale înving: „Viziunea noastră despre civilizaţie e mai tradiţională; ţinem la valori precum egalitatea, respectul faţă de om şi libertăţile sale. Aş vrea să subliniez că

— *y* 1

Islamul respectă orice altă religie care îşi are originea în Cartea sfântă, cum ar fi religia evreilor sau a creştinilor. Religia noastră a permis mereu căsătoriile mixte sau mesele în comun. Regimul de ocupaţie şi violenţa sa ne-au făcut să ne pierdem toleranţa faţă de adversari! Să nu uităm că i-am primit bine pe americani atunci când ne-au eliberat; am început să le opunem rezistenţă numai când au anunţat că vor să rămână pentru

o perioadă nedeterminată. Şi totul s-a înrăutăţit când au început să se poarte urât, ucigând nevinovaţi în timpul unor manifestaţii pacifiste sau călcând în picioare un om în timpul arestărilor. Acesta e semnul clar al ignoranţei lor complete cu privire la valorile şi tradiţiile noastre!"

Bărbatul încearcă să rămână calm, dar mânia lui învinge atunci când evocă vestita carte a lui Samuel Huntington despre „şocul civilizaţiilor": „Bush are toate datele unui sionist creştin care vrea să-şi impună religia şi valorile în această parte a lumii. Nu sunt de acord cu cartea lui Huntington, cred că civilizaţiile, în ciuda diferenţelor, pot să convieţuiască în pace, dar tocmai America este cea care provoacă acest şoc, forţat..."

Tariq Al-Hashimy vrea să-mi dea informaţii despre actele de violare a drepturilor omului săvârşite de soldaţii americani, dar şi de ofiţerii poliţiei irakiene, „care ucid fără dovadă, aruncă toate cadavrele în râu după ce le-au torturat cu fierăstrăul electric; iar americanii sunt perfect informaţi cu privire la aceste practici, de vreme ce, după cum ni se raportează, în timpul percheziţiilor lor îi ameninţă pe bieţii irakieni că îi predau forţelor de poliţie irakiene!" La plecare, îmi va da un raport al partidului pe această temă, ilustrat de numeroase fotografii cu detalii concrete ale torturilor. „Am transmis toate aceste informaţii guvernului, dar nu îi pasă".

Vorbind cu oamenii, mi-am dat seama, într-adevăr, că irakienii nu au niciun respect faţă de poliţie, în care nu ar avea niciodată încredere în caz de pericol. Ei îşi etalează prezenţa fără ruşine, iar diferenţa fată de Saddam şi zbi

rii lui este mare, pentru că aceştia se deplasau, după câte mi s-a spus, cu multă discreţie, astfel încât aproape că nu puteau fi văzuţi, atât de mult ţinea reţeaua să nu iasă în

evidenţă. Astăzi, când văd trecând convoaiele poliţiştilor în maşini 4 x4 cu geamuri fumurii, lăsând uneori să se întrevadă, când sunt deschise, siluete cu feţe mascate, în uniformă neagră, cu mitralierele îndreptate spre populaţie, îmi spun că aceşti poliţişti care seamănă cu Rambo par să fi adoptat cele mai rele obiceiuri ale americanilor, în primul rând aroganţa.

Plonjăm din nou în ambuteiajele monstruoase de pe malurile Tigrului, pentru a-l întâlni pe Abdel Salam Dawoud Al-Kubaisi, liderul Asociaţiei sunniţilor ouléma[43], în biroul său din uriaşa moschee Oumm Al-Qura, un complex religios construit în urmă cu doar şapte ani. Opunându-se hotărât ocupaţiei, asociaţia nu a încetat să le ceară americanilor să părăsească ţara şi a boicotat alegerile legislative din 15 decembrie 20 05[44].

Trecând prin faţa stadionului Malaab al-Shaab, remarc două afişe ale liderilor partidului Baas, pe ale căror capete a fost pusă o recompensă de un milion de dolari fiecare. Dansul neîntrerupt şi zgomotos, aproape de sol, al elicopterelor Apache, controalele rutiere aberante şi convoaiele militare care nu se mai opresc amintesc faptul că Bagdadul a devenit un veritabil câmp de bătălie camuflat. Totuşi, în acest haos, negustorii de mobilă îşi expun, în continuare, mărfurile lor greoaie pe trotuarele prăfuite, vânzătorii de pantofi din Karrada dorm încă

43 Creată pe 14 aprilie 2003, la cinci zile după căderea regimului lui Saddam Hussein, această asociaţie, numită de asemenea Consiliul ouléma, regmpează toţi suniţii ouléma din ţară. Odată cu ocupaţia, acest Consiliu a devenit responsabil de moscheele din ţară şi de finanţarea imamilor. El ajută şi familiile defavorizate, şi membrii familiilor „martirilor”, ale răniţilor şi ale celor care au fost capturaţi de forţele americane.

44 Pe 7 ianuarie 2006, membrii locali ai Asociaţiei suniţilor ouléma au fost percheziţionaţi de armata americană.

buştean, în plină zi, chiar pe pardoseala magazinului lor, iar tinerii din Bagdad se strâng în continuare la apus în faţa restaurantelor şi supermarketurilor (ţinte predilecte ale teroriştilor), vorbesc nestingheriţi, trimit SMS-uri tastând rapid pe butoanele telefoanelor mobile, sau îşi fac unii altora demonstraţii cu cele mai la modă tonuri de apel din lume, precum acest şlagăr al unei cântăreţe libaneze sau chemarea extrem de melodioasă a muezinului de la o moschee. Bucăţi întregi de zid dispar sub graffiti. Aici citesc, scris, poate, de un american: „Jesus *loves you*", în engleză; dincolo, pe o uşă, un stângaci „*American Army Go Hell*" a fost pictat cu roşu. În acest ajun de

Ramadan, ceremoniile de nuntă contribuie la dezordinea generală şi numeroase alaiuri de tineri căsătoriţi sunt blocate în aglomeraţii cumplite, sub privirile blazate ale soldaţilor americani.

Când intru în anticamera şeicului, televizorul este pe Al-Majd, un post religios saudit[45], apoi cineva schimbă canalul (special pentru mine?), pe Al-Jazira. Secretarele şeicului încep să stea de vorbă cu cei care aşteaptă să fie primiţi şi izbucnesc criticile la adresa guvernului irakian, acuzat de prost control asupra ţării. Şi aici oamenii sunt traumatizaţi de descinderile foarte

violente ale unor indivizi în civil, noaptea, în casele irakienilor sunniţi, sau de faptul că sunniţilor le sunt distruse magazinele. Asistentul şeicului îmi înmânează cinci CD-uri pline cu poze „care pot servi drept dovezi". „De când le-am primit, transmitem toate aceste informaţii Naţiunilor Unite, chiar dacă ştim dinainte că, probabil, nu va servi la nimic", explică Abdel Salam Dawoud Al-Kubaisi,

45 înfiinţat în anul 2002, cu sediul la Dubai. Sloganul său: „Canalul sfântului Coran".

care a început întâlnirea amabil, mulţumindu-mi pentru vizită şi subliniind toate gândurile bune pe care le nutreşte faţă de ţara mea, „unde guvernul şi populaţia trăiesc în mai mare armonie decât oriunde altundeva în lume”.

Seicul a călătorit mult, mai ales în Franţa şi în Italia (unde se afla în timpul manifestaţiilor anti-americane din primăvara lui 2003), dar şi în Turcia şi în Japonia, unde a vizitat Hiroshima, un loc care l-a marcat în mod deosebit. Chiar i-a rămas în minte un documentar televizat în care pilotul american care a lansat arma atomică asupra oraşului japonez afirmă şi astăzi că este mândru de ce a făcut. „Militarii americani vin mereu să ne vadă şi ne cer să punem capăt rezistenţei. Le răspund fără încetare că am putea, eventual, să facem asta (deoarece combatanţii ne respectă cuvântul), cu condiţia să obţinem plecarea lor sau, cel puţin, un calendar al retragerii. În decembrie 2004, unul dintre generalii lor mi-a spus chiar că sunt gata să elibereze toţi prizonierii, să oprească percheziţiile şi să reconstruiască Falloudja, în schimbul promisiunii că ne vom pronunţa deschis în favoarea unei opriri totale a rezistenţei! «Inacceptabil», i-am răspuns. Şi aşa a rămas. Căci americanii nu ne înţeleg şi nu ne vor înţelege niciodată; râd de cultura noastră. Un alt general nu ezitase să peroreze despre capacitatea acestei mari ţări civilizate de a crea şi a dezvolta»

noi civilizaţii. «Aşa cum am făcut noi în Japonia, ţară care s-a dezvoltat mult şi în care suntem încă prezenţi», a considerat el să adauge, oprindu-se când mi-a observat zâmbetul. «Mai întâi», i-am răspuns, «civilizaţia voastră e foarte tânără în comparaţie cu a mea, iar cu privire la Japonia, dacă nu aţi fi bombardat-o, poate că s-ar fi dezvoltat altfel, chiar mai bine...»”.

Şeicul este dezgustat de ocupanţi, dar şi mai

dezgustat de guvernul irakian, „care aruncă întreaga responsabilitate pentru terorism pe umerii lui Zarqaoui, ca să-şi ascundă propriile atrocităţi...” Cât despre „islamiştii” amestecaţi în diferite grupuri care luptă împotriva ocupaţiei americane, seicul recunoaşte că sunt mulţi, dar spune că „înţelege” motivaţiile lor pentru jihad: „Noi, ceilalţi musulmani, respectăm tradiţiile străinilor, dar refuzăm să ni se impună ceva prin forţă! Dacă, spre exemplu, am vrea să transmitem altui popor valorile «islamice», nu am folosi forţa, care este un demers greşit. Ştiu că membrii acestor grupuri nu cunosc nimic despre Islam, spre ruşinea lor, dar americanii ar trebui să recunoască faptul că modul cum se comportă provoacă şi mai multe vocaţii de acest gen! Pentru mine, tinerii «islamişti» sunt, înainte de toate, patrioţi: îşi iubesc ţara, astăzi sub ocupaţie militară; şi acest sentiment, mai puternic decât orice, îi face să uite restul. Tinerii aceştia sunt obsedaţi de o dragoste oarbă pentru ţara lor, religia lor, şi deci de ura împotriva celorlalţi”. Convinşi că participarea reală la alegeri este mai mică decât valoarea umflată a cifrelor oficiale, Abdel Salam Dawoud Al-Kubaisi deplânge şi el actele unui guvern care i se pare complet aservit americanilor. După părerea lui, populaţia şiită irakiană, care, totuşi, tocmai a câştigat alegerile[46], rămâne atât de dezorientată, încât, „dacă un fost membru al partidului Baas ar vrea să acceadă la putere, l-ar primi cu braţele deschise”.

La sediul partidului şiit Dawa, unde Walid Al-Hilly, unul dintre înalţii funcţionari, acceptă să mă primească „rapid” înainte să plece la o altă întâlnire, atitudinea este în mod oficial mai moderată, dar neîncrederea faţă de

46 Partidele religioase şiite au câştigat 128 din cele 275 de locuri în parlament.

oaspete pare mult mai mare: în afară de inspectarea maşinii, sunt percheziţionată corporal şi mi se confiscă telefonul mobil, telefonul prin satelit Thuraya şi aparatul digital de fotografiat. îmbrăcat într-un costum gri-perlă din trei piese, bărbatul cu barbă fină este un adevărat domn. Plin de decoraţii şi mobilat cu divane impunătoare verzi şi aurii, biroul lui îmi aminteşte de prostul-gust al funcţionarilor noului regim post-sovietic din Rusia. Preocuparea principală a partidului Dawa este de a-i elimina de la putere pe foştii baasişti, acuzaţi că au fost principalii instigatori ai rezistenţei anti-americane: „Toţi miniştrii lui Iyad Allawi[47] sunt corupţi. E normal, a păstrat prea mulţi baasişti, când ar fi trebuit să scape de ei, cum încercaseră să facă americanii încă din primele luni după ocupaţie. În Irak, şefii principalelor grupuri teroriste sunt controlaţi de membrii partidului Baas, chiar dacă aceştia preferă să pretindă că este vorba de Zarqaoui! Toate ţintele atentatelor sunt alese de baasişti, care cunosc ţara aceasta mai bine decât oricine. Ei sunt complet împotriva democraţiei, pentru că ştiu că nu vor reveni niciodată la putere prin alegeri; de aceea au optat pentru forţă”. Despre Partidul Islamic Irakian, Walid Al-Hilly va spune doar că e plin de foşti baasişti, deci sub influenta teroriştilor.

„Bun venit la Falloudja, oraşul-închisoare! Aici e imposibil să te deplasezi liber şi în siguranţă absolută,

47 Iyad Allawi a fost prim-ministru interimar al guvernului irakian până pe 7 aprilie 2005, dată la care a fost înlocuit de Ibrahim Al-Jafari. Membru al comunităţii şiite, acest neurolog britanic (a trăit aproape jumătate din viaţă în Regatul Unit şi şi-a păstrat naţionalitatea britanică) şi irakian era un militant politic în exil, numit şef al Consiliului guvernului irakian creat interimar de Statele Unite. Când Consiliul s-a dizolvat, a fost numit prim-ministru, pe 1 iulie 2004, şi astfel a devenit primul şef al guvernului de la căderea lui Saddam Hussein.

chiar în interiorul oraşului!" Omar, în vârstă de treizeci şi cinci de ani, agasat şi ironic în acelaşi timp, este totuşi mândru să-mi prezinte oraşul „lui", unde, după luptele violente din noiembrie 2004, nu mai vine niciun ziarist. Suntem cam la patruzeci de kilometri vest de Bagdad, în capitala „triunghiului morţii" sunite. La aproape un an după conflictele feroce dintre armata americană ajutată de forţele irakiene şi insurgenţi, puţine lucruri s-au schimbat, iar „evenimentele din noiembrie" sunt încă vii în inimile tuturor.

„Odată intraţi în oraşul nostru, americanii şi-au instalat baza şi s-au baricadat acolo", îşi aminteşte Omar. „Cât despre mujahedini (luptători în rezistenţă), care, evident, avuseseră grijă să părăsească oraşul înainte de atac, au revenit aproape toţi şi, de atunci, îşi continuă guerilla camuflându-se printre locuitori, sau infiltrându-se printre forţele de ordine locale. Rezultatul: nivelul de insecuritate este mai mare ca niciodată". Omar încearcă din greu să-şi păstreze surâsul. Reîntors acasă în februarie 2005, tânărul şi-a reluat fără prea mult entuziasm activitatea de director al serviciilor tehnice ale municipalităţii. „Am fost primul care m-am întors", povesteşte el, nu fără o oarecare mulţumire. „E mai degrabă trist să te plimbi pe străzile astea devastate, cu case distruse şi jefuite. Printr-un noroc, a mea e încă în picioare, iar mobilele nu au fost furate. îmi închipui că a servit drept cartier general al vreuneia dintre facţiunile combatanţilor, înainte să fie obligaţi să plece. Ştim astăzi că americanii au folosit bombe cu fosfor, dar la momentul acela cei care au rămas habar n-aveau despre asta[48]".

48a nului 2004, la Falloudja, precizând totuşi că fosforul „nu este o armă chimică" şi că „civilii nu au fost vizaţi". Foarte toxic, fosforul poate provoca arsuri mortale. Poate fi folosit, dar protocolul III din Convenţia

E încă dificil şi periculos să intri şi să ieşi din Falloudja, deşi se presupune că zona a fost „securizată” de poliţia irakiană. Este încă în vigoare un regim strict de control al trecerilor, care ne face să pierdem multe ore la baraje. După ora 7 seara, spre exemplu, este imposibil să te întorci în oraş: întârziaţii vor dormi în afara oraşului. Pentru o jurnalistă care n-a fost „integrată” într-un batalion american (în plus, occidentală), nu există decât o soluţie: să se îmbrace ca locuitoarele „capitalei” sunite, care au reputaţia că sunt conservatoare. Am ajuns deci la cele două *check-points* militare de la intrarea în oraş cu maşina lui Omar, care a venit să mă ia împreună cu soţia şi mama sa şi cu cele două fiice; în dreapta, soţia lui, tăcută pe tot parcursul călătoriei, cu vălul care nu lăsa să i se vadă decât ochii, îşi strângea fiica cea mică (un bebeluş de câteva luni) în braţele înmănuşate; instalată pe bancheta din spate alături de bătrâna mamă a lui Omar şi de cealaltă fetiţă a lui, în vârstă de şase ani, îmi pusesem şi eu o pereche de mănuşi negre; vălul meu, tot negru, nu lăsa să iasă niciun fir de păr, iar pe deasupra fustei lungi îmi pusesem o *abbaya* largă care îmi acoperea tot corpul.

Numeroasele convoaie încetineau circulaţia, şi trebuia să le depăşim şi prin dreapta, şi prin stânga, metodă întotdeauna periculoasă de a câştiga timp, pentru că marginile drumului ar putea fi minate. (Gurile rele spun, de altfel, că americanii au găsit astfel cele mai bune dispozitive de deminare din lume: localnicii grăbiţi!) După două ore bune de mers, am ajuns la marginea oraşului. În tăcere, a trebuit să aşteptăm răbdători la coada de maşini. La primul post de control, soldaţii irakieni au verificat identitatea şoferului, ca şi adresa exactă a locuinţei lui din

din 1980 interzice să fie folosit împotriva populaţiilor civile. Statele Unite au parafat Convenţia din 1980, dar n-au semnat protocolul III.

Falloudja. La al doilea post, situat la doar câteva sute de metri, ni s-a cerut să coborâm din maşină pentru a fi controlaţi. Soţia lui Omar, mama lui şi cu mine am fost percheziţionate de o femeie-soldat americană cu un aer plictisit, fără să se gândească nimeni să ne ceară actele. Telefonul meu prin satelit rămăsese în cutia de mănuşi din maşină, pe care nu au deschis-o. Cât despre Hussein, însoţitorul meu, conveniserăm s-o ia pe alt drum, împreună eu nişte prieteni ai lui Omar. Ne-am întâlnit mai târziu acasă la gazdele noastre.

La Falloudja, strada principală arată incredibil de rău: pe margini nu mai sunt decât mormane de moloz sau ziduri de beton găurite de tirurile artileriei şi de aviaţia americană. La un*»

sprezece luni după operaţiunea care a durat unsprezece zile, provocând moartea a cincizeci şi unu de soldaţi americani şi a opt irakieni din trupele guvernamentale, activitatea principală a bărbaţilor din acest ex-bastion islamo-baasist constă în a mânui mistria pentru reconstrucţia caselor. Blindatele americane nu mai au de ce să ţină la distanţă automobiliştii, nici să-i ameninţe, ca în Bagdad: circulaţia este strict interzisă în zonă.

Aici ora stingerii este decretată la 10 seara, cu o oră mai devreme decât în capitală. „În caz de urgenţă, e cumplit", precizează Omar. „Adesea, şoferii noştri de pe ambulanţă preferă să nu rişte. Dar depinde de noroc. Săptămâna trecută, soţiei gravide a unui vecin de-al meu i s-a rupt apa exact la ora 10 seara. Nimeni nu îndrăznea s-o ducă la spital. În cele din urmă, am ascuns-o la bordul unui camion de pompieri care a trecut, ca prin miracol!" Pe străzi, nelinişte este evidentă. Magazinele de pe arterele considerate, până nu de mult, comerciale îşi închid acum

porţile spre ora 14. În spatele bazarului central, descoperim noul cimitir, cel al *chadis-ilor* (martiri) agresiunii americane din noiembrie 2004, păzit zi şi noapte, unde foarte mulţi părinţi roiesc încă din zori. Majoritatea şcolilor, ale căror clădiri fuseseră rechiziţionate de armata americană, sunt tot închise. Copiii n-au nimic de făcut decât să-i spioneze pe americani, în cazul copiilor mici, sau să se înroleze în diferitele armate ale mujahedinilor, în cazul celorlalţi.

Omar face diferenţa între „adevăraţii mujahedini, inteligenţi, străini de strategiile guerrilei”, care ştiu cum să se comporte din punct de vedere politic şi militar în cazul unui atac din partea duşmanilor, şi ceilalţi, plătiţi excelent de americani pentru a nu mai lupta împotriva lor, „adevăraţi branquignoli”. El povesteşte, metodic, cum arată o zi din capitala „triunghiului sunit”, cu exploziile de pe străzi şi grămezile de gunoi în care mujahedinii ascund bombe, până când americanii au observat şi au ordonat să fie

*

curăţate cum trebuie toate aceste potenţiale curse – „ceea ce a făcut ca oraşul să fie mult mai curat!”, se amuză el. Chiar Hussein, care nu locuieşte foarte departe, la Bagdad, auzise vorbindu-se despre această hărţuire zilnică a rezistenţei îndreptată împotriva americanilor. „Doar noi ştim toate astea, pentru că trăim cu uşile închise. Ziariştii care lucrează pentru televiziunile străine nu ar risca niciodată să arate coaliţia americană într-o asemenea stare…”, asigură Omar. „Imamii şi predicatorii din moscheile noastre sunt sub strictă supraveghere. Vai de cel care ar expune situaţia într-o lumină care să nu fie pe placul ocupanţilor! într-o zi, unul dintre ei a declarat comunităţii sale că a observa situaţia cu răbdare, pasiv,

aşteptând ca ocupantul să se retragă, e o formă de jihad la fel de lăudabilă ca şi cealaltă. A doua zi dimineaţă, era arestat sub pretext de incitare la violenţă!”

După părerea lui Omar, nici în domeniul afacerilor nu s-a îmbunătăţit mare lucru: „Toată lumea spune: azi, sub ocupaţie americană, e la fel de greu să faci afaceri ca şi sub regimul lui Saddam, pentru că dacă înainte trebuia să ai legături cu anturajul celor din sistem, acum trebuie să fii bine văzut de armata americană, ceea ce e şi mai dificil!”

Un învăţător la pensie, care a venit la tatăl lui Omar să-i aducă la semnat o petiţie împotriva noii Constituţii, insistă să-mi vorbească: „În ultimele luni, mi-am dat seama că americanii sunt nişte adevăraţi ucigaşi... Mass-media din lumea întreagă, care îşi dăduseră toate întâlnire la Falloudja în acele zile negre de noiembrie s-au volatilizat. Totuşi, azi ar trebui de fapt să vină. Pentru că acum multe familii irakiene trebuie să se supună percheziţiilor zilnice ale soldaţilor americani! Acum suntem opriţi de zece ori pe zi de millitarii străini, care ne spun pe ce drum să mergem spre satul *nostru*, satul unde am văzut lumina zilei, unde am crescut şi am muncit! Astăzi, «valorile» democratice ne ies pe nas din plin, încât ne punem serioase întrebări despre democraţie!”, spune el cu patimă, aproape strigând.

Şi aici voi auzi aceste acuzaţii care impută majoritatea exploziilor chiar ocupanţilor. Pentru mulţi irakieni, Ossama Bin Laden nu este decât o creaţie a serviciilor secrete americane care le permite să-şi legitimeze „cum trebuie” agresiunea. „Însuşi Zarqaoui e o creaţie a lor!

Auzim vorbindu-se despre el tot timpul, dar nu l-am văzut niciodată şi începem să ne îndoim serios că există!”, pretinde învăţătorul. „Americanii nu au decât o singură

idee în cap: să provoace războiul civil pentru a stăpâni definitiv ţara noastră". Iar „islamiştii" din Falloudja nu au decât un singur reproş faţă de Occident: „faptul că ne-au atacat militar. Poate că mai regretăm şi că nu am văzut aproape nicio manifestaţie anti-război la voi. Asta ne-a înfuriat", mai reproşează el.

Aşezaţi turceşte în jurul unei pânze cernite întinse pe pământ, pe care a fost pusă nelipsita farfurie de orez cu pui, prietenii lui Omar mă prezintă lui Youssouf, un emir (şef) al „armatei lui Mohammed", unul dintre numeroasele grupuri de insurgenţi din Falloudja. Youssouf este cunoscut pentru curajul lui în luptă şi respectat printre soldaţi, care îl admiră, şi pentru „islamismul" său, adică modul lui de viaţă în armonie cu preceptele lui Allah. La Falloudja, ca şi la Bagdad şi peste tot în Irak, rezistenţa se fereşte de orice potenţial reporter, şi mujahedinul s-a lăsat greu convins să vină la prietenii lui Omar. Obsedaţi de teama de spioni, mujahedinii se tem ca ziariştii care se prezintă ca atare să nu fi fost trimişi de duşmani. Un potenţial interlocutor trebuie să completeze un chestionar foarte detaliat cu privire la motivaţiile sale şi la viziunea sa despre situaţia irakiană. Vor citi pe Google ce a scris şi ce s-a scris despre el. Chiar dacă numeroasele mele publicaţii despre Cecenia şi referatul despre războiul ruso-cecen[49] au pledat în favoarea mea, a trebuit să aştept câteva zile înainte să primesc un răspuns pozitiv, iar precauţiile cu privire la această întâlnire au fost mari atât din partea rezistenţilor, cât şi a mea.

„Mi-e teamă", recunoaşte emirul, vreo patruzeci de ani, fost şofer de autobuz între Falloudja şi Bagdad. „Nu pe soldaţii americani vrem să-i înfruntăm în luptă, ori de câte

49 Cf Chienne de guerre, Fayard, 2000, şi La guerre qui n 'aura pas eu lieu, Fayard, 2004.

ori putem, ci pe trădătorii care se infiltrează în rândul nostru. Ar trebui să cunoaştem trecutul fiecăruia dintre soldaţii noştri, evident, în măsura în care asta e posibil. Cât despre jurnalişti, dacă aţi fi avut paşaport american, nu v-am fi primit. Pentru noi, orice jurnalist american este un potenţial agent al guvernului de la Washington. De ce-am accepta să-i vorbim?” în oraşul distrus, povesteşte el, insurgenţii au avut destul timp să se regrupeze după asalt. „După ce ne-au bombardat multă vreme, şi în condiţiile în care scopul oficial al operaţiunilor fusese declarat, americanii ne-au ars casele dând vina pe noi. Astăzi, continuă să facă arestări în stânga şi-n dreapta. Nu-şi dau seama că strategia asta nu are decât o consecinţă: sleiţi de puteri, din ce în ce mai mulţi tineri, până acum foarte puţin interesaţi de jihad, vin să îngroaşe rândurile armatei noastre şi se radicalizează sub ochii noştri pe măsură ce ura faţă de invadator devine din ce în ce mai puternică. Până la urmă, comportamentul americanilor influenţează pozitiv percepţia pe care o are populaţia asupra noastră: înainte, se întâmpla să fim dispreţuiţi şi uneori marginalizaţi de propriii noştri concetăţeni; astăzi, în ochii lor, suntem eroi!”, spune bărbatul. „George Bush chiar a afirmat într-o zi că orice ţară sub ocupaţie are dreptul să lupte, nu? Ei bine, asta facem noi, şi îl numim jihad, atâta tot! La început, grupurile noastre nu erau formate decât din tineri marginalizaţi, ca şi mine. Treptat, au apărut combatanţi din Siria, din Arabia Saudită, din Iordania şi, mai recent, din Afghanistan. De la trei operaţiuni pe săptămână, am trecut la patru pe zi, cu toate grupurile strânse laolaltă”.

Bărbatul cu nasul coroiat, cu barba tunsă şi cu părul strălucitor ca smoala îşi pune alături paharul de Pepsi şi aşteaptă o altă întrebare.

Oare rezistenţii din Falloudja sunt neapărat în favoarea întoarcerii la putere a lui Saddam Hussein? Combatantul surâde şi îşi mângâie barba. „Eu, unul, nu sunt nici fost militar, nici fost membru al partidului Baas. Am un oarecare respect pentru Saddam, chiar dacă nu am fost întotdeauna de acord cu politica lui. Da, sunt sunit, cum erau strămoşii mei”, recunoaşte el, „dar ce importanţă are? Ceea ce contează este că noi toţi împreună, sunniţi, şiiţi, îi alungăm pe americani din ţară”.

Cei aproape zece oameni prezenţi dau din cap în tăcere.

Youssoui se defineşte ca un „salafist normal”, adică un partizan al unei doctrine fundamentaliste islamiste sunite revendicând o întoarcere la Islamul începuturilor. Dar ţine să nu fie confundat cu cei pe care îi numeşte „salafişti takfiris”, „adevăraţi terorişti ai grupării Tawhid wal djihad, condusă de Al-Zarqaoui”. Despre acesta din urmă, Youssouf nu are „nimic de spus”. „Takfirii sunt în favoarea instaurării unui regim islamic pur. Pentru ei, să se uite la televizor este *haram* (păcat), şi refuză existenţa oricărei minorităţi religioase pe pământul Islamului. Noi suntem în favoarea unui guvern care nu ar fi în întregime islamist, dar ar accepta anumite precepte din *sharia*; altfel, ţinem să spunem că tolerăm alte religii, dacă acceptă să trăiască conform regulilor statului nostru”.

Youssouf este conducătorul unui grup de aproape trei sute de luptători, pe care îi numeşte simplu „mujahedinii” lui. Fiecare „armată”, explică el pe scurt, este subdivizată în grupe de specialişti care au drept sarcină recunoaşterea, explozivele, spionajul etc. Din noiembrie 2004, de vreme ce mulţi oameni au pierit sau au fost luaţi prizonieri, toate grupurile au fost reorganizate. „Am fost loviţi, dar suntem încă aici, mai discret decât oricând”,

mărturiseşte Youssouf. „Armata” lui – deşi refuză să folosească acest termen – are un număr fluctuant de luptători, dar gradele au, bineînţeles, importanţa lor. „E ca un copac cu ramuri: fiecare ramură îşi alege şeful”, subliniază el. Nu ne lipsesc armele, dar problema noastră esenţială e să ne deplasăm înarmaţi fără a fi reperaţi. După evenimentele din noiembrie, am abandonat orice strategie ofensivă şi ne limităm la o guerilla defensivă, din când în când cu câteva «contacte» cu ocupanţii”, explică luptătorul. „Cel mai frecvent punct de conflict este autostrada care merge spre Ramadi şi Iordania. Punem cât mai multe bombe la trecerea convoaielor, şi uneori împuşcăturile durează aproape cincisprezece minute. Săptămâna trecută, într-un astfel de atac, am ucis zece americani. Oficial, au recunoscut pierderea a numai doi oameni, dar, oricum, nu vor sufla niciun cuvânt în mass-media”, adaugă el, blazat.

Mass-media cristalizează ura multora dintre mujahedini: „Ştim că în străinătate, şi mai ales în Occident, avem o reputaţie proastă din cauza imaginilor cu execuţii de ostatici difuzate pe internet”, reia Youssouf. „Dar aceste operaţiuni foarte mediatizate aparţin grupurilor teroriste, care, de altfel, le revendică întotdeauna. Ţin să subliniez că, deşi voi, occidentalii, îi consideraţi terorişti, aceşti oameni nu au ucis niciodată femei sau copii nevinovaţi, aşa cum nu ezită să o facă armata americană în Irak...” Prudent, Youssouf nici nu denunţă, nici nu susţine aceste imagini violente care circulă la televizor. Cât despre o operaţiune de comando-sinucigaşi care a făcut o sută paisprezece morţi la Hilla în septembrie 2005 (în majoritate ofiţeri ai poliţiei irakiene), el mărturiseşte doar următoarele: „Avem nevoie să fim uniţi împotriva invadatorului, iar aceşti viitori politicieni

care au fost formaţi de americani sunt nişte trădători, pentru că au fost angajaţi pentru a ucide sunniţi. Trebuie să-i suprimăm”.

În jurul nostru, cei zece oameni îşi termină masa. Doi dintre ei îşi trimit unul celuilalt pe telefoanele mobile ultimul răcnet MP3-uri cu cele mai noi şlagăre egiptene sau libaneze. Unul din ei îmi face mândru o demonstraţie cu cântecele religioase pe care le foloseşte ca ton de apel, şi se amuză la gândul că un individ care foloseşte astfel de tonuri ar fi imediat arestat dacă această muzică ar răsuna, spre exemplu, într-un aeroport american... Un altul, în vârstă de optsprezece ani, îmi dă mobilul lui ca să văd un clip la modă în mediile islamiste de la Falloudja: o tânără citeşte Coranul în timp ce fiica ei ascultă muzică: brusc, fiica se apropie de mamă, îi ia Coranul din mână, îl aruncă pe jos şi îl calcă în picioare; este imediat transformată în hidoasa femeie-cangur[50]. „Dumneavoastră credeţi?”, mă chestionează, foarte serios, tânărul. îi răspund că nu; atunci exclamă: „Asta e diferenţa între Occident şi noi: niciodată nu veţi putea accepta puterea Atotputernicului!”

„Nouă nu ne stă în fire să tăiem gâtul ostaticilor”, continuă Youssouf, fără să răspundă sentinţei tânărului. „Canalul Al-Jazira a difuzat, fără îndoială, aceste videoclipuri ca să transmită un mesaj americanilor... Dar dacă e vorba de un spion, trebuie suprimat”, recunoaşte el. Rupând mutismul pe care-l afişez de obicei faţă de interlocutorii mei, oricine ar fi ei, încerc să-l fac pe Youssouf să înţeleagă că aceste imagini nu au doar un

50 Peste patru luni, constat, citind un articol din Point, că acelaşi clip face furori într-un cartier de la periferia Parisului. Cartierul crede în el „cu încăpăţânare”. Cf. „Deux semaines dans une cité chaude”, de Jean-Michel Décugis şi Stéphanie Marteau, Le Point, nr. 1742, ianuarie 2006, pp. 57-67.

impact negativ asupra guvernului american, ci afectează şi opinia mondială în ansamblu. După un minut de gândire, emirul adaugă doar: „Dacă grupul meu ar aresta un spion, l-am ucide, desigur, dar fără să filmăm scena. Pentru că nu vrem în niciun caz să atragem atenţia americanilor!” Apoi preferă să schimbe subiectul: „Aud de multe ori spunându-se că sunniţii sunt supăraţi pe toată lumea, mai ales pe şiiţii din Irak; aş vrea doar să vă reamintesc că grupul nostru – şi nu suntem singurii – a organizat deja operaţiuni comune cu oamenii lui Moqtada Al-Sadr, cunoscut lider şiit. Suntem de aceeaşi parte a baricadei şi avem aceleaşi obiective. Dar haideţi să vedem cum e cu războiul civil de care americanii se tem că va izbucni «după plecarea lor»: e acolo deja, tangibil, îl trăim zi de zi, provocat de ocupaţia lor care nu se mai termină; şi politica lor «dezbină ca să cucereşti» e cea care dă naştere acum unei noi Constituţii, creând trei state Irak într-unul singur! Refuzăm să fim conduşi atât de iranieni, cât şi de americani, şi vom rezista atâta vreme cât ne vor ameninţa aceste două pericole, deodată...”

Îl părăsim pe Omar; Youssouf mujahedinul (care şi-a scos *dishdasha* tradiţională şi şi-a pus o pereche de blugi şi o cămaşă, pentru a se pierde mai bine în mulţime) ţine să mă ducă cu maşina unuia dintre prietenii lui până la ieşirea din oraş, crezând că din acel moment sunt sub protecţia lui. Una dintre străzile din

Falloudja a fost rebotezată cu numele lui Ahmed Mansour, corespondentul televiziunii catare Al-Jazira care s-a comportat „ca un erou” în timpul „evenimentelor din noiembrie”, rămânând de partea populaţiei pe tot parcursul atacului american”, explică Youssouf. „Nu cum au făcut colegii lui de la Fox News sau CNN, care au trecut de partea armatei americane!” Avem de trecut două

posturi de control, iar Youssuof este înarmat; e sigur că pe sensul nostru de mers nu se va face nicio percheziţie. Mă întreb cum se va întoarce acasă. Totul va fi bine: să ieşi din Falloudja este, cu siguranţă, mai uşor decât să intri.

Reîntorşi la Bagdad, schimbăm din nou maşina cu cea a lui Hussein, care are nevoie de benzină. Ne hotărâm să ne aşezăm la coadă la una dintre numeroasele benzinării de stat. În timp ce, legănaţi din nou de melodiile lui Julio Iglesias, ne aşteptăm, răbdători, rândul, un Mercedes cu geamuri fumurii se aliniază încet la stânga maşinii care este înaintea noastră la coadă. Se deschide geamul din dreapta faţă. Un bărbat mascat îşi îndreaptă pistolul kalaşnikov asupra şoferului oprit în dreapta sa, cu geamul coborât. Rafala nu durează decât câteva secunde, după care ucigaşii pleacă în trombă. Vehiculul din faţa noastră este tot murdărit de sânge, iar şoferul, mort. Ocolim vehiculul încremenit; maşinile din spate urmează docil mişcarea. „Cum să mai trăieşti în ţara asta?”, comentează cu voce tare Hussein, care, ca majoritatea irakienilor, nu se mai gândeşte decât să emigreze. „Nu mai lipseşte doar să fim acceptaţi acolo, în Occident”, suspină el.

Concluzie

Şi în Afghanistan, şi în Pakistan, şi în Irak, promisiunile guvernului au eşuat, iar conflictele se prelungesc la nesfârşit, fiind prea puţin relatate în mass-media occidentală. De cinci ani, securitatea în Afghanistan nu a crescut, aliatul pakistanez este din ce în ce mai greu de controlat, iar violenta din Irak nu dă niciun semn că se va potoli. A fost uitat pariul preşedintelui american George Bush de a trece rapid ştafeta unei puteri irakiene instalate în urma alegerilor legislative din 15 decembrie 2005 şi de a-şi repatria armata începând cu primăvara lui 2006. De

asemenea, au fost uitate măreţele discursuri cu privire la succesul operaţiunii „Enduring Freedom" din Afghanistan şi zadarnicele promisiuni de a-l scoate din bârlog pe Ossama Bin Laden, „mort sau viu".

Deşi se presupune că NATO ar trebui să-şi extindă misiunea Forţei sale internaţionale de asistenţă pentru securitate (ISAF[51]) în sudul şi estul Afghanistanului, începând din 2006, de la sfârşitul lui 2005 atacurile ucigaşe ale talibanilor, dintre care paisprezece atacuri-sinucigaşe, nu încetează să se înmulţească[52] în aceste regiuni. Cu prilejul conferinţei „Afghanistan Compact", care, la începutul lui februarie 2006, a reunit, la Londra, mai mult de şaizeci de ţări, Washington şi Londra, cele două guverne care sunt cel mai implicate, au promis aproape două miliarde de dolari ajutor suplimentar şi au recunoscut că 2005 a fost anul cel mai sângeros de după căderea talibanilor. Fără nicio ezitare, insecuritatea a fost plasată încă o dată în capul listei de preocupări. Afghanistanul a primit deja, la Tokyo, în 2002, şi la Berlin, în 2004, aproape treisprezece miliarde de dolari ajutor, care nu au dat, din nefericire, rezultate concrete: la mai mult de patru ani de la plecarea forţei talibane, în ţară tot nu sunt drumuri asfaltate, apă potabilă şi electricitate permanentă; toate proiectele de reconstrucţie au fost întârziate. Mulţi dintre afghani critică mereu corupţia din jur, dând vina în aceeaşi măsură pe propriul guvern şi pe organizaţiile internaţionale de ajutorare, pentru că au folosit greşit fondurile sau, pur şi simplu, pentru că au furat banii!

Desigur, Afghanistanul are astăzi o Constituţie, un

51 International Securiţy Assistance Force.

52' Afganistanul furnizează 87% din heroina consumată la nivel mondial.

preşedinte şi un parlament ales, dar nesiguranţa, terorismul şi traficul de droguri1 au proliferat. Chiar această conferinţă din 2006 a fixat indicatorii sociali şi economici pentru ca, la sfârşitul lui 2010, cel puţin 65% dintre case în marile zone urbane şi 25% în regiunile rurale să fie echipate cu electricitate, în timp ce 60% dintre fete şi 75% dintre băieţi vor fi înscrişi la şcolile primare. Pe de altă parte, în această perioadă, Kabul se mai angajează să-şi completeze armata naţională cu un efectiv triplat cu 70.000 de bărbaţi. În sfârşit, de acum până la sfârşitul lui 2007, toate grupurile armate ilegale ar trebui să fie nimicite, o provocare mai degrabă grea, pentru că numeroşi foşti talibani sau „comandanţi" apropiaţi de puterea actuală refuză să-şi abandoneze miliţiile.

Puţin mai spre vest, în capitala irakiană, „triunghiul sunit" şi, poate, oraşul Kirkouk (unde tensiunile dintre grupurile etnice nu se mai termină niciodată[53]), violenţele sunt la ordinea zilei. „Democratizarea" Orientului Mijlociu bate pasul pe loc: Hamas, organizaţie înscrisă de Statele Unite pe lista mişcărilor teroriste, a câştigat alegerile palestiniene, iar partidele religioase şiite, pe cele din Irak, unde situaţia politică internă pare blocată: Alianţa irakiană unificată, această listă şiită care a câştigat majoritatea locurilor la alegerile legislative din 15 decembrie 2005, insistă ca guvernul format să reflecte exact rezultatul scrutinului. Abdel Aziz Al-Hakim, cel mai puternic lider şiit, a spus de mai multe ori că şiiţii s-ar opune anumitor

53 Pe 29 ianuarie 2006, la Kirkouk au explodat mai multe bombe amplasate în maşini, provocând un mort. Bombele vizau bisericile din oraş. Cf. „City's ethnic and religious groups are waming of creeping sectarianism", de Samah Samad, la Kirkouk (ICR nr. 162, 1 februarie 2006, www.iwpr.net).

cereri ale sunniţilor – anularea rezultatelor alegerilor şi, mai ales, amendarea Constituţiei. Acest lider refuză şi ca sunniţii să fie numiţi în posturi guvernamentale cheie, precum Ministerul Apărării sau cel de Interne. Cât despre sunniţi, ei susţin că acea Constituţie adoptată prin referendum conţinea o clauză care permite modificarea textului său după formarea adunării generale permanente; astăzi, ei ameninţă să boicoteze noul guvern.

Să cercetăm statisticile militare: la începutul lui februarie, decesele în rândul britanicilor depăşeau cifra simbolică de o sută de militari (într-un contingent de 8.000 de indivizi amplasaţi în sudul şiit), trupele americane (136.000[54]) numărau al 2241-lea soldat dispărut de la invazia din aprilie 2003. Conform declaraţiilor generalului George Casey, comandantul-şef american, reduceri sensibile ale efectivelor ar putea avea loc în primăvara lui 2006, după formarea şi intrarea în funcţie a unui guvern irakian. Putem să ne imaginăm că, deşi nu a fost precizat nimic în mod concret, o retragere generală a trupelor americane ar putea fi prevăzută în cursul anului 2008, adică puţin înainte de alegerile prezidenţiale din noiembrie, astfel încât subiectul războiului din Irak, de care opinia publică s-a săturat deja, să treacă pe planul al doilea.

Al-Jazira, postul de televiziune catar, ocupă un loc din ce în ce mai important în peisajul mediatic. Prin intermediul programelor acestui post arabo-musulman şi al celor ale CNN-ului, o televiziune care prezintă informaţii exclusiv americane, cele două lumi se privesc şi se înfruntă. Să adăugăm că unele evenimente mediatice de

54 Acestea au fost sensibil reduse după alegerile legislative din decembrie 2005. înainte de acest scrutin, totalizau 160 000 de persoane în Irak.

impact au contribuit la stigmatizarea puternică a reprezentării Occidentului în rândul ţărilor musulmane: cine a putut să uite, în primăvara lui 2004, imaginea femeii-soldat americane Lynndie England ducând în lesă un prizonier irakian pe culoarele sordidei închisori de la Abou Ghraib, nu departe de Bagdad? Această imagine a făcut înconjurul lumii şi, în luna iunie a aceluiaşi an, l-a inspirat pe Salah Eddine Sallat, un artist iranian. Copiată, pictată, mărită şi stilizată, ea a fost reprezentată pe zidul uneia dintre străzile principale din Teheran alături de imaginea nu mai puţin vestitului prizonier pe jumătate gol, în picioare pe un soclu de pe culoarul aceleiaşi închisori, cu o pungă pe cap pe post de cagulă şi îmbrăcat cu un poncho negru destrămat, cu fire electrice atârnându-i de fiecare dintre membre[55].

Cât despre mesajele video ale lui Ossama Bin Laden şi ale zbirilor săi, toate difuzate la ore de maximă audienţă pe canalele de televiziune arabe (cel mai frecvent pe Al-Jazira) şi reluate pe canalele occidentale, acestea nu mai uimesc pe nimeni şi dovedesc că filiera difuzării lor nu a pierdut nimic din eficacitate. Pe 19 ianuarie 2006, o casetă care conţine un mesaj al presupusului şef Al-Qaida, primul după mai mult de un an şi jumătate, punea capăt speculaţiilor cu privire la moartea vestitului terorist. Cum e evident că lucrurile nu merg prea bine în lume, cuvintele lui Ossama Bin Laden au avut un impact imediat asupra pieţei de carte din Statele Unite: în declaraţia sa, şeful

55 Această instalaţie artistică a fost fotografiată şi expusă în Spania. Cf. catalogului expoziţiei, Occident vist des d'Orient, „Occidentul văzut dinspre Orient”, Centre de cultura contemporania de Barcelona, text în catalană cu o prefaţă de Abdelwahab Meddeb, „Politici ale imaginii. Imagini ale politicii” (Politiques de la imatge. Imatges de la politica), 2005.

terorist le ordona americanilor să citească opera unui anume William Blum, un obscur autor de stânga de 72 de ani. Cartea lui *Rogue State, A Guide to the World's Only Superpower*\ publicată în 2000, fără să fi fost remarcată, care trece în revistă toate „crimele” politicii externe americane începând din 1945, a ajuns imediat în fruntea vânzărilor pe site-ul www.amazon.com, unde, într-un singur weekend, a trecut de pe locul 106 598 pe locul 26!

Pe 13 ianuarie 2006, un raid american foarte controversat asupra satului pakistanez Damadola1 (în nordul zonelor tribale limitrofe Afghanistanului) punea punct, credeam noi, uneltirilor lui Azman Al-Zawahiri, numărul doi din reţeaua teroristă internaţională; dar pe 30 ianuarie Al-Zawahiri în persoană apărea pe Al-Jazira! mai hotărât ca niciodată, cu privirea tăioasă în spatele ochelarilor de plastic, mâna dreaptă a lui Bin Laden profera ameninţări subliniate de un deget acuzator îndreptat spre George Bush: „Nu voi muri decât la vremea şi în felul hotărâte de Allah, şi nici tu, nici întreaga lume creştină nu veţi putea schimba ceva în privinţa asta. Te întrebi unde sunt? Sunt printre musulmani şi mă bucur de sprijinul lor, de atenţia lor, de generozitatea şi protecţia lor, dar şi de participarea lor la jihad”. Cuvinte sfidătoare, o transmisiune mai mult decât rapidă a casetei incendiare: nu este oare a nu ştiu câta lovitură împotriva CIA şi a tuturor serviciilor de informaţii din lume?

*[56]

După această incursiune printre „islamiştii” din cele trei ţări responsabile de declanşarea „războiului împotriva terorii”, nu mai am nicio îndoială: milioanele de musulmani şi de „islamisti” care se confruntă zilnic cu consecinţele a

56 Acel raid aerian a provocat moartea a şaptesprezece persoane.

1 y ceea ce ei numesc „imperialismul american” sunt convinşi că lumea occidentală a pierdut simţul valorilor capitale şi, mai ales, simţul onoarei, al onoarei proprii şi a celorlalţi. Un musulman consideră violul şi crima drept atentate la demnitate. Astfel, el nu poate concepe cum, în Occident, violul nu e pedepsit la fel ca şi crima. Este, de asemenea, clar că viaţa biologică, devenită la noi valoare supremă, la fel ca şi eutanasia, legalizată în unele ţări europene, sunt extrem de şocante pentru un musulman. Pe scurt, Occidentul nu-şi dă seama că altundeva în lume poate umili, răni şi şoca.

Iar acestei lipse de înţelegere i se adaugă, în ţările în chestiune, impresia difuză că „un club de bogătaşi” care joacă rolul unui „guvern mondial” ar hotărî astăzi pentru toţi ceilalţi, neţinând cont de diversitatea valorilor, mai ales religioase. „Avem urgent nevoie de încredere reciprocă”, s-a pronunţat răspicat, în februarie, ideologul extrem Tariq Ramadan, cu privire la criza provocată de caricaturi. Înainte de încredere, e nevoie de curiozitate. Dar nu e deloc uşor să-l priveşti pe celălalt cu o curiozitate dezinteresată, mai ales dacă, aşa cum se întâmplă în prezent, musulmanii se străduiesc să provoace o privire critică asupra lor înşişi (şi asupra reprezentării pe care o avem noi despre ei). Oricum, occidentalii ar trebui să-şi impună, cât mai curând, aceeaşi severitate cu privire la ei înşişi ca cea pe care o afişează cu privire la musulmanii din Europa şi la musulmani în general.

Cuprins

Concluzie 165

1 După atentatele din 7 iulie 2005 de la Londra, atunci când s-a descoperit că trei dintre cei care puseseră bombe erau de origine pakistaneză şi că unul dintre ei chiar studiase într-o *medressah* din Lahore, autorităţile pakistaneze au obligat cele treisprezece mii

1 Pe 19 ianuarie 2006, Al-Jazira a difuzat o casetă video cu Bin Laden, prima din decembrie 2004. Chiar televiziunea a recunoscut că nu a difuzat mesajul lui Bin Laden în întregime. Ce conţinea restul?

2 Imamul Chamil, un arar din Daghestan, este un membru celebru al rezistenţei din Caucaz. Dacă propaganda rusă a vremii încearcă să-l facă să pară un ilegalist, ecourile luptei sale trezesc simpatia până în Europa

1 *Cf.* Anne Nivat, „En route pour Kandahar”, *lendemains de guerre en Afghanistan et en Irak*, Fayard.

2004, p. 115.

1 ÎŞI: Inter-Service Intelligence.

3 Cf. „Une familie kurde”, Lendemains de guerre en Afghanistan et en Irak, op. cit., p. 227.

1 Partidul Islamic Irakian, unul dintre principalele partide politice musulmane non-şiite din Irak, a fost fondat în 1960. Sub regimul lui Saddam Hussein era

1 La sfârşitul lui noiembrie 2005, Pentagonul a recunoscut că a folosit armele cu fosfor, la sfârşitul

1 Pe 7 februarie 2006 treisprezece persoane au fost ucise şi încă treisprezece, rănite, dintre care unele grav, cu prilejul unui atentat sinucigaş în faţa comisariatului principal al oraşului Kandahar, atentat revendicat de talibani.